ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GELENEKSEL YERLEŞMELERİN EKOLOJİK TASARIM KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: MARDİN, MİDYAT ÖRNEĞİ

Ayşe OLCAY

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ANKARA
2020

Her hakkı saklıdır

TEZ ONAYI

Ayşe OLCAY tarafından hazırlanan **"Geleneksel Yerleşmelerin Ekolojik Tasarım Kapsamında Değerlendirilmesi: Mardin, Midyat Örneği"** adlı tez çalışması 03/02/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN
Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Jüri Üyeleri :

Başkan : Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN
Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Üye : Doç. Dr. Zuhal DİLAVER
Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Üye : Doç. Dr. Canan CENGİZ
Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Özlem YILDIRIM

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

03/02/2020

Ayşe OLCAY

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

GELENEKSEL YERLEŞMELERİN EKOLOJİK TASARIM KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: MARDİN, MİDYAT ÖRNEĞİ

Ayşe OLCAY

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesini hedef alan ekolojik tasarım uygulamaları, enerjiyi etkin kullanan, doğaya uyum sağlayan tasarımların gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Sahip oldukları çevresel ve kültürel özellikler doğrultusunda şekillenen geleneksel yerleşmelerin özünde var olan ekolojik tasarım ilkeleri, güncel tasarım ve planlama yaklaşımları kapsamında değerlendirildikleri koşulda, sürdürülebilirlikleri de sağlanmış olacaktır.

Geleneksel doku ve kültürel kimlik açısından zengin olan Midyat, ekolojik tasarım kapsamında değerlendirilebilecek bir yerleşmedir. Bu araştırmanın amacı, Midyat'ın sahip olduğu kültürel birikimi, geleceğe taşınması gereken bir miras olarak kabul eden bir anlayış ile geliştirilmesi, yerleşmenin bugünün koşullarına uygun yaşanabilir bir çevreye dönüştürülmesi ve korumada sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır.

Midyat geleneksel kent dokusunun doğal ve kültürel özelliklerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacı ile ekolojik tasarım, geleneksel mimari ve koruma ile ilgili kuramsal temeller ve yöntem konusunda araştırma yapılarak ulusal ve uluslararası kitap, tez, makale, bildiri, harita ve raporlar değerlendirilmiş; araştırma alanında etüd-analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Belirlenen amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için yapılacak olan çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda ekolojik tasarım kriter ve ilkeleri saptanarak, güncel tasarım çalışmalarında kullanım olanakları ortaya konmuştur. Bu araştırmanın yerel yönetim, uygulamacı, plancı, tasarımcılar ve halk tarafından gerçekleştirilecek olan benzer çalışmalar kapsamında doğru plan ve tasarım kararlarının alınmasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırma bulgularının, geleneksel yerleşmelerin tasarım ilkeleri ve planlama yaklaşımları doğrultusunda, yeni yerleşim alanlarında gerçekleştirilecek çalışmalarda örnek oluşturması amaçlanmıştır.

Şubat 2020, 143 sayfa

Anahtar Kelimeler: Geleneksel mimari, ekolojik tasarım, Midyat

ABSTRACT

Master Thesis

THE EVALUATION OF TRADITIONAL SETTLEMENTS
IN THE FRAME OF ECOLOGICAL DESIGN: MARDIN, MIDYAT CASE

Ayşe OLCAY

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Ecological design practices aiming to improve the quality of urban life aim to realize designs that use energy effectively and adapt to nature. As long as they are evaluated within the scope of ecological design principles, current design and planning approaches, which are at the core of traditional settlements shaped in line with their environmental and cultural characteristics, their sustainability will be ensured.

Rich in traditional texture and cultural identity, Midyat is a settlement that can be evaluated within the scope of ecological design. The purpose of this research is to develop Midyat's cultural accumulation with an understanding that accepts it as a heritage that should be carried to the future, to transform the settlement into a livable environment that is suitable for today's conditions and to ensure sustainability in conservation.

In order to ensure the sustainability of the natural and cultural characteristics of the traditional urban fabric of Midyat, research was conducted on theoretical foundations and methods related to ecological design, traditional architecture and conservation, and national and international books, theses, articles, papers, maps and reports were evaluated. Study-analysis studies were carried out in the field of research. Ecological design criteria and principles were determined in line with the data obtained as a result of the evaluation of the studies to be carried out for the realization of the determined goals and objectives, and the possibilities of use in current design studies were revealed. This research is thought to be a guide in making the right plan and design decisions within the scope of similar studies to be carried out by local government, practitioners, planners, designers and the public. In addition, these research findings are intended to set an example in the studies to be carried out in new settlements in line with the design principles and planning approaches of traditional settlements.

February 2020, 143 pages

Key Words: Vernacular architecture, ecological design, Midyat

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında büyük emek veren, derin akademik bilgilerini ve deneyimlerini paylaşarak çalışmamın ilerlemesini sağlayan, göstermiş olduğu sabır, özveri ve desteğinden dolayı, değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN'a (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) şükranlarımı sunarım. Ayrıca jüri üyesi olarak değerli görüş ve katkılarından dolayı Doç. Dr. Zuhal DİLAVER ve Doç. Dr. Canan CENGİZ'e (Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) çok teşekkür ederim.

Çalışmam süresince benden yardım ve desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Abdurrahman, Ayşegül, Ebru, Kübra, Miraç ve Sinem'e çok teşekkür ederim.

At this point I would like to thank the people who believed and helped me over the time while this thesis progressed. Special thanks go to Ana, Rosita, Valentina and Lino.

Son olarak tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşe OLCAY
Ankara, Şubat 2020

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI
ETİK ..... **i**
ÖZET ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
TEŞEKKÜR ..... **iv**
SİMGELER DİZİNİ ..... **vii**
ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **viii**
ÇİZELGELER DİZİNİ ..... **xi**
1. GİRİŞ **1**
2. KURAMSAL TEMELLER **4**
2.1 Ekolojik Tasarım **4**
2.1.1 Ekoloji ve tasarım **5**
2.1.2 Ekoloji ve kent **13**
2.1.3 Ekoloji ve peyzaj mimarlığı **15**
2.2 Geleneksel Yerleşmeler **16**
2.2.1 Geleneksel mimarinin kültürel yönü **18**
2.2.2 Geleneksel mimari onarım ilkeleri **21**
2.2.3 Güneydoğu Anadolu Bölgesi geleneksel mimarisi **23**
2.3 Koruma **28**
2.3.1 Koruma değerleri ve değerlendirme ölçütleri **39**
3. MATERYAL VE YÖNTEM **45**
3.1 Materyal **45**
3.2 Yöntem **48**
4. ARAŞTIRMA BULGULARI **56**
4.1 Konum **56**
4.2 Ulaşım **58**
4.3 Doğal Peyzaj Özellikleri **58**
4.3.1 İklim **58**
4.3.2 Jeolojik ve jeomorfolojik yapı **62**
4.3.3 Topografya **64**

4.3.4 Hidroloji **67**
4.3.5 Flora ve fauna **68**
4.4 Kültürel Özellikler **70**
4.4.1 Tarihsel gelişim **70**
4.4.2 Geleneksel kent dokusu **76**
4.4.2.1 Camiler **89**
4.4.2.2 Hanlar **89**
4.4.2.3 Kiliseler **93**
4.4.2.4 Geleneksel Midyat Konutları **105**
4.4.3 Demografik özellikler **117**
4.4.4 Ekonomi **118**
4.5 Midyat Kentsel Sit Alanının Ekolojik Tasarım Kriterleri Kapsamında Değerlendirilmesi **120**
4.6 Midyat Kentsel Sit Alanına İlişkin Sorunlar ve Olanaklar **125**
5. TARTIŞMA VE SONUÇ **130**
KAYNAKLAR **138**
ÖZGEÇMİŞ **143**

SİMGELER DİZİNİ

CO	Karbon monoksit
CO_2	Karbondioksit
dB	Desibel
ha	Hektar
hm^3	Hektometreküp
km	Kilometre
km^2	Kilometrekare
m	Metre
m^2	Metrekare
SO_2	Kükürt dioksit
^0C	Santigrat Derece

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
KAİP	Koruma Amaçlı İmar Planı
Midyat Bel.	Midyat Belediyesi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

ŞEKİLLER DİZİNİ

,

Şekil 2.1 Ekoloji bilimi, doğa ve kültürün karşılıklı etkileşimini ilişkilendirmek.....4
Şekil 2.2 Ekolojinin doğa koruma ve çevre bilinci ile ilişkisi; ekoloji, çevre ve peyzajın etkileşimi.....5
Şekil 2.3 Ekoloji ve ekolojik tasarım kavramları üzerine, ekolojik peyzaj tasarımı için bir çerçeve.....16
Şekil 2.4 Hann.Münden/Almanya geleneksel mimarisi.....17
Şekil 2.5 Mardin geleneksel kent dokusu.....23
Şekil 2.6 Geleneksel Diyarbakır konutu.....24
Şekil 2.7 Geleneksel Urfa konutu.....25
Şekil 2.8 Urfa geleneksel kent dokusu.....26
Şekil 2.9 Geleneksel Mardin konutu.....27
Şekil 2.10 Geleneksel Midyat konutu.....28
Şekil 2.11 Nevşehir, Göreme Vadisi.....30
Şekil 2.12 Gelibolu Yarımadası.....31
Şekil 2.13 Konya, Çatalhöyük Arkeolojik Sit Alanı.....31
Şekil 2.14 Safranbolu Kentsel Sit Alanı.....32
Şekil 2.15 Karabük, Yörük Köyü.....32
Şekil 2.16 Pamukkale Travertenleri ve Hierapolis Antik Kenti.....33
Şekil 3.1 Midyat Kentsel Sit Alanı.....46
Şekil 3.2 Kentsel sit alanının Midyat İlçesi'ndeki konumu.....47
Şekil 3.3 Midyat Kentsel Sit Alanı.....49
Şekil 4.1 Çalışma alanının konumu.....56
Şekil 4.2 Midyat'ın Mardin'deki konumu.....57
Şekil 4.3 Midyat Kentsel Sit Alanı Sınırları.....58
Şekil 4.4 Midyat aylara göre ortalama yağış.....60
Şekil 4.5 Midyat aylara göre sıcaklık dağılımı.....60
Şekil 4.6 Midyat aylara göre nısbi nem.....61
Şekil 4.7 Midyat aylara göre buhar basıncı.....61
Şekil 4.8 Mardin Bölgesi Jeoloji Haritası.....63
Şekil 4.9 Mardin Bölgesi'nde yer alan birimlerin stratigrafik analizi.....63

Şekil 4.10 Midyat Ovası Jeoloji Haritası 64
Şekil 4.11 Türkiye Deprem Durumu Haritası 65
Şekil 4.12 Midyat Kentsel Sit Alanı Eğim Haritası 66
Şekil 4.13 Dicle ve Fırat Havza'sı içinde yer alan Mardin İli 67
Şekil 4.14 Midyat Kentsel Sit Alanı sokak dokusu..... 77
Şekil 4.15 Midyat Kentsel Sit Alanı sokak dokusu..... 78
Şekil 4.16 Midyat Kentsel Sit Alanı'ndaki Abbara yapısı 78
Şekil 4.17 Midyat Kentsel Sit Alanı'ndaki Abbara yapısı 79
Şekil 4.18 Midyat Kentsel Sit Alanı arazi kullanımı 80
Şekil 4.19 Midyat Kentsel Sit Alanı tescilli yapılar..... 82
Şekil 4.20 Midyat Kentsel Sit Alanı taşınmaz kültür varlıkları 83
Şekil 4.21 Midyat Kentsel Sit Alanı kat sayıları. 85
Şekil 4.22 Midyat Kentsel Sit Alanı yapısal sistem 87
Şekil 4.23 Midyat Kentsel Sit Alanı yol döşeme kaplaması 88
Şekil 4.24 Cevat Paşa Camii 89
Şekil 4.25 Gelüşge Hanı..... 90
Şekil 4.26 Gelüşge Hanı..... 91
Şekil 4.27 Gelüşge Hanı..... 91
Şekil 4.28 Hayvan (Hoso) Hanı 92
Şekil 4.29 Mor Barsovmo Kilisesi 93
Şekil 4.30 Mor Barsovmo Kilisesi 94
Şekil 4.31 Mort Şmuni Kilisesi 96
Şekil 4.32 Mort Şmuni Kilisesi ve avlusu..... 96
Şekil 4.33 Mor Ahısnoyo Kilisesi 97
Şekil 4.34 Mor Ahısnoyo Kilisesi'nde yer alan mezarlar 98
Şekil 4.35 Mor Ahısnoyo Kilisesi çan kulesi..... 98
Şekil 4.36 Meryemana Kilisesi 99
Şekil 4.37 Mor Şarbel Kilisesi 100
Şekil 4.38 Mor Şarbel Kilisesi 100
Şekil 4.39 Beth İl (Purut) Protestan Kilisesi 101
Şekil 4.40 Mor Munya Kilisesi 102
Şekil 4.41 Mor Şemun (Kasr-ı Nehruz) Kilisesi 102

Şekil 4.42 Mor Hobel ve Mor Abrohom Manastırı 104
Şekil 4.43 Midyat Kentsel Sit Alanı geleneksel konut dokusu 105
Şekil 4.44 Geleneksel konut dokusu cephe girişleri 106
Şekil 4.45 Revaklı ve iki katlı geleneksel konut örneği 107
Şekil 4.46 Konut ve ticaret yapıları 108
Şekil 4.47 Ticaret yapıları 108
Şekil 4.48 Geleneksel Midyat Konutu plan tipleri 110
Şekil 4.49 "I" planlı iki katlı konut 111
Şekil 4.50 "L" planlı iki katlı konut 111
Şekil 4.51 "U" planlı iki katlı konut 112
Şekil 4.52 Geleneksel Midyat konutunda eyvan 114
Şekil 4.53 Geleneksel Midyat konutunda avlular 116
Şekil 4.54 Mardin İli'nin yıllar içindeki nüfus değişimi ve nüfus yoğunluğu 117
Şekil 4.55 Mardin İlçeleri'nin yıllar içindeki nüfus değişimi ve nüfus yoğunluğu 117
Şekil 4.56 Geleneksel kent dokusuna aykırı yapılar 125
Şekil 4.57 Geleneksel doku ile uyumsuz kentsel donatılar 126
Şekil 4.58 Avlu duvarlarındaki görsel kirlilik 127
Şekil 4.59 Mor Barsavmo Kilisesi 127
Şekil 4.60 Geleneksel yerleşim dokusunda hemen her yere park edilmiş araçların neden olduğu görsel kirlilik 128
Şekil 5.1 Kentsel sit alanı ve çevresinde yeni yapılaşma ve restorasyon çalışmaları 134
Şekil 5.2 "Midyat Tarihi Çarşıları Canlandırma" projesi, 122.Sokak 135
Şekil 5.3 Tarihi yerleşim alanlarında geleneksel kent dokusu ile uyumlu doğal taş kullanımı 136

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1 Farklı yerleşim alanları için tasarım stratejileri 8
Çizelge 2.2 Klasik ve ekolojik tasarımın özellikleri 10
Çizelge 2.3 Kentsel ekolojinin öğeleri 14
Çizelge 2.4 Anadolu geleneksel mimarisinde yapım teknikleri, tipik özellikler, tarihsel gelişim ve coğrafi dağılım 20
Çizelge 2.5 Koruma değerleri 39
Çizelge 2.6 Hessen Eyaleti Anıt Koruma Müdürlüğü anıt değerlendirme ölçütleri 43
Çizelge 3.1 Araştırmanın aşamaları 48
Çizelge 3.2 Avrupa Birliği Sürdürülebilirlik Ölçütleri 51
Çizelge 3.3 Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Kriterleri ve Yöntemleri 52
Çizelge 3.4 Ekolojik Mimarlık Tasarım Ölçütleri 53
Çizelge 4.1 Midyat İlçesi'nin önemli merkezlere olan uzaklığı 58
Çizelge 4.2 Mardin iklim verileri 59
Çizelge 4.3 Midyat ve çevresinde doğal olarak bulunan bitki türleri 68
Çizelge 4.4 Midyat Kentsel Sit Alanı arazi kullanımı 81
Çizelge 4.5 Midyat Kentsel Sit Alanı kat sayıları 84
Çizelge 4.6 Midyat Kentsel Sit Alanı yapısal sistem 86
Çizelge 4.7 Mardin il geneli işgücü durumu 118
Çizelge 4.8 Mardin il geneli ekonomik faaliyetler kapsamında istihdam edilen nüfus 119
Çizelge 4.9 Midyat İlçesi ekonomik faaliyetler ile istihdam edilen nüfus 119
Çizelge 4.10 Midyat Kentsel Sit Alanı'nın Avrupa Birliği kentsel sürdürülebilirlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi 121
Çizelge 5.1 Ekolojik döngüleri destekleyen tasarım önerileri ve ekosisteme katkıları 133

1. GİRİŞ

Yaklaşık 4.5 milyar yaşında olan Dünya üzerinde ortalama 40.000 yıldır yaşayan insanoğlu, Endüstri Devrimi ile birlikte son 200 yıldır kendi geleceğini tehdit ederek, yeryüzünü yaşanması zor bir konuma getirmiştir. Küresel ekosistemde bulunan; ormanlar, okyanuslar, verimli topraklar, sulak alanlarla birlikte yerel kültürler de bu zararlanmadan payını almaktadır. Hızla büyüyen insan nüfusuna yetmeyen doğal kaynakların aşırı ve yanlış tüketilmesi, küresel kapitalizmin doğa odaklı olmayışı ve sistematik olarak atmosferin, okyanusların ve toprakların bilinçsizce kullanması, Dünya kaynaklarının sürdürülebilirliği için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Üretimin ve kalkınmanın sadece niceliksel boyutlarına odaklanmak çevrenin ve kültürlerin sürdürülebilirliğinin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle kaynakların sürdürülebilirliği için doğal ve kültürel kaynakların nitelikli bir biçimde, özen gösterilerek kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirliğin sağlanması, ekolojik tasarımı kavramak ve uygulamak ile başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.

Aklanoğlu (2009)'a göre "tasarımda ekolojik yaklaşımın temeli, ekolojik planlamaya dayanmaktadır. Planlamanın tasarımla bütünleşmesinin gerekliliği, yaşam kalitesi ve sürdürülebilirlik kavramlarını gündeme getiren gelişim ve değişimler, ekolojik tasarımın çıkış noktası olmaktadır. Bu bağlamda ekolojik tasarım; disiplinler arası yaklaşım ile başta ekolojik süreçler olmak üzere sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik süreçleri destekleyici nitelikte çalışmayı gerektiren bir kavramdır. Tasarımda ekolojik yaklaşım, bugün genel kabul görmüş bir yaklaşım olup her geçen gün bu alanda yeni çalışmalar gündeme gelmektedir."

Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesini hedef alan ekolojik tasarım uygulamaları, ayrıca doğaya uyum sağlayan tasarımların gerçekleştirilmesi için yol gösterici olmaktadır. Sahip oldukları çevresel ve kültürel özellikler doğrultusunda şekillenen geleneksel yerleşmelerin özünde var olan ekolojik tasarım ilkeleri, güncel tasarım ve planlama yaklaşımları kapsamında değerlendirildikleri koşulda, sürdürülebilirlikleri de sağlanmış olacaktır.

Mardin'in ilçesi olan Midyat, çok kültürlü ve tarihi kimliği ile ön planda olan bir yerleşmedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi geleneksel konut mimarisinin özgün değerlerini yansıtması, geleneksel kent dokusunun büyük ölçüde korunmuş olması, kültürel miras zenginliği açısından bünyesinde barındırdığı birçok taşınmaz kültür varlığı, kendine ait özgün kimliği ile ender coğrafi niteliğe sahip alanlardan biridir. Bu araştırmanın amacı, Midyat'ın sahip olduğu kültürel birikimi, geleceğe taşınması gereken bir miras olarak kabul eden bir anlayış ile geliştirilmesi, yerleşmenin bugünün koşullarına uygun yaşanabilir bir çevreye dönüştürülmesi ve korumada sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır.

Bu bağlamda Midyat geleneksel kent dokusunun sahip olduğu ekolojik değerlerin korunması, doğal ve kültürel özelliklerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

Midyat'ın;

- doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ile kentsel çevrenin ekolojik bütünlüğünün korunması ve geliştirilmesi,
- yaşam kalitesini artıran kentsel açık-yeşil alanların korunması ve geliştirilmesi,
- kişi başına düşen kentsel açık-yeşil alan miktarının artırılması,
- yerel halkın talep ve ihtiyaçlarının karşılanması,
- zengin kültürel kimliği ve tarihinin korunması,
- geleneksel el sanatlarının korunması ve sürdürülebilirliği hedeflenmiştir.

Çalışma kapsamında, Midyat'ta arazi-etüd çalışmaları gerçekleştirilmiş; Midyat geleneksel kent dokusu, Avrupa Birliği kentsel sürdürülebilirlik ölçütlerine göre değerlendirilmiş; çalışma alanına ilişkin sorun ve olanaklar tespit edilmiştir. Araştırma alanı ekolojik tasarım kriterleri ve sürdürülebilir yerleşmeler kapsamında irdelenerek, araştırma alanı için planlama ve tasarım önerileri geliştirilmiştir. Bu araştırmanın yerel yönetim, uygulamacı, plancı, tasarımcılar ve halk tarafından gerçekleştirilecek olan benzer çalışmalar kapsamında doğru plan ve tasarım kararlarının alınmasında yol

gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırma bulgularının, geleneksel yerleşmelerin tasarım ilkeleri ve planlama yaklaşımları doğrultusunda, yeni yerleşim alanlarında gerçekleştirilecek çalışmalarda örnek olması amaçlanmıştır. Belirlenen amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için yapılacak olan çalışmalar için,

- Midyat'ın doğal ve kültürel peyzaj özellikleri irdelenmiş,
- Bilgisayar destekli tasarım yazılımlarından VectorWorks SP5 ve AutoCAD, Coğrafi bilgi sistemleri yazılımlarından ArcGIS 10.2 kullanılarak haritalar oluşturulmuş,
- Midyat'ın ekolojik değerlerini ortaya koyan Avrupa Birliği kentsel sürdürülebilirlik kriterlerine göre değerlendirmesi yapılmış,
- Midyat'ta gerçekleştirilen arazi-etüd çalışmaları kapsamında sorun ve olanaklar tespit edilmiş,
- Çalışma kapsamında arazi-etüd ve literatür araştırmaları sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda planlama ve tasarım ölçeğinde güncel kullanım uygulamalarına ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

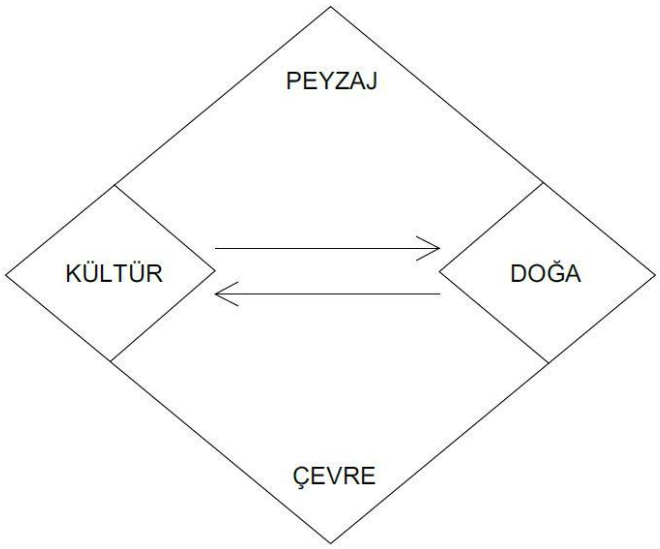
2. KURAMSAL TEMELLER

Bu bölümde araştırmaya temel oluşturacak ekolojik tasarım, geleneksel yerleşmeler ve koruma kavramları irdelenmiştir.

2.1 Ekolojik Tasarım

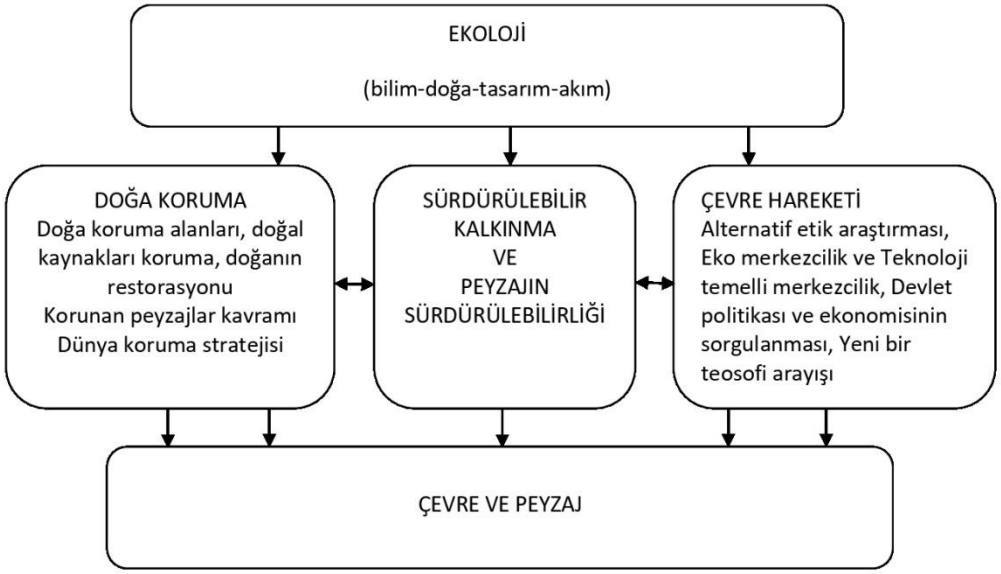
1870 yılında ilk olarak Alman biyolog Ernest Haeckel, çalışmalarında "ekoloji" kavramını kullanmıştır. 1930'lu yıllara kadar bilimsel bir statü kazanamayan bu kavram, canlıların birbirleri ve çevreleri arasındaki etkileşimlerini incelemektedir. Ekoloji kavramı, Yunanca kökenli "ev" (oikos) ve "anlama" (logos) sözcüklerinden türeyerek, "gezegenimizi anlamamıza aracılık eden" anlamına gelmektedir (Porritt 1986).

Ekoloji kavramı ortaya çıkışından bu yana geçen 100 yıl içinde, doğal süreçlerin anlaşılması, çevresel kaynakların yönetimi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması zamanla bilimsel bir temel kazanmıştır (Şekil 2.1). 1960'larda ekolojinin çevre hareketi ile ilişkisi ekoloji biliminin; peyzaj mimarlığı, kentsel tasarım ve mimarlık gibi tasarım mesleklerinde yer almasını sağlamıştır (Makhzoumi 2000).

Şekil 2.1 Ekoloji bilimi, doğa ve kültürün karşılıklı etkileşimini ilişkilendirmek anlamına gelmektedir. Çevre ve peyzaj ise etkileşimin gerçekleştiği fiziksel bağlam ve bunların yan ürünleri olmaktadır (Makhzoumi ve Pungetti 1999)

Ekolojinin doğa koruma ve çevre hareketleri ile olan ilişkisi, yalnızca bilimsel değil, aynı zamanda peyzaj ve çevre ile ilişkilerinde etik ve düşünsel bir yaklaşım sağlama potansiyelini göstermiştir (Şekil 2.2). Ekoloji, doğanın insanlar tarafından kötüye kullanılmasının sorgulanmasına yol açmıştır ve aynı zamanda insan ve çevre arasındaki ortak yaşam ilişkisini teşvik etmek, çevre etiği ve ilham verici politikalar geliştirmek için bir araç haline gelmiştir. Peyzajın sürdürülebilirliği kavramı, bu ilişkilerin bir diğer sonucudur ve peyzaj tasarımı ve planlamasına ekolojik bir yaklaşımın geliştirilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Şekil 2.2 Ekolojinin doğa koruma ve çevre bilinci ile ilişkisi; ekoloji, çevre ve peyzajın etkileşimi (Makhzoumı ve Pungetti 1999)

2.1.1 Ekoloji ve tasarım

Ekoloji, organizmaların birbirleri ile ilişkileri ve fiziksel çevreleri ile ilgilenen bir bilim dalıdır. Ekologlar, bu tür ilişkilerin kalitesini ve bütünlüğünü değerlendiren birçok ortam türü içinde ölçümler geliştirmiştir. Tasarım, nesnelerin, mekanların veya süreçlerin, estetik ve işlevlerini planlamanın bilinçli eylemidir. Tasarım genellikle bir plan veya çizim olarak başlatılan eylemin temsili haline gelmektedir. Böylelikle,

ekolojik tasarım, karmaşık ortamların biçimini ve işleyişini aktif olarak şekillendirme işlemidir. Ekolojik tasarım, yapıların ve süreçlerin korunmasına yardımcı olmakta, bir bölgenin ekolojik ilişkilerinin bütünlüğünü artırmaktadır (Rottle ve Yocom 2010)

Ekolojik tasarım, çevre sağlığını iyileştirmeyi amaçlayan tasarım kavramlarının başlatılmasını, bu kavramları alanların belirli niteliklerine ve süreçlerine dayanarak planlara dönüştürülmesini ve geliştirilmesini, aynı zamanda süreç içindeki değişimi dikkate alarak, ayrıntılı planların uygulanmasını içeren bir dizi eylemi içermektedir. Ekolojik tasarım, yenilenebilir sistemler ve yapılı çevrelerin bileşenlerinden oluşmaktadır. Parklar ve doğa koruma alanlarından yapılara ve sokaklara ekolojik bir tasarım yaklaşımı, toplumların yapısına entegre edilerek, yeni bir altyapı türü olarak hizmet verebilme gücüne sahiptir. Ekolojik tasarım, ekolojik işleyişin iyileştirilmesini, insan kullanımına yönelik kaynakların korunmasını, üretilmesini, yapılı çevrelerin tasarım ve yönetimine daha esnek bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamaktadır. Etkileşimli bir yaklaşım ve süreç olarak ekolojik tasarım, esnek ve sürdürülebilir çevresel kalite oluşturmak için mevcut en iyi bilimsel teori ve kanıtları uygulayarak, hem insan toplulukları hem de diğer canlı ve cansız toplulukları ve sistemleri içermektedir (Rottle ve Yocom 2010)

Yeang ve Woo (2010)'ya göre ekolojik tasarım kavramı; sürdürülebilir tasarım, yeşil mimari, yeşil tasarım şeklinde tanımlanmaktadır. Bir ekosistemin süreçlerinin ve yenilenemeyen kaynakların "ekomimikri" (ekoloji temelli mimari yaklaşım) yoluyla yönetilmesidir. Ekolojik tasarımın temel hedefleri, yerleşik formların ve altyapıların, belirli bir alanın ekosistem özellikleri ve süreçleriyle fiziksel ve mekanik entegrasyonu; enerji, su ve hammadde kaynaklarının tükenmesinin önlenmesi; endüstri tesislerinin ve altyapılarının yaşam döngüleri boyunca meydana getirdiği çevresel bozulmaların önlenmesi ve yapay çevre ile doğal çevre arasında biyolojik entegrasyonun yaratılmasıdır. Doğal çevrenin yaşam süreçleri ile bütünleşerek, fiziksel ve sistematik bir biçimde çevreye verilen zararlı etkileri en aza indiren her tasarım biçimini içermektedir. Sürdürülebilir ekolojik tasarımı düzenleyen altı temel prensip bulunmaktadır:

- Tasarlanan sistemin inorganik kütlesini biyokütle ile entegre ederek ekosistemin abiyotik ve biyotik bileşenlerini dengelemektedir.

- Yenilenemeyen enerjiye bağımlılığı azaltmakta ve biyoklimatik tasarım, günışığı, doğal havalandırma, pasif güneş sistemleri, aktif ve etkileşimli duvarlar ve çatı bahçeleri ile enerji kullanımında verimliliği artırmaktadır. Binalardaki otomatik sistemler, binanın çevre sisteminin enerji verimliliğini yükseltmektedir.

- Yeniden kullanılabilir, geri dönüştürülebilir ve doğaya yeniden entegre edilebilecek malzemeleri kullanarak kaynak tükenmesini ve israfını en aza indirmektedir.

- Yer seçimi ve planlaması yoluyla ekolojik koridorlar, yeşil köprüler, diğer yatay entegrasyonlar ve yeşil altyapı ile mevcut ekosistemleri ve biyolojik çeşitliliği korumaktadır. İnsanlar tarafından oluşturulan etkinliklerin, alanın ekolojisi ve dayanıklılığı ile uyumluluğunu belirlemektedir.

- Isı adaları, kentsel mikroklima etkileri ve ekosistem habitatlarının parçalanmasını azaltmak için yapılar ve sürdürülebilirlik için daha az alan kullanımını desteklemektedir.

- Bioyakıtlar, bekletme havuzları, filtre drenajları, infiltrasyon cihazları ve geçirgen yüzeyler aracılığı ile yağış ve akıntıları yöneten drenaj altyapısı yolu ile suyun yönetimi gerçekleştirilmektedir. Su yönetimi, kirliliği ve su basmasını azaltmakta, sulak alan habitatları için tampon şeritler oluşturarak, su arıtımı, geri dönüşüm ve toplama yoluyla yeniden kullanılmasını kolaylaştırmaktadır (Yeang ve Woo 2010).

Yeang (2009)'a göre ekolojik tasarımın ilk adımı, alanın ekosistem karakterine ve özelliklerine göre sınıflandırılmasıdır. En yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip olan ve insan davranışlarından en az etkilenen bölge, ekosistem hiyerarşisi sınıflandırılmasında en üst sıradadır (Çizelge 2.1). Ekolojik olarak olgun ekosistemler, yüksek biyoçeşitlilik

ile karakterize edilmekte ve insanlar tarafından en az değişime uğrayan doğal alanlar olarak adlandırılmaktadır. Ekolojik olarak olgunlaşmamış ekosistemler, insan kaynaklı çevresel bozulmanın azaldığı, iyileşme ve yenilenme sürecinde olan alanlardır. Bu tür alanlar için planlama ve eko-tasarımın temeli, söz konusu alanın mevcut durumuna, ekosistem karakterine ve özelliklerine bağlıdır. Ekolojik olarak basitleştirilmiş ekosistemler, otlatma, yangın, kontrolsüz ağaç kesimi ve yaşamsal bileşenlerin kaybından kaynaklanan aşırı hasar ile karakterize edilen alanlardır. Karma yapay ekosistemler, insanlar tarafından ekim rotasyonu (tarımsal alanlarda her dönem birbirinden farklı ürünlerin yetiştirilmesi), tarımsal ormancılık, parklar ve bahçeler yolu ile yapay olarak korunan karışık ekosistem alanlarıdır. Monokültür, tarımsal amaçlar için kullanılan, ancak ekolojik değeri yüksek verimlilik seviyelerini korumak için insan kontrolleri ile sınırlandırılmış olan ekosistemlerdir. Zerokültür, ekolojik değeri kalmayan, fauna ve floranın olmadığı tamamen yapay ekosistem alanlarıdır. Kirletilmiş veya bozulmuş ekosistemler, çevresel olarak kirlenmiş, insanlar için genellikle tehlikeli olan terk edilmiş endüstriyel ve ticari alanlardır. Bu alanların yeniden kullanımı ve geliştirilmesi, tehlikeli bir maddenin, kirleticinin veya atıkların varlığından (veya potansiyel varlığından) dolayı karmaşıktır.

Çizelge 2.1 Farklı yerleşim alanları için tasarım stratejileri (Yeang 2009)

Ekosistem hiyerarşisi	**Tasarım için alana ilişkin veriler**	**Tasarım stratejisi**
Ekolojik olarak olgun	Bütüncül ekosistem analizi haritalaması Detaylı analiz	• Sürdürülebilirlik • Koruma • Ekosistemde oluşabilecek herhangi bir zararın önlenmesi adına yapılaşma faaliyetlerinden kaçınılma
Ekolojik olarak olgunlaşmamış	Bütüncül ekosistem analizi haritalaması	• Sürdürülebilirlik • Koruma • Ekolojik değişimin ve çevresel etkilerin en az olduğu alanlarda yapılaşma faaliyetlerinin sürdürülmesi

Çizelge 2.1 Farklı yerleşim alanları için tasarım stratejileri (Yeang 2009) (devam)

Zarar görmüş ekosistem	Bütüncül ekosistem analizi ve haritalama	• Sürdürülebilirlik • Koruma • Biyoçeşitliliğin arttırılması
Karma yapay ekosistem	Ekosistem analizi ve haritalama	• Koruma • Biyoçeşitliliğin artırılması
Monokültür	Ekosistem analizi ve haritalama	• Biyoçeşitliliğin arttırılması • Üretken olmayan (tarıma elverişsiz) ve en az ekolojik etkiye sahip alanlar üzerinde yapılaşma
Zerokültür	Ekosistem bileşenlerinin analizi ve haritalanması (örn. Hidroloji analizi)	• Biyoçeşitliliğin arttırılması • Ekosistemin ve habitatların rehabilitasyonu
Kirletilmiş ve bozulmuş ekosistemler	Kirlenmiş ekosistem bileşenlerinin haritalanması	• Ekosistemde oluşan zararın nedeninin ve kirliliğin kaynağının belirlenmesi • Oluşan zararın temizlenmesi ve iyileştirilmesi • Ekosistemin ve habitatların rehabilitasyonu

Ekolojik tasarım; peyzajlar, yapılar, kentler; enerji, su, gıda, üretim ve atık sistemlerinin yeniden tasarımı için temel sağlamaktadır (Çizelge 2.2). Aynı zamanda doğanın süreçlerine etkili bir şekilde adaptasyon, entegrasyon ve bütünlük düşüncelerinden yola çıkarak, tüm çevresel etkileri dikkatle değerlendirerek çözümler aramaktadır. Bir diğer ifade ile evrim, doğanın devam eden tasarım sürecidir. Ekolojik tasarım, insan amacını doğanın kendi akışları, döngüleri ve kalıplarıyla bütünleştirmenin bir yoludur. Ekolojik tasarım anlayışı, ekolojik bağlamın mümkün olan en geniş şekilde analiz edilmesi ile başlayarak, kültürel çerçeveye uyan çözümler geliştirmektedir. Sonuç olarak, ekolojik bakış açısı, tasarımın farklı katmanlarını nasıl yeniden değerlendirebileceğini bilen sürdürülebilir bir kültürün eseridir. Ekolojik tasarımcılar sürdürülebilirliğin altında yatan kültürel süreçlerin yöneticisi ve hızlandırıcıları konumundadırlar (Ryn ve Cowan 2007).

Çizelge 2.2 Klasik ve ekolojik tasarımın özellikleri (Ryn ve Cowan 2007)

Konu	**Klasik Tasarım**	**Ekolojik Tasarım**
Enerji Kaynağı	Doğal kaynakları tüketen, genellikle yenilenemeyen ve yıkıcı, fosil yakıtlara dayanmaktadır	Güneş enerjisi ile tasarım, uygun olduğunda yenilenebilir kaynaklardan: güneş, rüzgar, küçük ölçekli hidro ve biyokütle enerjisinden yararlanmaktadır
Materyal Kullanımı	Yüksek kaliteli malzemeler bilinçsizce kullanılmakta ve ortaya çıkan toksik ve düşük kaliteli malzemeler toprağa, havaya ve suya atılmaktadır	Yeniden kullanım, geri dönüşüm, esneklik, onarım kolaylığı ve dayanıklılık için tasarlanmıştır
Kirlilik	Sık görülmektedir	Kirliliğin en aza indirgendiği; atıkların ayrıştırıldığı, ekosistemlerin absorbe etme kapasitelerini karşılamaktadır
Tarım İlaçları	Pestisitlerden boyalara kadar yıkıcı zehirli madde kullanımı yaygın olarak görülmektedir	Çok özel durumlarda nadiren kullanılmaktadır

Çizelge 2.2 Klasik ve ekolojik tasarımın özellikleri (Ryn and Cowan 2007) (devam)

Ekolojik Etki Değerlendirme	Çevresel etki değerlendirme (ÇED) raporları gibi gerekliliklere uymakla yükümlüdür	Çok yönlü ve yerel; malzemelerin ortaya çıkarılmasından, bileşenlerin nihai geri dönüşümüne kadar, projenin yaşam döngüsü boyunca geniş kapsamlı ekolojik etkileri kapsamaktadır
Tasarım Kriterleri	Ekonomi ve gelenekselcilik içermektedir	İnsan ve ekosistem sağlığı ön plandadır
Ekolojik Duyarlılık	Standart yapılar, kültür veya yöre özellikleri dikkate alınmadan tasarlanmaktadır	Biyo-bölgeselciliğe cevap vermektedir. Tasarım yerel toprak, bitki örtüsü, malzeme, kültür, iklim ve topografyaya entegre edilmiştir. Çözümler, yerinde geliştirilmektedir
Kültürel Duyarlılık	Yerel kültürleri yok ederek, homojen, küresel bir kültür inşa etme eğilimindedir	Geleneksel yer bilgisi, yerel malzeme ve geleneksel teknolojiye saygı ve koruma geliştirilerek yerel halk teşvik edilmektedir
Biyolojik, Kültürel ve Ekonomik Çeşitlilik	Biyolojik, kültürel ve ekonomik çeşitliliği tüketen, yüksek enerji ve malzeme çıktılarına sahip standart tasarımlar kullanılmaktadır	Biyoçeşitliliği, yerel kültürleri ve onu destekleyen ekonomileri korumaktadır
Veri Tabanı	Sınırlı sayıda bilim alanının disiplin yaklaşımına sahiptir	Çoklu tasarım disiplinlerini ve geniş bilim alanlarını bütünleştirmektedir
Tasarım Ölçeği	Tek ölçekte çalışma eğilimindedir	Büyük ölçeklerin küçük ölçeklerde; küçük ölçeklerinde büyük ölçeklerdeki etkisini yansıtarak tasarımı çoklu ölçeklerde birleştirmektedir

Çizelge 2.2 Klasik ve ekolojik tasarımın özellikleri (Ryn and Cowan 2007) (devam)

Doğanın Tasarıma Katılımı	Kontrol sağlamak, yetersiz tanımlanmış insan ihtiyaçlarını karşılamak için doğaya doğrudan bir tasarım uygulanmaktadır	Doğayı tasarıma dahil etmektedir. Yerel malzemeyi ve enerjiyi en etkin şekilde kullanmak için, doğanın kendi tasarım mekanizmasını kullanmaktadır
Temel Metaforlar	Makine, ürün, parça	Hücre, organizma, ekosistem
Halkın Katılımı	Kamuoyu ile iletişim kurmak istemeyen uzmanlara güven, önemli tasarım kararlarında toplumun katılımını sınırlamaktadır	Herkes tasarım sürecine katılma hakkına sahiptir
Öğrenme Metotları	Doğa ve teknoloji ilişkisi açık bir şekilde sunulmamaktadır	Doğa ve teknoloji görünür hale getirilmektedir
Sürdürülebilirlik	Kültür ve doğayı karşıt olarak algılamaktadır. Temel varsayımları sorgulamadan hafif koruma önlemleri uygulayarak kalıcı olmayan çözümler sunmaktadır	Kültür ve doğayı potansiyel birliktelik olarak görmektedir. Öncelik belirlemenin ötesinde, insan ve ekosistem sağlığını aktif olarak yeniden oluşturan uygulamalar aramaktadır

2.1.2 Ekoloji ve kent

Hızlı kentleşme, doğanın göz ardı edilmesi ile birçok çevre sorununu da beraberinde getirerek, ekolojik dengenin bozulmasına zemin hazırlamaktadır. Böylelikle kent ve ekoloji kavramları bir araya gelerek, kent ekolojisi çalışmaları ivme kazanmaktadır. Bu çalışmaların sonunda kentlerin, insanlar tarafından oluşturulmuş olsa da, ekolojik bir yapıya sahip olduğu ve bu yapının da canlı, dinamik ve hassas olduğu gerçeği kabul edilmektedir. Kent ekolojisi ile ilgili yapılan araştırmalar, ekolojinin kentsel yaşam kalitesi, kent sağlığı ve estetiği üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Ekolojik temelli tasarım ve planlama çalışmaları, sürdürülebilirliğin ön plana alınmasıyla hız kazanmıştır (Aklanoğlu 2009)

İnsanoğlu barınma gereksinimini karşılamak amacıyla doğaya tamamen uyumlu ya da doğaya en az zarar veren uygulamalar ile yapılarını inşa etmiştir. Doğaya müdahalenin minimal olduğu bu zaman dilimleri, yerini artık neredeyse geri dönüşü olmayan uygulamalara bıraktığı bugünün dünyasında, ekoloji, sürdürülebilirlik gibi kavramlarının öne çıkmasıyla daha bilinçli bir boyuta ulaşmıştır. Bu bağlamda sürekli değişim ve gelişim içinde olan kentlerin ekolojik sürdürülebilirliklerinin sağlanmasının en önemli adımı doğayı odak almaktır.

Kentsel ekoloji, toplumların daha sürdürülebilir olmaya yönelik gelişimlerini destekleyen disiplinlerarası bütüncül bir yaklaşımı savunmaktadır. Hoyer ve Naess (1990)'e göre kentsel ekoloji kavramı, "kentsel yerleşmelerdeki aktivitelerin doğal kaynaklar ve çevre üzerindeki etkilerini araştırarak, gelecek kuşakları da dikkate alacak biçimde, yöresel ve küresel ölçekte biyolojik çeşitlilik ve yaşam kalitesini sağlayacak koşulları ortaya koyan çalışmalar" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kentsel ekoloji, kentsel gelişme ve yapıların ulusal ve uluslararası ölçeklerde ekolojik ihtiyaçlara yanıt verecek biçimde, gelişmeyi yönlendirici adaptasyonunun sağlanmasıdır.

Yaren (1995)'a göre kentsel ekolojinin ögeleri üç gruba ayrılmıştır. Bunlar abiyotik, biyotik ve sosyal-kültürel-ekomik ögelerdir (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3 Kentsel ekolojinin öğeleri (Yaren 1995)

Kentsel ekolojinin öğeleri		
1.Abiyotik öğeler	2.Biyotik öğeler	3.Sosyo-kültürel-ekonomik öğeler
İklim Hava Su Toprak Yerleşmeler Altyapı	Mikroorganizmalar Flora Fauna İnsan	Teknoloji Değerler Yaşam tarzı Davranış biçimi

Kentsel gelişme ile çevre ilişkilerine bakış açısı, kentlerin şekillenmeleri ve mekanizmalarındaki temel etken olmaktadır. Colby (1989) tarafından gerçekleştirilen sınıflama dikkate alındığında 4 farklı bakış açısı söz konusu olmaktadır (Harris 2000):

- **Hızlı kalkınma perspektifi**: Bu bakış açısında ana hedef ekonomik gelişme ve maddi tüketimin güçlendirilmesidir. Doğal kaynakların sınırsız kabul edildiği, kirlenmenin ise gelişmenin karşılığı olarak göz ardı edildiği bu perspektifte, kentsel gelişmeye büyük ölçeklerde inşaat, arazi ve enerji ihtiyacının karşılanabilmesi şeklinde bakılmaktadır.

- **Çevre koruma perspektifi**: Çevre kirliği ve yeşil alan kayıplarının çoğalması ile, "kentsel gelişme ve koruma arasında denge kurulması" kavramı bu bakış açısının temelini oluşturmaktadır. Bu düşünce tarzının mekansal yansıması, yaşam alanları ile kirletici sanayi bölgelerinin ayrılması, trafiğin azaltılmaya çalışılması, sağlıklı konut alanlarının oluşturulması şeklinde açıklanmaktadır.

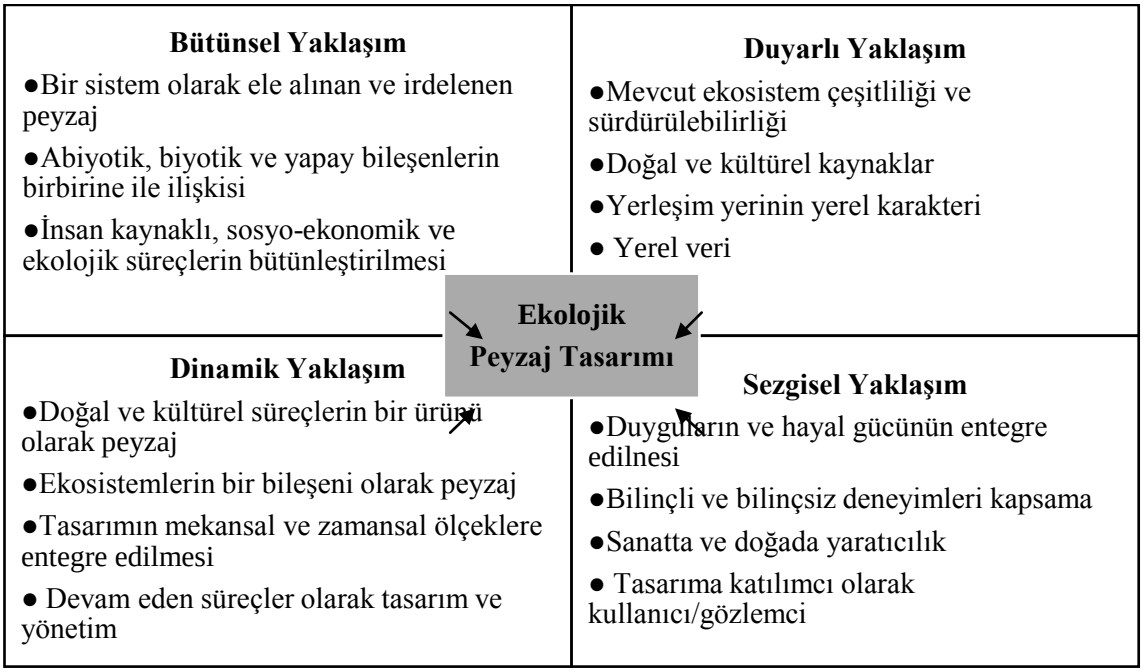
- **Kaynak yönetimi perspektifi**: Doğal kaynakların kullanımı ve çevre kirliliğinin belli sınırlara sahip olduğunun anlaşılması kentleşmede bu yaklaşımı öne çıkarmıştır. Sürdürülebilirliğin sağlanabildiği ölçüde ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi şartı, kentin yakın çevresi ile su, enerji ve atık yönetimindeki dengelerin sağlanmasını hedeflemektedir.
- **Eko-merkezci perspektif**: Bu bakış açısına göre, gelişmenin ancak, doğanın ön plana alınmasıyla gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. "doğa insanın

yararlanması için vardır" düşüncesinden "insan, doğal dengeleri bozmadığı sürece vardır" düşüncesine geçilmesi, eko-merkezci yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Teknojiyi reddeden bu anlayış, mevcut kent merkezlerinde "doğaya dönüş" yaklaşımından yola çıkılarak, kırsallaşmanın desteklendiği, ulaşımı tümü ile toplu taşıma ve motorsuz araçlarla sağlandığı bir eko-kent modelini ileri sürmektedir.

2.1.3 Ekoloji ve peyzaj mimarlığı

Peyzaj mimarlığında ekolojinin doğal süreçlere olan vurgusu ve peyzaj bileşenlerinin birbiriyle olan ilişkisi, tasarıma yönelik hızlandırılmış ekolojik yaklaşımın yanı sıra görünüm ve metodolojiyi de etkilemiştir (Makhzoumi ve Pungetti 1999).

Ekolojik tasarım, iki temel araştırma alanından oluşmaktadır. Bir yandan, ekolojinin mimarlık, şehir planlama, peyzaj mimarlığı gibi çevre tasarımı meslekleriyle arayüzünün bir sonucu olan farklı bakış açılarına ve ilgi odaklarına rağmen, bazı ortak kavramların ana hatlarının belli olduğu yaklaşım; diğer yandan, ekolojik peyzaj tasarımının temel ekolojik kavramları kullandığı yaklaşımdır. Bu iki araştırma alanından gelen veriler, bir diğeri ile örtüşen dört niteliği birleştiren ekolojik peyzaj tasarımının temelini oluşturmaktadır (Şekil 2.3). Bunlardan ilki, abiyotik, biyotik ve kültürel peyzaj bileşenlerini birleştiren peyzaj anlayışına bütünsel bir yaklaşımdır. İkincisi, peyzajın iki süreç boyunca araştırıldığı dinamik bir yaklaşım: mekansal olan, yani daha büyük bir ölçek ile yerel olan arasındaki hareket; ve peyzajın evrimsel tarihi gelişimini temsil eden zamansal bir yaklaşımdır. Üçüncüsü, ekolojik peyzaj tasarımının doğal, kültürel veya her ikisinin kombinasyonu olan bağlamın kısıtlamalarına ve fırsatlarına karşı duyarlılığıdır. Duyarlılık aynı zamanda tasarımın mevcut ekosistemler ve kaynaklar üzerindeki etkisini dikkate alan öngörülü bir yaklaşım belirlemektedir. Son olarak ekolojik peyzaj tasarımı sezgiseldir, sadece dış dünyanın rasyonelliğini değil, aynı zamanda iç dünyadaki ihmal edilmiş "maddi olmayan ilişkileri" de kapsamaktadır. Bu sezgisel yaklaşım, normal, nesne merkezli, görünüm odaklı estetikten, yani nesnenin insan deneyiminine vurgu yapan yeni bir yaratıcılık tanımını benimsemektedir (Makhzoumi ve Pungetti 1999).

Şekil 2.3 Ekoloji ve ekolojik tasarım kavramları üzerine, ekolojik peyzaj tasarımı için bir çerçeve (Makhzoumi ve Pungetti 1999)

2.2 Geleneksel Yerleşmeler

Geleneksel mimari, bir toplumun kültürünün, kendi toprakları ile olan ilişkisinin temel ifadesi ve aynı zamanda Dünya'daki kültürel çeşitliliğinin yansımasıdır. Geleneksel yapı, toplulukların barınmak ve korunmak için kullandıkları geleneksel ve doğal yoldur. Gerekli değişimlere, sosyal ve çevresel kısıtlamalara bağlı olarak sürekli güncellenen bir süreçtir. Dünya çapında yaşanan ekonomik, kültürel ve mimari tekdüzelik geleneksel yapı tekniklerini tehdit etmektedir. Küreselleşmenin bu olumsuz etkilerine karşı nasıl bir koruma sağlanacağı yalnızca toplumları değil, aynı zamanda hükümetleri, plancıları, mimarları, peyzaj mimarlarını da kapsayan çok disiplinli bir biçimde ele alınması gereken temel bir sorundur. Kültürlerin ve küresel sosyo-ekonomik dönüşümün tekdüzeleşmesi nedeni ile geleneksel yapılar korumasız kalarak, terk edilme, iç dengenin bozulması gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (ICOMOS Geleneksel Mimari Tüzüğü 1999).

Geleneksel mimari, Dünya ölçeğinde farklı kültür ve iklimlerde, eskiye dayanan yapı tekniklerinin ve doğal malzemelerin kullanımına dayanmaktadır. Bugüne kadar tüm kültürlerde mimarlık, tasarım ve planlama doğrudan kaynak kullanılabilirliği ve bulunabilirliği ile ilişkilendirilmiştir. Ortaya çıkan yapılar incelendiğinde, yüzyıllar boyunca toplumdaki sosyal ve kültürel değişimler, iklim koşulları, savunma gereksinimleri, yapı süreçleri ve uygulanan teknikler, kullanılan yerel malzemeler ile şekillenen, çevreleri ile tamamen uyumlu ve sürdürülebilir oldukları gözlemlenmiştir (Ryan 2011).

Geleneksel mimari, konutları ve insanların ortak olarak kullandıkları diğer tüm yapıları içermektedir. Çevresel bağlamları ve mevcut kaynakları ile ilgili olarak, geleneksel teknolojiler kullanılarak, bireysel olarak veya topluluklar tarafından oluşturulmuştur. Tüm geleneksel mimari formları, belirli ihtiyaçları karşılamak, onları üreten kültürlerin değerlerini, ekonomilerini ve yaşam biçimlerini barındıracak şekilde inşa edilmiştir (Şekil 2.4). Geleneksel mimari, ihtiyaç ve koşullar değiştikçe zaman içinde adapte edilebilmiş veya geliştirilmiştir (Weber ve Yannas 2014).

Şekil 2.4 Hann.Münden/Almanya geleneksel mimarisi (Orijinal 2017)

Geleneksel mimari, 20.Yüzyıl'a kadar akademik olarak ihmal edilmiştir. Bugün az sayıdaki çalışmaya rağmen, dünya halklarının büyük çoğunluğunun hala geleneksel yapılarda yaşadığı gözlemlenmektedir. Bu geleneksel yapıların çoğu, yerel ekonomilerin, sosyal yapıların ve kültürel değerlerin daha fazla olduğu "gelişmekte olan" ülkelerde (Afrika, Asya ve Latin Amerika) bulunmaktadır (Oliver 2003 ve Rapoport 2005).

Geleneksel kültürler ve yapılar bugün çok sayıda ve yaygın olmasına rağmen, dünyanın birçok yerinde yok olma tehdidi altındadır. Özellikle 20.Yüzyıl'ın ikinci yarısında; modernleşme, kentleşme ve küreselleşmenin istikrarlı süreçleri, dünya genelinde geleneksel kültürler üzerinde baskı uygulayarak, sosyal ve ekonomik köklü değişikliklere yol açmıştır. Yerel kültürel değerler bu süreçte; mimari uygulamaların, formların ve malzemelerin tekdüzeleşmesi nedeniyle, azgelişmişlik ve yoksulluk ile ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle geleneksel yapılar; yerel kültürlerde ve ekonomilerde, çevreleri ile iyi adapte edilmiş mimari eserler yerine ilerlemenin önündeki engeller olarak algılanmıştır. Bu durum birçok farklı ve eşsiz geleneksel yapının terk edilmesine ve değiştirilmesine neden olmuştur. Hızlı kalkınmanın bir sonucu olarak, küreselleşmenin büyük ölçekte yerel geleneklere zarar verdiği gözlenmiştir. Bu durum mimarlar, plancılar ve peyzaj mimarlarının, güncel çağdaş tasarım ve planlama konularındaki sorun ve çözüm önerilerini araştırırken, geleneksel yapıların formlarını ve kullanımlarını gözlemlemek, fiziksel ve sosyal yapılarını incelemek ve geleneksel metodları analiz ederek sürdürülebilir ekolojik sonuçlar elde edebileceklerini anlamalarını sağlamıştır (Asquith ve Vellinga 2006).

2.2.1 Geleneksel mimarinin kültürel yönü

Yerel gelenekler tüm dünyada farklı ekolojik ve kültürel bağlamlarda gelişmekte, ancak gelenekler bölgesel ve yerel faktörlerin şartlarına göre şekillenmektedir. Bunlar, uygun inşaat teknolojilerinin kullanılması ile doğası gereği uygun seçim ve dönüşüm olmadan nadiren kullanılan bir bölgede bulunan doğal kaynakları içermektedir. (Krier 2006).

Tüm kültürler, geleneksel yapıların korunma ve güvenlik sağlamasını arzu etmekte ve çoğu geleneksel yapı mevcut iklime ve yaşamı sürdüren ekonominin yapısına bağlı olarak, bakım ve onarıma ihtiyaç duymaktadır. Geleneksel mimari, planların, yapıların veya detayların sembolik çağrışımlarıyla ifade edilen bir toplumun değerleri ile zenginleştirilmektedir. Kentleşme talepleri, doğal afetler, doğal kaynakların bilinçsizce kullanılması; yerel gelenekler üzerinde baskı uygulanmaktadır. Bu nedenle yerel geleneklerin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili ana meselelerin gündeme getirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Vellinga, Oliver ve Bridge 2007)

Bir yörenin özelliklerinin korunması doğal sistemleri tanımayı gerektirir. Toplumların gereksinimlerinin karşılanabilmesi için öngörülen gelişimler doğal, kültürel, sosyal ve ekonomik kaynakların yerel ve küresel ölçeklerde ilişkilendirilerek biçimlendirilmesiyle sağlanabilmektedir. Sürdürülebilir gelişme ve kalkınmanın amacı ve sürdürülebilir yapı tasarımı insan ve çevresi arasındaki dengeli ilişkinin korunması; uzun vadedeki hedefi ise kaynak tüketiminin en aza indirgenmesidir. Sürdürülebilir geleneksel yerleşmeler insan ihtiyaçlarını doğal ve kültürel çevrelerin taşıma kapasitesi doğrultusunda dengeleyen, yöreden kolayca sağlanabilen doğal/sürdürülebilir malzeme ile inşa edilmiş, enerjisinin bir bölümü yenilenebilir kaynaklardan sağlayan, ekolojik olarak dengeli yerleşmelerdir. Bu bağlamda geleneksel yerleşmeler yenilenebilir yerel kaynaklar ile gerçekleştirilmiş, geleneksel konut çözümünde olduğu gibi enerji etkin planlamaya sahip, yörenin doğası ve topografik verileri ile uyumlu, kültürel ve sosyal olayların biçimlendirdiği çevrelerdir (Erdoğan, 1996).

Anadolu'nun kültürel mirasının yansıması olan geleneksel mimarinin tarihsel gelişimi ile ilgili sınıflandırma çalışmaları incelendiğinde (Çizelge 2.), yapıların yöreden elde edilen malzeme ve yapım tekniği olarak belirlenmiştir (Dalkılıç 2007).

Çizelge 2.4 Anadolu geleneksel mimarisinde yapım teknikleri, tipik özellikler, tarihsel gelişim ve coğrafi dağılım (Günay 1998)

Yapım Tekniği			**Tipik Özellikler**	**Tarihsel Gelişimi**	**Bölgesel Dağılım**
Ahşap	Kerpiç		İki veya üç katlı Zemin kat kagir ve ahşap direkli Üst katlar ahşap çatkılı Dört eğimli çatı, yöresel olarak düz damlı	Türk evi özelliklerini belirleyen tip Giderek batı etkisine girip 20.Yüzyıla kadar devam ediyor	Çoğunlukla kıyılara yakın iç bölgeler Merkezi yönetimin hakim olduğu bölgeler
	Bağdadi	İki Yüzü Sıvalı			
		Dış Yüzü Ahşap Kaplı			
	Tuğla				
	Taş				
	Toprak				
Kagir	Kaplama /Kesme Taş		Avlulu, eyvanlı, düz damlı, oyma ve yontma süslemeli	Kuzey Suriye etkili	Güneydoğu Anadolu, Kuzey Mısır, Kapadokya, Suriye
	Moloz /Yonu Taş	Harçlı	Düz damlı veya kırma çatılı, kübik	Eski Akdeniz-Ege ve sonraları Batı etkili	
			Ahşap cumbalı		
			Düz damlı, ahşap hatıllı		
	Moloz Taş	Kuru duvar, sık ahşap hatıllı	Evin yarısı ahşap, pedavra çatılı	Yöresel	Toroslar
	Tuğla	Ahşap döşemeli, Demirden kiriş, Konsol ve direkli	Alınlık, cumbalı, balkonlu	Neo-klasik Avrupa etkili	
Kerpiç	Ahşap hatıllarla takviye edilen yığma kerpiç-tuğla duvarlı		Çoğunlukla tek katlı Düz toprak damlı	Tarih öncesi çağlardan beri süregelen bir gelenek	Çoğunlukla ormansız, taşsız bölgeler
Yığma Ahşap	Yuvarlak veya biçilmiş ağaçtan, üst üste bindirme ve geçme tekniği ile yapılmış ahşap duvarlı		Birleşen uçlar çıkıntılı Beşik çatılı, pedavra kaplı	Eski bir gelenek	Ormanlık ve dağlık bölgeler

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu'da inşa edilmiş geleneksel konutlar incelendiğinde zaman içinde mimari özelliklerinin; iklim, topoğrafya, kültürel ve sosyal yapıya göre biçimlenmiş olduğu görülmektedir. Geleneksel konutlarda farklılıklar gözlemlenmekle birlikte, barınma ve korunma ihtiyacının sağlandığı konutlar ve açık mekanlar ortak özellikler olmaktadır (Bozkurt ve Altınçekiç 2013).

2.2.2 Geleneksel mimari onarım ilkeleri

Geleneksel mimari kavramı, ICOMOS Geleneksel Mimari Tüzüğü (1999)'a göre "toplum tarafından paylaşılan bir yapı biçimi; çevresine duyarlı, tanınabilir bir yerel veya bölgesel karakter; üslup, biçim ve görünüş tutarlılığı veya geleneksel olarak oluşturulmuş yapı türlerinin kullanılması; anonim olarak nesilden nesile aktarılan geleneksel tasarım ve ustalık, işlevsel, sosyal ve çevresel kısıtlamalara etkili bir cevap geleneksel yapı sistemlerinin ve el sanatlarının etkin bir şekilde uygulanması gibi belirgin özellikleri ile tanımlanmaktadır." Geleneksel mirasın başarılı bir şekilde korunması, toplumun katılımına, desteğine, kullanım ve bakımın sürekliliğine bağlıdır. Hükümetler ve sorumlu makamlar, tüm toplulukların geleneklerini sürdürme bunları mevcut tüm yasal, idari ve mali yollarla koruma ve gelecek nesillere ulaştırma hakkını kabul etmelidir (ICOMOS Geleneksel Mimari Tüzüğü 1999).

Geleneksel mimari, kültürel peyzajdan ayrı düşünülmemelidir ve koruma yaklaşımlarının geliştirilmesinde bu ilişki dikkate alınmalıdır. Bu yaklaşımların uygulanması belirli ilkelere bağlıdır (ICOMOS Geleneksel Mimari Tüzüğü 1999):

- **Konum, peyzaj ve yapı grupları:** Geleneksel yapılara müdahale esnasında, alanın bütünlüğüne, fiziksel ve kültürel peyzaj özelliklerine ve bir yapının diğerine olan ilişkisine saygı gösteren bir koruma yaklaşımı kabul edilmelidir.

- **Geleneksel yapı sistemleri:** Geleneksel yapı sistemlerinin sürekliliği ve yöre ile ilgili zanaat becerilerinin devamı, geleneksel ifadeler için esastır ve bu yapıların onarımı ve restorasyonu için önemlidir. Bu beceriler korunmalı, kaydedilmeli,

eğitim ile yeni nesil zanaatkar sayısı artırılarak, bu değerlerin yok olması engellenmelidir.

- **Mimari öğelerin değiştirilmesi veya yenilenmesi:** Kullanım taleplerine zorunlu olarak cevap veren değişiklikler yapının genel görünüm, doku, biçim ve yapı öğelerinin tutarlılığını koruyan malzemelerin kullanılmasıyla gerçekleştirilmelidir.

- **Uyum:** Gelenksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımı bugünün yaşam standartlarına yükseltilirken, yapının bütünlüğüne, karakterine ve biçimine saygı gösterecek şekilde yapılmalıdır. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği etik kurallar çerçevesinde yapılmalıdır.

- **Değişiklikler ve dönem restorasyonu:** Zaman içinde yapılan değişiklikler, yerel mimarinin özelliklerini yansıtan önemli bir belge olarak değerlendirilmeli ve anlaşılmalıdır. Geleneksel yapıların restorasyonunda yapının tüm bölümlerinin tek bir döneme göre onarılmaması gerekmektedir.

- **Eğitim:** Geleneksel mimarinin kültürel değerlerini korumak için hükümetler, sorumlu otoriteler, dernekler ve kuruluşlar aşağıdaki konulara vurgu yapmalıdır:

  -Koruma uzmanlarına geleneksel yapıları tanıtan eğitim programlarının verilmesi,
  -Yöre halkına geleneksel yapım tekniklerini, malzeme ve sanatlarını korumalarına yardım edecek eğitim programlarının sunulması,
  -Özellikle genç nesilleri geleneksel mimari hakkında bilinçlendirecek programlar geliştirilmesi,
  -Geleneksel yapı sanatı konusunda uzmanlık ve deneyimleri aktarmaya ve bilgi değişimi yapmaya olanak verecek bölgelerarası iletişim ağlarının oluşturulması (ICOMOS Geleneksel Mimari Tüzüğü 1999).

2.2.3 Güneydoğu Anadolu Bölgesi geleneksel mimarisi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde konut mimarisini en iyi yansıtan yerlerin başında Diyarbakır, Urfa ve Mardin (Şekil 2.5) gelmektedir. Bu yerleşim yerlerinde bazı yerel üslupsal farklar yanında belirgin ortak özelliklere de rastlanılmaktadır. Bu bölgedeki geleneksel konutlar, coğrafi farklılıklar (iklim, jeolojik yapı, malzeme) dışında, aile yapısı, dini yapı, ekonomik yapı ve kültürel etkileşimle oluşmuştur. Dışa kapalı, içe dönük avlulu plan düzeni, yığma yapım tekniği, taş malzeme, düz dam ortak mimari özellikleri arasında gösterilebilmektedir (Dalkılıç ve Aksulu 2004).

Şekil 2.5 Mardin geleneksel kent dokusu (Wong 2008)

Geleneksel Diyarbakır konutları; kare, dikdörtgen veya yamuk planlı bir avlunun etrafına birimlerin sıralanmasıyla oluşmuştur. Büyük ve zengin ailelerin evleri harem ve selamlıklıdır. Her iki kısmın yazlık ve kışlık odaları ayrı ayrı düzenlenmiştir. Evlerin zemin katında havuzlu eyvanlar, odalar ve servis mekanları (tuvalet, banyo, mutfak, ahır), birinci katta ise odalar, gezemek, eyvan ve tuvalet yer alır. Bodrum ise kiler ve odunluk olarak kullanılmaktadır. Evin büyüklüğüne ve ev sahibinin zenginliğine göre oda sayısı değişmektedir. Evlerin iç ve dış cepheleri farklı özellikler gösterir. İçe dönük

avlu cepheleri, çok zengin bir mimariye sahiptir. Avlu cephelerinde beyaz derzler, süslemeler, kalker taşları, kapılar, değişik formlardaki pencereler, parmaklıklar, farklı eyvan ve pencere kemerleri kullanılmıştır. Sokak cepheleri, iç cephe mimarisine göre oldukça sadedir. Genellikle yüksek sağır duvarlar şeklindeki dış cephede mimari elemanlar, saçaklı basit bir giriş kapısı, tepe pencereleri ve cumbadan oluşmaktadır. Ana yapım malzemesi işlenmesi zor olan bazalt taşıdır (Şekil 2.6) (Dalkılıç ve Aksulu 2004).

Şekil 2.6 Geleneksel Diyarbakır konutu (Öncü 2010)

Geleneksel Urfa konutları içe dönük plan düzeninde olup bir avlu etrafında gelişen bir veya iki katlı yapılardır. Genellikle harem ve selamlık bölümlerinden oluşur. Temel özelliği ortada eyvan ve iki yanında birer odanın yer aldığı simetrik plan motifini ana birim olarak ele almasıdır. Bu simetrik düzen, yapı genelinde sağlanamamış olup üst katlar için geçerlidir. İklimsel nedenler ile güvenlik ve mahremiyeti sağlamak için evler zemin kat seviyesinde dışarıya tamamen kapalıdır (Şekil 2.7) (Akkoyunlu 1989).

Pencereler evlerin mahremiyetini bozmayacak şekilde düzenlenmiştir. Evlerde iç ve dış cephe düzeni çok farklıdır. Sokak cepheleri, zemin katta yüksek ve sağır bir duvardan ibarettir. Zemin kattaki tek açıklık, evlerin görkemli yapılmış, kemerli giriş kapıları, bazen kapıların üstünde yer alan küçük pencereler ve üst kattaki çardak denilen çıkmalardaki pencerelerdir. Dış cephenin sadeliğine karşı avlu cepheleri biçim ve süsleme açısından oldukça hareketlidir. Yığma yapım tekniğinde yapılmış olan Urfa evlerinin ana malzemesi yörede bolca bulunan ve işlenmesi çok kolay olan kalker taşıdır (Şekil 2.8) (Akkoyunlu 1989).

Şekil 2.7 Geleneksel Urfa konutu (Orijinal 2018)

Şekil 2.8 Urfa geleneksel kent dokusu (Orijinal 2018)

Geleneksel Mardin konutlarının oluşumundaki en önemli etmenler ise, içinde bulunduğu bölgenin iklim ve topografyasıdır (Şekil 2.9). Kentin topografik yapısı, konutun kütlesel biçimlenmesinde mevsimlik kullanımı ön plana çıkarmazken, eğimli arazide tek yöne doğru (güney) yönelme zorunluluğu getirmiştir. Kentin sınırlı bir alanda gelişmek zorunda kalışı, yatayda yayılma yerine, düşeyde katları kullanan bir tasarım anlayışının tercih edilmesine neden olmuştur. Haremselamlıklı ev düzeni, yüksek taş duvarlarla sokaktan ayrılmış avlu ve teraslar, büyük merkezli mutfaklar genel plan özelliklerini yansıtmaktadır. Belli mekanların tekrar edilmesiyle evin büyütüldüğü görülmektedir. Evlerin, kapalı ve yarı açık mekanları kare ya da kareye yakın bir modül veya tekrarından oluşmaktadır. Yapılar güneye yönlendiğinden cephelerde bu yönde önem kazanır. Planlamayı yönlendiren yaşama birimi, eyvan ve revak gibi ana mekanlar, tek başlarına ya da birlikteliklerinin bezemeli ya da bezemesiz zengin örnekleri ile güney cephesinde toplanmıştır. Hiçbir yapı birinci kattan itibaren bir diğerinin önünü kesmediği gibi pencerelerde birbirini görmez (Dalkılıç ve Aksulu 2004).

Şekil 2.9 Geleneksel Mardin konutu (Cığal 2009)

Bu illerin yanı sıra, Midyat'ın yakın çevresinde yer alan, Mardin'e bağlı birkaç küçük yerleşim yeri daha geleneksel konut yoğunluğuyla dikkat çekmektedir. Bunlar içerisinde Savur, Derik ve Estel sayılabilir. Bu yerleşim yerlerindeki geleneksel konutlar, Güneydoğu Anadolu Bölgesi geleneksel konut mimarisinin genel özelliklerini yansıtmaktadır. Savur ilçesi geleneksel konut dokusunun yoğun olduğu bir yerleşim yeridir. Özgün özelliklerini büyük oranda korumaktadır. Derik ilçesinde ise az sayıda nitelikli geleneksel konut vardır. Bugün hem geleneksel dokusu hem de sosyal yapısı özgünlüğünü yitirmiş, tamamen değişmiştir. Estel, konum olarak Midyat'a çok yakındır. En büyük farklılık, Midyat'ta özgün ev sahipleri Süryani iken buradakilerin Müslüman kökenli olmasıdır (Dalkılıç ve Aksulu 2004).

Bu yerleşim merkezleri arasında Midyat, birbirinden değişik kültürleri ve inançları kentsel dokusunda barındıran ve yaşatan bir merkez olarak, ayrıcalıklı yerini bugün de korumakta ve bölgenin diğer kasaba ölçeğindeki yerleşim yerlerine göre daha yoğun bir

ilgi görmektedir. Geleneksel dokuyu oluşturan kültürel çeşitlilik ile sosyal ve mimari düzen bugün de devam etmektedir. Geleneksel Midyat evinin oluşumunda, aile yapısı, kullanıcıların ekonomik durumu, dini yapı, coğrafi yapı (malzeme, iklim ve jeolojik yapı) ve kültürel etkileşim (Güneydoğu Anadolu konut mimarisi, yakın çevredeki Anadolu konut mimarisi ve geçmiş medeniyetlerin mimari anlayışları) etkili olmuştur (Şekil 2.10) (Dalkılıç ve Aksulu 2004).

Şekil 2.10 Geleneksel Midyat konutu (Bulut 2012)

2.3 Koruma

Korumanın temel sorunlarından biri neyin korunacağını belirlemektir. Çok eski tarihlerden bugüne ulaşan seçkin dini yapılar, mezar anıtları ya da işlevsel yapılar bugün dünya mimari mirasının öğeleri olarak korunmaya değer bulunmaktadır. Ayrıca anıtsallıktan uzak, tümüyle işlevsel amacı olan gündelik yaşama ait yapılar da uzun süre geçtikten sonra, toplumsal tarihe ait bir bileşen olarak değer kazanmakta ve koruma kapsamına alınmaktadır. Venedik Tüzüğü'nde yer alan "anıt" kavramı, 1976'da UNESCO tarafından genişletilerek kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları

kapsamak üzere “kültürel varlık” olarak tanımlanmıştır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na alınan bu kavram, çeşitli uygarlıkların sanat anlayışı bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korumalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsamaktadır. Estetik ve bilimsel açıdan değer taşıyan jeolojik oluşum, bitki örtüsü, su öğesi, yabanıl yaşam bölgeleri, tarihi bahçeler “doğal varlık” kapsamına girmektedir. Genel olarak korunacak değerler “doğal ve kültürel varlıklar” kavramı içinde toplanmaktadır. Korunacak değerler “taşınır” ve “taşınmaz” kültür varlıkları olarak iki ana bölümde incelenmektedir (Ahunbay 1996).

- **Taşınır Kültür Varlıkları**: Resim, heykel, ikona, seramik kaplar, çini. cam, metal, deri eşya, dokumalar (halı, kilim vb), mobilya, mücevher, sikke, elyazması kitap gibi taşınabilir sanat eserleri ve belgeler müzelerde ya da özel koleksiyonlarda saklanmakta; bakım ve onarımları, her konunun ilgili uzmanı (konservatör) tarafından yürütülmektedir. Ancak, özel durumlarda aslında bir taşınmaza ait olan duvar resmi (fresk), mozaik, heykel, alçı pencere, ocak yaşmağı gibi bileşenler de yerlerinde korunamayacak duruma gelebilir ve müzelere alınmaktadır. Yıkılan bir konağın kapısı, kafesleri, tavanları, yok olan bir hamamın kurnaları, havuzu da bu anlamda "taşınır kültür varlığı" olabilmektedir (Ahunbay 1996).

- **Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıkları:** Taşınmaz kültür ve doğa varlıkları anıtlar ve sit’lerdir.

- **Anıtlar:** Venedik Tüzüğü’ne göre “anıt” kavramı, “Anıt, sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsamaktadır. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış eserleri de kapsamaktadır.”şeklinde tanımlanmaktadır.

- **Sitler:** 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na göre sitler “Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan

kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.” Şeklinde tanımlanmaktadır. Özelliklerine göre sitler doğal, tarihi, arkeolojik, kentsel, kırsal ve karmaşık olarak sınıflandırılmaktadır.

- **Doğal Sit**: 2863 sayılı Kanunun 3.Maddesinin yer alan tanıma göre doğal sit kavramı; “Jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda özgün jeolojik oluşumları ile Nevşehir’de bulunan Göreme Vadisi (Şekil 2.11) doğal sit alanlarına örnek alandır.

Şekil 2.11 Nevşehir, Göreme Vadisi (Orijinal 2015)

- **Tarihi Sit:** Önemli tarihi olayla ilgili olan ya da önemli tarihi olayların geçtiği yerler tarihi sit alanlarıdır (Ahunbay 1996). Örneğin Çanakkale savaşının yapıldığı Gelibolu Yarımadası tarihi sit alanlarına örnek olarak verilebilmektedir(Şekil 2.12).

- **Arkeolojik Sit:** Tarih öncesinden Endüstri Devrimi sonrasına kadarki kalıntıların bulunduğu alanlardır (Ahunbay 1996). Bu kapsamda Konya'da yer alan arkeolojik sit alanlarından biri olan Çatalhöyük örnek olarak verilebilmektedir (Şekil 2.13).

Şekil 2.12 Gelibolu Yarımadası (Anonim 2019)

Şekil 2.13 Konya, Çatalhöyük Arkeolojik Sit Alanı (Orijinal 2014)

- **Kentsel Sit:** Eski kentlerin uyumlu düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanlar "kentsel sit" olarak tanımlanmaktadır (Ahunbay 1996). Bu kapsamda Karabük'te bulunan Safranbolu geleneksel yerleşimi, önemli kentsel sit alanlarına örnek olarak verilebilmektedir (Şekil 2.14).

Şekil 2.14 Safranbolu Kentsel Sit Alanı (Orijinal 2015)

- **Kırsal Sit:** Yerleşme düzeni ve boyutları, dokuyu oluşturan yapıların türü ve yapım tekniği, malzemesiyle köy, bağ, yazlık niteliği taşıyan yerlerdir (Ahunbay 1996). Safranbolu Yörük köyü kırsal site örnek olarak verilebilmektedir (Şekil 2.15).

Şekil 2.15 Karabük, Yörük Köyü (Orijinal 2015)

- **Karmaşık Sit:** En az iki sit özelliğine sahip olan alanlardır. Örneğin Pamukkale, özel oluşumu ve yanındaki Hierapolis Antik Kenti'nin kalıntıları ile doğal ve arkeolojik sitin bir arada bulundukları karmaşık sitlerdir (Şekil 2.16) (Ahunbay 1996).

Şekil 2.16 Pamukkale Travertenleri ve Hierapolis Antik Kenti (Orijinal 2018)

Tarihi kentler ve kentsel alanlar, tarih boyunca toplumların çeşitliliğinin ve kültürel kimliğinin evrimini ifade eden yapılar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kentleri ve tarihi merkezleri oluşturan bu alanlar, tarihi belge olma rollerinin ötesinde, geleneksel kent kültürlerinin değerlerini içermektedirler. Geleneksel yerleşmeler, somut ve soyut ögelerden oluşmaktadır. Somut ögeler, kentsel yapı, mimari unsurlar, kent içindeki ve dışındaki peyzajlar, arkeolojik kalıntılar, panoramalar, siluetler, odak noktaları ve anıtsal sitlerden oluşmaktadır. Soyut ögeler, kültürel faaliyetler, gelenek ve görenekler tarihi ve simgesel işlevler, anılar ve tarihi değerlerinin özünü oluşturan kültürel kaynaklardır. Bugün bu anlamda, birçok yerleşim endüstrileşmeyi takip eden kentsel gelişimin etkisi ile fiziksel olarak zarar görmüş veya yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır (Washington Tüzüğü 1987 ve Valetta İlkeleri 2011). Genellikle geri dönüşü

olmayan kültürel, sosyal ve ekonomik kayıplara yol açan bu durum karşısında ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), tarihi kentler ve tarihi kent özelliği taşıyan kentsel alanlar için uluslararası ölçekte bir tüzük hazırlayarak, tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması için gerekli öğeleri, amaçları ve yöntemleri ortaya koymuştur. Bu çalışmalar aynı zamanda, hem özel hem de toplumsal yaşam ortamları içinde uyum sağlamayı, insanlığın hafızasını oluşturan bu kültürel varlıkların korunmasını amaçlamaktadır. UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)'nün "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolü ile İlgili Tavsiye Kararı" ve ayrıca çeşitli uluslararası belgelerde de belirtildiği gibi, "tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması" kavramı bu alanların yasal koruma altına alınması, bakımı ve restorasyonu gibi konular ile birlikte ayrıca çağdaş hayata uyum, gelişim, kent planlama ve imar hareketlerinin özünü oluşturmaktadır. Bu ilkeler, hedefler ve yöntemler incelendiğinde;

- Tarihi kentlerin ve geleneksel kentsel yerleşmelerin korunması, her düzeyde ekonomik ve sosyal kalkınma ile kent ve bölge planlaması politikalarının ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Bu, tarihi kentleri tüm planlama seviyelerinde dikkate alan, sosyal yapılarına ve kültürel çeşitliliklerine her zaman saygı duyan, tutarlı ekonomik ve sosyal kalkınma politikaları gerektirmektedir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).
- Korunacak nitelikler, kentin veya kentsel alanın tarihi karakterini ve bu karakteri ifade eden tüm somut ve soyut ögeleri içermektedir:

  -Parsel ve sokaklar tarafından tanımlanan kent dokuları, yapılar ile açık ve yeşil alanlar arasındaki ilişkiler,

  -Yapıların ölçek, strüktür, boyut, üslup, yapım tekniği, malzeme, renk ve dekorasyon ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,

  -Doğal ve insan yapısı çevresi ile kent ya da kentsel alan arasındaki ilişki

  -Zaman içinde kent veya kentsel alanın edindiği çeşitli işlevler,

  -Kültürel gelenekler, geleneksel teknikler, mekan ruhu ve mekan kimliğine katkıda bulunan her şey olarak belirlenmiştir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011)

Bu niteliklere yönelik herhangi bir tehdit ise kentin özgünlüğünü tehlikeye sokmaktadır.

- Kentte yaşayanların katılımı, korumanın başarısı için esastır ve teşvik edilmelidir. Kentsel alanların korunması, öncelikle sakinlerini ilgilendirdiğinden tüm paydaşları içeren katılımcı bir süreç olmalıdır. Halkın bilinçlendirilmesine dayanan karşılıklı anlayış ve yerel topluluklar ile meslek grupları arasındaki ortak hedeflerin araştırılması, tarihi kentlerin başarılı bir şekilde korunmasının, canlandırılmasının ve geliştirilmesinin temelidir. Yetkili makamlar, iyileştirme planlarının başarılı olmasını sağlayacak mali önlemlerin alınması için kentsel alanların korunmasına ilgi göstermeye teşvik edilmelidir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Sit bütünü ile onu oluşturan ögeler, sitin bağlamı ve bu bağlamı oluşturan kısımlar arasındaki ilişkiler korumanın başarısı için çok önemli olmaktadır.

- Kentsel alanların korunmasına yönelik planlama çalışmalarından önce disiplinlerarası çalışmalar yapılmalıdır. Koruma planları arkeoloji, tarih, mimarlık, teknikler, sosyoloji ve ekonomi gibi tüm ilgili faktörleri ele almalıdır. Koruma planının temel hedefleri ve bunlara ulaşmak için gerekli yasal, idari ve finansal önlemlerin olması gerektiği açıkça belirtilmelidir. Koruma planı, kent alanları ile kentin bütünü arasında uyumlu bir ilişki kurmayı hedeflemelidir. Koruma planı, hangi yapıların korunması gerektiğin; hangilerinin belirli koşullar altında korunması gerektiğini ve hangilerinin istisnai durumlarda feda edilebileceğini belirlemelidir. Herhangi bir müdahaleden önce, mevcut durum detaylı olarak belgelenmelidir. Koruma planı, kentin değerlerine ve karakterine katkıda bulunan unsurları ve ayrıca tarihi kentin ve kentsel alanın karakterini zenginleştiren bileşenleri tanımlamalı ve korumalıdır. Koruma planı olmadığında, tarihi bir kentteki tüm gerekli koruma ve imar faaliyetleri koruma ve geliştirme ilke ve amaçlarına uygun olarak gerçekleştirilmelidir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Yenilenemeyen kaynakların tüketimlerinin en aza indirgenmesi, tekrar kullanım ve geri dönüşümlerin desteklenmesi önemlidir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Sürekli bakım etkin bir koruma için çok önemlidir. Doğru planlama, güncel veriler (çevre analizi, farklı ölçeklerde çalışma, bileşenlerin ve etkilerinin envanteri, kent tarihi ve gelişim evreleri vb.) ile gerçekleştirilmelidir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Yeni fonksiyonlar ve faaliyetler, kentsel alanın karakteriyle uyumlu olmalıdır. Bu alanların çağdaş hayata uyarlanması, kamu hizmeti tesislerinin dikkatli bir şekilde kurulmasını veya iyileştirilmesini gerektirmektedir. Yeni faaliyetlerin başlatılması, geleneksel faaliyetlerin hayatta kalmasını ya da yerel halkın günlük yaşamını destekleyen işleri riske atmamalıdır. Bu durum en değerli unsurlardan bazıları olan tarihi kültürel çeşitliliği ve çoğulculuğu korumaya yardımcı olmalıdır. Yeni bir faaliyete geçilmeden önce, katılan kullanıcı sayısını, kullanım süresini, mevcut diğer faaliyetlerle uyumluluğunu ve geleneksel yerel uygulamalar üzerindeki etkisini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu yeni işlevler, tarihi kent kavramını benzersiz ve yeri doldurulamaz bir ekosistem olarak kabul ederek sürdürülebilir kalkınmaya duyulan ihtiyacı da karşılamalıdır (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Yapıların iyileştirilmesi, korumanın temel amaçlarından biri olmalıdır. Yapılara yapılan bu müdahaleler, kentlerin somut ve soyut kültürel değerlerine saygı göstermeli ve yerel halkın yaşam kalitesini ve çevre kalitesini iyileştirmeyi amaçlamalıdır. Kentsel çevrenin ve kültürel değerlerinin iyileştirilmesine açıkça bir neden olmadıkça, büyük nicel ve nitel değişikliklerden kaçınılmalıdır. Kentsel büyümenin doğasında var olan değişiklikler, kent peyzajı ve mimari doku üzerindeki fiziksel ve görsel etkileri en aza indirgeyecek şekilde kontrol edilmeli ve dikkatle yönetilmelidir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Yeni yapıların inşa edilmesi veya mevcut yapıların uyarlanması gerektiğinde, mevcut yerleşime özellikle ölçek ve parsel büyüklüğüne dikkat edilmelidir. Çağdaş unsurların çevreyle uyumlu bir şekilde tanıtılması, bu özelliklerin geleneksel yerleşimin zenginleşmesine katkıda bulunması açısından, teşvik edilmelidir. Mekansal, görsel, soyut ve işlevsel yönden uygun mimari müdahalelerin temeli,

tarihsel değerlere saygı olmalıdır. Yeni müdaheleler, tarihi alanın mekansal düzeni ile tutarlı olmalı ve geleneksel morfolojisine uyumlu olmalıdır. Tarz ve anlatımdan bağımsız olarak, tüm yeni tasarımlarda, çarpıcı veya aşırı zıtlıkların; kentsel doku ve mekanın sürekliliğinde oluşabilecek olumsuz etkilerinden kaçınmalıdır. Öncelikli olarak mevcut mimariyi olumsuz yönde etkilemeyen, aynı zamanda mekanın ruhunu benimseyen, belirleyici bir yaratıcılığa izin veren bir kompozisyon devamlılığına yer verilmelidir. Mimarlar, şehir plancıları ve peyzaj mimarları, tarihi geleneksel kent bağlamı hakkında derin bir anlayış kazanmaları için teşvik edilmelidir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Tarihi bir kent veya geleneksel bir yerleşmenin tarihçesi, arkeolojik inceleme ve uygun arkeolojik bulguların korunması yoluyla genişletilmelidir. Koruma ve yönetme, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak sağduyulu, sistematik bir yaklaşım ve disiplin olarak gerçekleştirilmelidir. Korunacak kentsel miras unsurlarını ve değerlerini belirlemek için disiplinlerarası ön çalışmalar yapılmalıdır. Herhangi bir koruma eylemi hakkında bilgi verilmesi, kentsel sit ve çevresi hakkında gerekli detaylı bilgiye sahip olunması gerekmektedir(Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Tarihi kentlerin ve geleneksel yerleşmelerin çoğu yayalar ve yavaş ulaşım türleri için tasarlanmıştır. Motorlu taşıtların kullanımı ile zamanla yaşam kalitesi azalarak, bu alanlarda bozulmalara neden olmaktadır. Ulaşım altyapısı (otoparklar, metro istasyonları vb.) tarihi dokuya veya çevresine zarar vermeyecek şekilde planlanmalıdır. Bu tür tarihi geleneksel yerleşimlerde ulaşım ağı hafif müdahalelerle gerçekleştirilmelidir. Yaya dolaşımını teşvik etmek önemlidir. Bunun başarılması için, araç trafiğinin kısıtlı olması ve park olanaklarının azaltılması gerekmektedir. Aynı zamanda, sürdürülebilir, kirletici olmayan toplu taşıma sistemlerinin yaygınlaşması sağlanmalıdır. Yollar yayalara öncelik vermek için çalışılmalı ve planlanmalıdır. Park olanakları tercihen korumalı bölgelerin dışına ve mümkünse tampon bölgelerin de dışına yerleştirilmelidir. Kentsel veya bölgesel planlamada öngörülen otoyol ağları, korunan alanlardan ve tampon

bölgelerden geçirilmemeli, ancak kentsel alanlara erişimi iyileştirmelidir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

- Kentsel alanlar, kültür varlıklarının geleceğini, bölge sakinlerinin güvenliğini ve sağlığını güvenceye almak için doğal afetlere, iklim değişikliğinin etkilerine, hava kirliliği gibi sorunlara karşı korumalıdır. Kentsel alanlarda yapılan değişim, doğal dengeye saygı göstermeli, doğal kaynakların tahribatından, enerji israfından ve doğal döngüler dengesindeki bozulmadan kaçınılmalıdır. Değişim, ekolojik yapıyı geliştirmek; hava, su ve toprak kalitesini artırmak; yeşil alanların çoğalmasını ve erişilebilirliğini sağlamak ve doğal kaynaklar üzerindeki aşırı baskıları önlemek için yapılmalıdır. Amaç, küresel ölçekte iklim değişikliği konusunda artan farkındalıktan kaynaklanan stratejilerden yararlanmak ve bunları tarihi kentleri koruma güçlüklerine uygun şekilde uygulamak olmalıdır (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).
- Halkın katılımının sağlanması ve katılımların teşvik edilmesi için, okul çağındaki çocuklardan başlayarak, tüm kentliler için genel bir bilgilendirme programı oluşturulmalıdır.

- Koruma ile ilgili tüm meslekler için uzmanlık eğitimi verilmelidir (Washington Tüzüğü, 1987 ve Valetta İlkeleri 2011).

Kentsel gelişimde sürdürülebilirliğin sağlanması, kentin kendine özgü niteliklerinin ve tarihi özelliklerinin korunmasına dayanmaktadır. Yerel yönetimler bu konuda öncü bir rol oynamakta ve kentsel mirasın korunmasını temel bir planlama aracı olarak tanımlamaktadır. Eski el sanatlarını ve yapım tekniklerini yeniden canlandırmaya önem verilir. Bununla birlikte, korumanın amacı, koruma alanını açık hava müzesine dönüştürmek değil, onu çağdaş yaşama uyarlamaktadır. Bir anlamda, kentsel gelişimin kentsel mirasın korunması yoluyla canlandırılması amaçlanmaktadır (Duru 2010).

Kentsel sitler koruma ve kullanma koşullarına ilişkin 19/04/1996 tarih ve 419 sayılı, 04/10/2006 tarih ve 720 sayılı, 01/11/2007 tarih ve 736 sayılı ile 06/01/2011 tarih ve 774 sayılı İlke Kararları, 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile

Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ve bu doğrultuda yürürlüğe giren yönetmelikler ve bu ilke kararlarının uygulanmaları sırasında ortaya çıkan sorunlar değerlendirilerek 25/01/2017 tarih ve 681 sayılı İlke Kararları ile yeniden düzenlenmiştir. Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na göre kentsel sitler; "mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebi ile teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, v.b.) birlikte bulundukları alanlardır."

2.3.1 Koruma değerleri ve değerlendirme ölçütleri

Koruma alanı veya korunan alan, ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013'te "taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde bulundukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşmanın kontrol altında tutulması gereken alan" olarak tanımlanmıştır. Korunan kentsel alan ise, kentin tarihi bir dönemini veya kentin gelişme aşamasını temsil eden herhangi bir kısmıdır. Koruma ayrıca kentin tarihi gelişimini içerebilir ve kentin karakteristik sivil, dini ve sosyal işlevlerini destekleyebilmektedir (Valetta İlkeleri 2011). Koruma kavramına yönelik yaklaşımlarda yapıların, yerleşmelerin, kültür varlıklarının korunması için gerekli bazı niteliklere sahip olmaları gerekmektedir. Koruma süreci ancak bu değerlerin tanımlanması, korunması ve sürdürülmesi ile mümkün olmaktadır (Çizelge 2.5).

Çizelge 2.5 Koruma değerleri (ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013)

Değerler	**Tanım**
Özgünlük	Bir taşınmaz kültür varlığının anlam kazanabilmesi için gereken ve onun gerçekliğini, değerini ve bütünlüğünü kanıtlayan tüm özellikleridir. İlk yapımından bugüne yapıların bünyesinde yer alan ve yapının kimliğini oluşturan tarihsel katmanlar, özgünlüğünün bileşenleri olarak kabul edilmektedir.

Çizelge 2.5 Koruma değerleri (ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013) (devam)

Bütünlük	Mimari mirasın yapısal ve mimari olarak bir bütünü tanımlaması ve miras olma durumunu belgeleyen tüm unsurları ile var olması durumudur. Bütünlüğün diğer bir boyutu ise, mimari mirasın içinde varlık kazandığı çevre ve diğer miras unsurları ile birlikte süreklilik göstermesi şeklinde anlaşılmaktadır.
Tarihsel Değer	Tarihsel değer iki ölçüte bağlı olarak anlaşılmaktadır. Yapı ya da yapı gruplarının tarihsel önem taşıyan bir "olay", kişi ve/veya kurumla ilişkili olması ve kentsel, kırsal, endüstriyel miras öğesinin eskiliği olarak belirlenmiştir.
Belgesel Değer	Yaşamın mekâna yansıması olarak kabul edilen yapılar, değişik dönemlerde yaşayan topluluklar ve onların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamları, yapım teknolojileri hakkında bilgi veren kaynaklardır
Estetik ve Sanatsal Değer	Kültür varlığının tasarımındaki anlayışı ve bezeme özelliklerini, dönemin ulaştığı beğeni düzeyini ve niteliğini kapsamaktadır.
Teknik ve Teknolojik Değer	Benzerleri zaman içinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları enderlik değeri taşırlar. Türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında benzeri olmayan ya da bugüne tekil olarak gelen yapı ya da yapı elemanları teklik değeri taşımaktadırlar.
Grup Değeri	Birlikte bir bütün oluşturan, mimari miras ögelerinin yapısal ve anlamsal bağlamda bir arada bulunmalarından doğan değerdir.
Kullanım Değeri	Kültürel varlığın kullanımının sürmesi ve kendisine çağdaş toplumda bir yer bulması bağlamında, yapının kullanılarak korunması ve çağdaş yaşamda yer alarak geleceğe taşınması durumudur. Yapının özgün kullanımının ya da toplumun onun için öngördüğü yeni kullanımın yapıya kattığı değerdir.
Folklorik-Geleneksel Değer	Toplumun yerleşmiş örf ve adetleri, yaşam biçimleri, inanışları, alışkanlıkları ve mekanlar ile (yapılar, yapı grupları veya yapı parçaları) birlikte varolmasının yarattığı değerdir.

Geçmişten kalan izlerin tümünün gelecek kuşaklara aktarılması olası değildir. Ülkelerin ekonomik kaynakları, böyle bir çabayı desteklemek için yeterli olamamaktadır. Çağdaş kentleşme sorunları, bakımsızlık, malzemenin yıpranması, doğal afetler, yeni yapılanma

baskıları sonucu tarihi yapıların sayısı sürekli olarak azalmaktadır. Bu nedenle, uygulamada öncelikle korunması gerekli, vazgeçilmez ya da rastlantılara bırakılamayacak anıtların seçimine yardımcı olabilecek ölçütlerden yararlanılmaktadır. Koruma kararı bir yapının veya yapı kümelerinin; tarihi belge niteliği, eskilik özelliği ve estetik değer yönlerinden sahip olduğu öneme bağlı olarak alınmaktadır. Bir yapı ya da yerleşme bu özelliklerden bir veya daha fazlasına sahip olduğunda, korunması için ilk adım olan tescil kararı alınabilmektedir (Ahunbay 1996).

- **Tarihi belge ölçütü:** Bir yapı veya yapılar grubu tarihi belge niteliğine; tarihi bir olayla veya kişiyle ilişkisi ve tarihi bir süreci yansıtması dolayısıyla sahip olabilmektedir. Toplumların değişik kesimlerinin yaşam biçimi ve yerleşme düzeyini yansıtan köy, kasaba, mahalleler şehircilik tarihi belgeleridir. Günümüzde sürdürülemeyen bir yaşam düzeninin gereksinimleri sonucunda ortaya çıkmış olan bu yerleşmeler, yöresel yapı malzemesi geleneklerinin ve iklim koşullarının olanak ve sınırlamalarıyla biçimlendirilen konutların yanı sıra, ticari etkinliğin ve el sanatlarının yoğunlaştığı çarşı bölgelerinin doku, kütle, mekan özellikleriyle de belge olarak saklanmaları amacıyla koruma altına alınırlar (Ahunbay 1996).

- **Zaman ölçütü:** Bir yapının yapımından ne kadar sonra eski eser olarak nitelendirilebileceği konusundaki görüşler ülkeden ülkeye değişmektedir. Hollanda'da yıldan eski yapılar koruma kapsamına alınmaktadır. Türkiye'de şu anda 2863 sayılı yasanın 6.maddesine göre 1900 tarihinden önce yapılmış olan binalar koruma kapsamındadır. 20.Yüzyıl yapılarının koruma kapsamına alınması için ise önemli bir mimarin eseri, bir mimari akımın temsilcisi, bir yapı dizisinin parçası olmak gibi özel nitelikler taşıması gerekmektedir. Günümüze yakın zamanlara gelindikçe korunacak değerlerin seçiminde daha titiz davranılması doğaldır. Bununla birlikte, kesin zaman sınırları koymak yerine, farklı bir sanat anlayışı, yaşam biçimi, sosyal yapı, teknik düzey ve ünlü bir sanatçının, akımın ürünü olan yapı ve çevrelerin korunmasını ilke olarak benimsemek daha doğru bir yaklaşımdır (Ahunbay 1996).

- **Estetik değer ölçütü:** Güzel olma özelliği, yapı ve çevrelerin korunması konusundaki istekleri güçlendiren önemli bir etkendir. Ancak "güzel" yargısının nesnel olmayışı, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve zamana bağlı olarak değişmesi, tartışmalara neden olabilmektedir. Korunacak değerde olması gereken güzellik hakkında bilinçli bir toplumsal beğeni olmadığında, bu konuda alınacak kararın, toplum adına, sanat tarihçileri ve estetik uzmanlarının görüşleri yönlendirilmesi söz konusudur (Ahunbay 1996).

- **Taşınmaz Kültür Varlıklarının Değerlendirilmesi:** Taşınmaz kültür ve doğa varlıklarının (anıtlar ve sitler) saptanarak ulusal kültür varlıkları kütüğüne geçirilmesi işlemine tescil denilmektedir. Bu işlemle, korunması gerekli kültür varlığı yasal güvence altına alınmakta; dokunulmazlık sınırları tanımlanarak özgün niteliklerini hangi ölçüde sürdüreceği belirlenmektedir. Tescille birlikte yapılan veya onu izleyen "değerlendirme" kültür varlığının estetik, tarihi ve diğer özelliklerinin yoğunluğuyla yakından ilgilidir: Anıtın önemi, evresel veya yöresel değer taşıması, ona yapılabilecek müdahalelerin ölçüsünü belirler. Dünya mimari mirasının bir öğesi olan, insanlık tarihi için önem taşıyan anıtların aynen korunmasına özen gösterilmesi gerekir; buna karşılık yalnız bulunduğu çevre için anlam taşıyan yapıların onarımlarından daha serbestçe davranılmasına izin verilebilmektedir. Birçok ülkede anıtlar önemlerine göre sınıflandırılmış ve her grup için uygun müdahale sınırları tanımlanmıştır. Ülkemizde bir tarihi yapının taşıdığı değer ve hangi anıt grubu içinde yer alacağı ilgili bilim dallarının (arkeoloji, tarih, sanat ve mimarlık tarihi, mimari tasarım restorasyon, şehircilik vb.) uzmanlarından oluşan bilimsel kurullar tarafından tartışılarak kararlaştırılmaktadır. Ülkelerin eğitim düzeyi, toplumsal ve ekonomik yapısı, kurulların oluşumu bu kararları etkilemektedir. Şu anda geçerli olan değerlendirme düzeni Türkiye'de kültür ve doğa varlıkları ile ilgili bilimsel ilkeleri saptayan " Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu"nun 28.02.1995'te aldığı kararla belirlenmiştir. Bu karara göre, taşınmaz kültür varlıkları iki bölümde incelenmektedir (Ahunbay 1996):
- **1.Grup Yapılar:** Evrensel, ulusal ya da yöresel düzeyde mimari değere sahip; "tarihi, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu" yapılardır.

- **2.Grup Yapılar:** Kentsel çevreyi oluşturan, yöreye karakter veren, geleneksel yapım tekniğiyle inşa edilmiş yapılar bu gruba girmektedir. Taşınmaz kültür varlıklarının değerlendirilmesini kişisel yargıların tartışılabilirliğinden kurtararak, bilimsel bir temele oturtmak için uluslararası düzeyde çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Almanya'da G.Kiesow tarafında geliştirilen, Hessen Eyaleti Anıt Koruma Müdürlüğü'nce kabul edilen değerlendirme düzeni dört ana başlıkta toplanmaktadır (Çizelge 2.6) (Ahunbay 1996):

Çizelge 2.6 Hessen Eyaleti Anıt Koruma Müdürlüğü anıt değerlendirme ölçütleri (Ahunbay 1996)

Sanat tarihi değeri (40 puan)	Üstün sanat değeri taşımak, Üslup gelişimi, tipolojik gelişim açısından önemli olmak, Ünlü bir sanatçı, mimar ile ilişkili olmak, Bir sanat üslubunun temsilcisi olmak, Üstün nitelikli ya da zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olmak.
Şehircilik yönünden önemi (40 puan)	Peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak; bulunduğu yerin simgesi olarak kabul edilmek, Önemli bir anıtın çevresinde yer alan ve ona ölçek veren, vazgeçilmez bir bileşen olmak, Bir külliye veya mimari bütünün parçası olmak, Bir şehircilik tasarımının parçası olmak.
Tarihi önemi (20 puan)	Yerleşme ve konut gelişimi açısından önemli olmak, Ünlü bir kişinin doğduğu, yaşadığı, öldüğü bina olmak, Önemli bir politik olayla ilişkili olmak, Sosyal tarih açısından önemli olmak, Halkbilimi ve yörenin tarihi açısından önemli olmak, Yöre insanı için anı değeri taşımak, Sanayi, ticaret, ulaşım tarihi açısından önemli olmak.
Teknik önemi (20 puan)	Üstün nitelikli yapım özelliğine ve strüktür düzenine sahip olmak, Özenli bir işçilikle yapılmış olmak, Özgün tasarımı korunmuş olmak, İç ve dış mekânda ilk tasarıma uygun renk ve cephe özelliklerini korumuş olmak, ve sağlam olmak.

Hessen Eyaleti Anıt Koruma Müdürlüğü anıt değerlendirme ölçütleri göre değerlendirilen yapılardan: 80 puanda yukarı alanlar A grubuna girmekte ve bu eserlerde hiçbir değişikliğe izin verilmemektedir. 60-80 arasında puan alanlar B grubuna girmekte ve yalnız iç düzenlerinde sınırlı değişiklik yapılmasına izin verilmektedir. 40-60 arasında puan alanlar C grubuna girmekte ve cephe gerisinde kalan bölümlerinde değişiklik yapılmasına izin verilmektedir. 20-40 puan arasında puan alanlar D grubuna girmekte ve yalnız cepheleri belirli bir yönden görünüşleri veya bazı yapı ayrıntıları korunmaktadır. Anıtların, kültür varlıklarının korunmasında asıl olan onların genel görünümleriyle olduğu kadar özgün tarihi dokularıyla da yaşatılmalarıdır. Derecelendirme bu açıdan çok önem taşımaktadır. Türkiye'de tescil çalışmaları çok geç yapıldığı için, birçok tarihi kentte tarihi çevre büyük ölçüde koruma perspektifi olmayan imar planları ile yenilenmiş ve tarihi dokudan geriye kalanlar, özellikle konutlar, bozulmuş, ölçeği değişmiş dokularla kuşatılmışlardır. Bozulmuş tarihi dokuyu yoğun yeni yapılanma taleplerine karşı korumak, ancak yoğun kamuoyu desteği, ekonomik yardım ve iyi planlama ile gerçekleştirilebilir (Ahunbay 1996).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın ana materyali ve araştırmanın gerçekleştirilmesinde izlenen yöntem ele alınmıştır.

3.1 Materyal

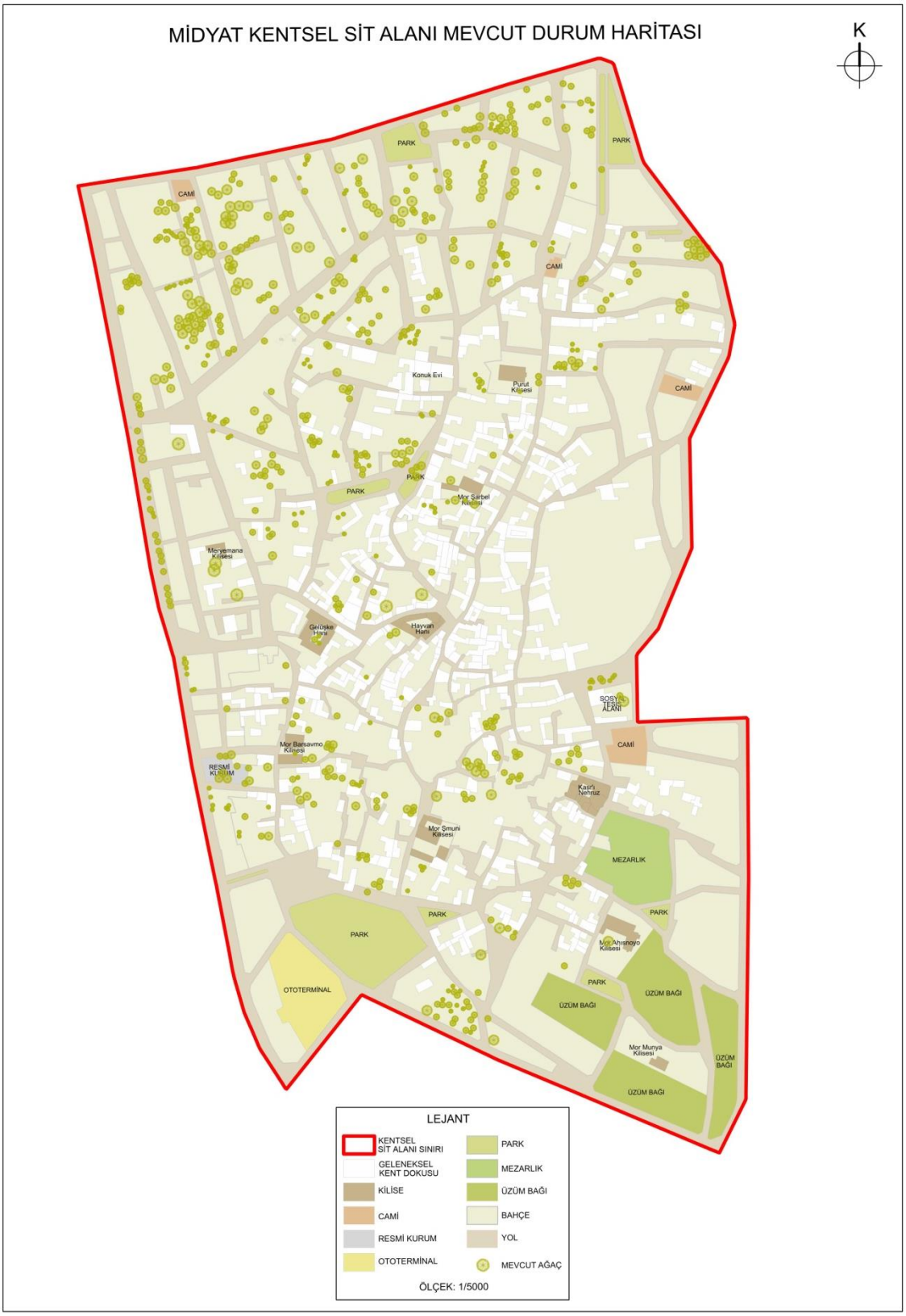
Çalışmanın ana materyalini, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 29.09.2001 tarih ve 2653 sayı ile ilan edilen Mardin İli, Midyat İlçesi, Midyat Kentsel Sit Alanı oluşturmaktadır (Şekil 3.1 ve Şekil 3.2). Aynı tarihli kararda 214 adet yapı, korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Alınan kararlarlarda;

"1-Ekli 1/1000 ölçekli halihazır haritalarda sınırları çizilen alanların Estel ve Midyat Kentsel Sit Alanları olarak belirlenmesine,

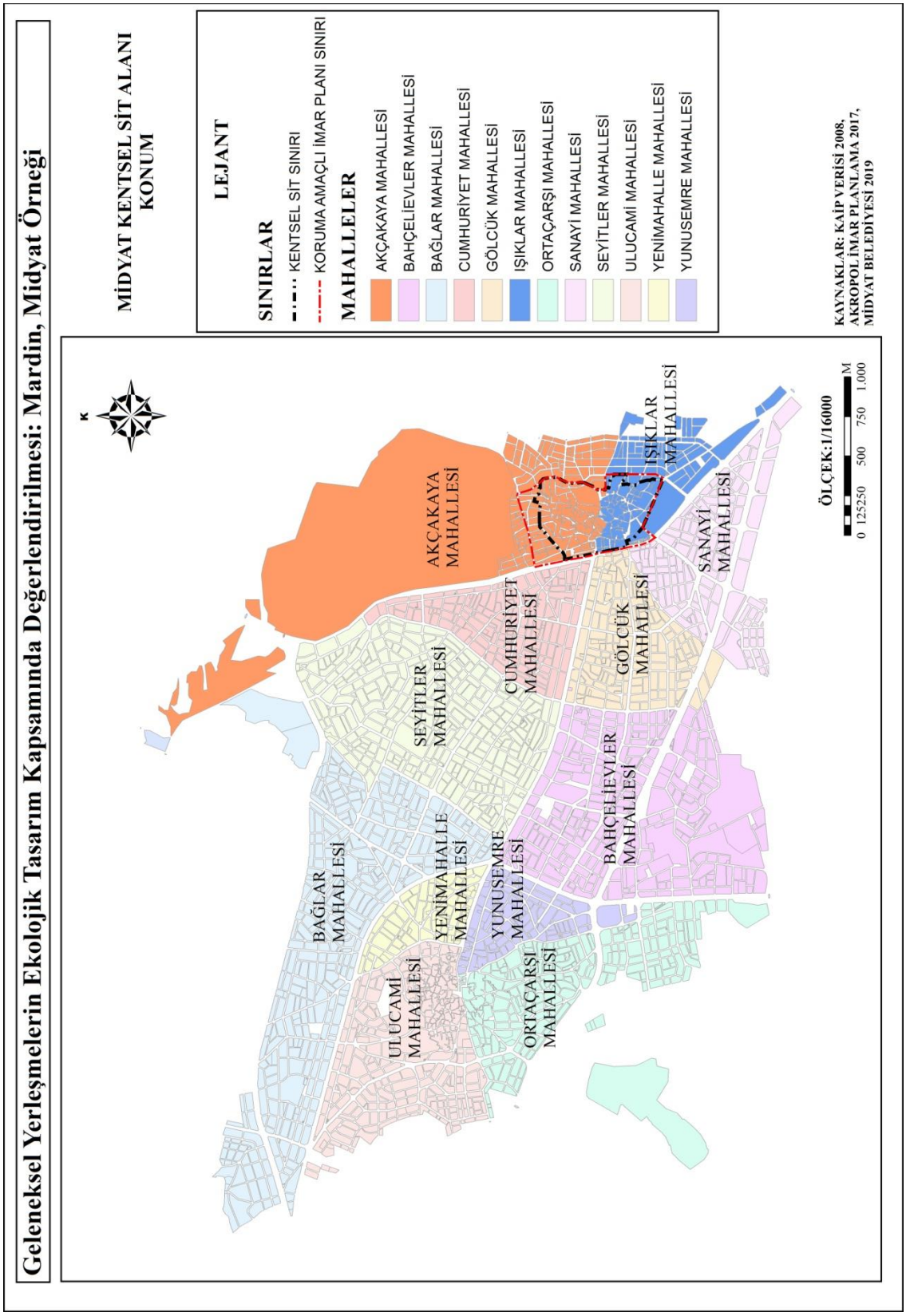
2-Ekli listede belirtilen taşınmazlar korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösterdiğinden 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında tescillerinin uygun olduğuna, ……" denilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan envanter, analiz ve değerlendirme aşamasında kullanılan sayısal, sözel ve görsel veriler çalışmanın diğer materyallerini oluşturmaktadır. Bunlar:

- Midyat Belediyesi'nden sağlanan Midyat Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı ve Raporlar,
- Midyat Belediyesi'nden sağlanan Midyat'a ait fotoğraflar,
- Midyat Kentsel Sit Alanına ilişkin Google Earth uydu görüntüsü,
- Midyat Kentsel Sit Alanında yapılan arazi-etüd çalışmalarında çekilen fotoğraflar,
- Farklı kurumlara ait çalışma alanına ilişkin analizler,
- Kuramsal temeller, araştırma bulguları ile ilgili her türlü ulusal ve uluslar arası tez, kitap, makale, harita ve raporlar ve literatür verisidir.

Şekil 3.1 Midyat Kentsel Sit Alanı (Midyat Koruma Amaçlı İmar Planı'ndan üretilmiştir.)

Şekil 3.2 Kentsel sit alanının Midyat İlçesi'ndeki konumu (KAİP Verisi 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

3.2 Yöntem

Midyat Kentsel Sit Alanı'nda yer alan geleneksel yerleşmelerin ekolojik tasarım kapsamında değerlendirilmesi amacı ile gerçekleştirilen çalışma kapsamında, 5 aşamadan oluşan bir araştırma gerçekleştirilmiştir (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1 Araştırmanın aşamaları

Aşamalar	**Çalışmalar**
1.Aşama	**Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlarının Belirlenmesi**
2.Aşama	**Literatür Araştırması ve Veri Toplama**
3. Aşama	**Yöntem Belirleme**
4. Aşama	**Değerlendirme** (Ekolojik tasarım kapsamında çalışma alanının mevcut durumunun saptanması amacı ile etüd ve analiz çalışmalarının gerçekleştirilmesi)
5. Aşama	**Sonuç ve Öneriler** (Alanın korunması ve sürdürülebilirliğine ilişkin ekolojik tasarım önerilerinin geliştirilmesi)

1.Aşama: Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlarının Belirlenmesi

Kentsel Sit Alanı sınırları, kentin tarih içindeki doğal ve kültürel biçimlenmelerinin bugüne kadar korunduğu geleneksel yerleşim alanları dikkate alınarak, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından belirlenmiştir. Kentin sahip olduğu çok sayıda geleneksel yapının tescil edilmesi, kentsel sit alanının sınırlarını doğal olarak belirlemiştir. Midyat Kentsel Sit Alanı sınırlarının belirlenmesine ilişkin kararda, Estel ve Midyat Kentsel Sit Alanları olarak iki bölgeye ayrılmıştır. Ancak belirlenen alanlardan Estel Kesimi'nin bugünkü durumuna bakıldığında çok fazla yeni yapılaşmaya maruz kalarak çağdaş bir gelişim sergilediği ve Estel kısmında yer alan geleneksel dokunun silüetinin zarar gördüğü belirlenmiştir. Bu bağlamda bugüne kadar korunmuş ve kullanımı hala devam eden tescilli yapıların dokusal bütünlük içinde yer aldığı Midyat Kentsel Sit Alanı (Şekil 3.3) araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Midyat Kentsel Sit Alanı'nda tescil edilmiş 157 sivil mimarlık örneği ve 11 anıtsal yapı yer almaktadır. Sivil mimarlık örneği yapıların; 142'si konut, 4'ü Ticari, 1'i Eski Adliye/Konut, 1'i İşlik, 1'i Konut/Dükkan, 4'ü Dükkan, 2'si İşyeri, 1'i İşyeri/Konut, 1'i de Konukevi olarak adlandırılarak tescil edilmiştir. 11 anıtsal yapının; 8'si Kilise, 2'si Han ve 1 Kasr olarak tescil edilmiştir. Ayrıca sit alanları dışında 1 adet cami ve 1 adet manastır da aynı karar ile tescil edilmiştir (Midyat Belediyesi 2019).

Şekil 3.3 Midyat Kentsel Sit Alanı (Orijinal 2018)

Bu araştırmanın amacı, Midyat Kentsel Sit Alanı'nın geleneksel yerleşim dokusunun, ekolojik tasarım kapsamında irdelenmesidir. Midyat geleneksel kent dokusunun doğal ve kültürel özelliklerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacı ile etüd-analiz çalışmalarının gerçekleştirilmiş, kentsel sit alanının ekolojik tasarım kriterleri kapsamında değerlendirilmiştir.

2. Aşama: Literatür Araştırması ve Veri Toplama

Midyat ve yakın çevresi ile, araştırmaya ilişkin kuramsal temeller ve yöntem konusunda veri sağlamak amacıyla, ulusal ve uluslar arası yazılı materyal; tez, kitap, makale, bildiri, harita ve raporlar değerlendirilmiş, sonrasında arazi çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın kuramsal temeller bölümünde, ekolojik tasarım, geleneksel yerleşmeler ve koruma kavramları araştırılmıştır. Araştırma bulguları bölümünde Midyat Kentsel Sit Alanı'nın doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ortaya konmuştur. Ayrıca araştırma alanında yapılan arazi çalışmalarında Kentsel Sit Alanı'na ait fotoğraflar ve sözel veriler bu kapsamda değerlendirilmiştir.

3. Aşama: Yöntem Belirleme

Çalışma alanının değerlendirilmesinde izlenecek yöntem; alanın mevcut durumunun belirlenerek, alanın sahip olduğu doğal ve kültürel bileşenler ile ilgili ekolojik planlama ve tasarım kriter ve ilkelerinin saptanarak, güncel tasarım çalışmalarında kullanım olanaklarının ortaya konmasıdır. Kentlerin veya kentsel alanların sahip olduğu ekolojik değerleri saptamak amacı ile çeşitli kurum ve kuruluşların geliştirdiği kriterler ve yöntemler araştırılarak, üç ekolojik değerlendirme yöntemi detaylı olarak incelenmiş ve karşılaştırma yapılmıştır.

Birinci değerlendirme yöntemi, Avrupa Birliği **"Kentsel Sürdürülebilirlik Göstergeleri"**dir. Mega ve Peterson (1998) tarafından geliştirilen ölçütler, Avrupa Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar Şartı'nı (Aalborg Şartı) temel olarak kullanan ve kentsel sürdürülebilirlik bağlamında 12 temel yi kapsamaktadır (Aklanoğlu 2009). Sürdürülebilir alan kullanımı, kamu hizmetlerine ve kamusal alanlara erişilebilirlik, sürdürülebilir kentsel hareketlilik ve ulaşım, hava kalitesi, atık yönetimi, gürültü kirliliği, yerel yönetim ve kurumların sürdürülebilir yönetimi, sürdürülebilirliği destekleyecek uygulamalar, yerel halkın katılımı, halkın memnuniyeti, enerji kaynaklarının etkin kullanımı, teknoloji kullanımı olmak üzere 12 adet doğal çevre ve sosyo-kültürel ölçütü kapsamaktadır (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1 Avrupa Birliği Sürdürülebilirlik Ölçütleri (Aklanoğlu 2009)

ÖLÇÜT	TANIM
Sürdürülebilir Alan Kullanımı	Sürdürülebilir kentsel alanların etkin kullanımı, nüfus yoğunluğu, arazi kullanım etkinliği, kişi başına düşen kamusal açık yeşil alan miktarının belirlenmesi
Kamu Hizmetlerine ve Kamusal Alanlara Erişebilirlik	Kamu hizmetlerine ve kamusal alanlara yaya ulaşımı ve bisiklet yolları ile erişimin sağlanması
Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik ve Ulaşım	Etkin ve çevre duyarlı ulaşım sistemleri
Hava Kalitesi	Hava kalitesinin sağlanması ve geliştirilmesi
Atık Yönetimi	Katı atık geri dönüşümü/yeniden kullanım, düzenli depolama, atıksu arıtımı
Gürültü Kirliliği	Gürültü kirliliğinin önlenmesi
Yerel Yönetim ve Kurumların Sürdürülebilir Yönetimi	Yerel yönetimler arasında sürdürülebilir çevre için iş birliklerinin sağlanması
Sürdürülebilirliği Destekleyecek Uygulamalar	Yerel ürünlerin desteklenmesi, geleneksel kültürel etkinliklerin korunması
Yerel Halkın Katılımı	Yerleşim alanlarında alınacak çevresel kararlarda yerel halkın katılımınının desteklenmesi
Halkın Memnuniyeti	Kentsel yaşanabilirliğin artırılması
Enerji Kaynaklarının Etkin Kullanımı	Yerleşim alanlarında yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı
Teknoloji Kullanımı	Güncel teknoloji olanaklarının saptanması

Ryn ve Cowan'ın 2007 yılında yayımladıkları "Ekolojik Tasarım" adlı çalışmada geliştirilmiş olan **"Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Kriterleri ve Yöntemleri"** ikinci ekolojik değerlendirme yöntemi olarak irdelenmiştir (Çizelge 3.2). Enerji kaynağı, materyal kullanımı, kirlilik, tarım ilaçları, ekolojik etki değerlendirme, tasarım kriterleri, ekolojik duyarlılık, kültürel duyarlılık, biyolojik, kültürel ve ekonomik çeşitlilik, veri tabanı, tasarım ölçeği, doğanın tasarıma katılımı, temel metaforlar, katılım, öğrenme metotları ve sürdürülebilirlik olmak üzere 16 adet gelişim kriterinden oluşmaktadır.

Çizelge 3.2 Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Kriterleri ve Yöntemleri (Ryn ve Cowan 2007)

Kriterler	**Yöntemler**
Enerji Kaynağı	Güneş enerjisi ile yaşayan tasarım, uygun olduğunda yenilenebilir kaynaklardan: güneş, rüzgar, küçük ölçekli hidro ve biyokütle enerjisinden yararlanmaktadır.
Materyal Kullanımı	Restoratif materyal döngüleri; yeniden kullanım, geri dönüşüm, esneklik, onarım kolaylığı ve dayanıklılık için tasarlanmıştır.
Kirlilik	Minimize edilmiş; atıkların kapsamı ve bileşimi, ekosistemlerin absorbe etme kapasitelerine karşılık gelmektedir.
Tarım İlaçları	Çok özel durumlarda son derece az kullanılmaktadır.
Ekolojik Etki Değerlendirme	Çok yönlü ve yerleşik; malzemelerin ortaya çıkarılmasından, bileşenlerin nihai geri dönüşümüne kadar, projenin yaşam döngüsü boyunca geniş kapsamlı ekolojik etkileri kapsamaktadır.
Tasarım Kriterleri	İnsan ve ekosistem sağlığı, ekolojik ekonomi
Ekolojik Duyarlılık	Tasarım yerel topraklara, bitki örtüsüne, malzemelerine, kültürüne, iklimine ve topografyaya entegre edilmiştir. Çözümler, yerinde geliştirilmektedir.
Kültürel Duyarlılık	Geleneksel yer bilgisi, yerel malzeme ve geleneksel teknolojiye saygı ve koruma geliştirilerek yerel halk teşvik edilmektedir.
Biyolojik, Kültürel ve Ekonomik Çeşitlilik	Biyoçeşitliliği ve yerel olarak adapte olmuş kültürleri ve onu destekleyen ekonomileri korumaktadır.
Veri Tabanı	Çoklu tasarım disiplinlerini ve geniş bilim alanlarını bütünleştirmektedir.

Çizelge 3.2 Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Kriterleri ve Yöntemler (Ryn ve Cowan, 2007) (devam)

Tasarım Ölçeği	Büyük ölçeklerin küçük ölçeklerde; küçük ölçeklerinde büyük ölçeklerdeki etkisini yansıtarak tasarımı çoklu ölçeklerde birleştirmektedir.
Doğanın Tasarıma Katılımı	Doğayı tasarım sürecine dahil etmektedir. Her fırsatta, yerel malzemeyi ve enerjiyi en etkin şekilde kullanmak için, doğanın kendi tasarım zekasını kullanmaktadır.
Temel Metaforlar	Hücre, organizma, ekosistem
Katılım	Tartışma ve tartışmayı netleştirme yükümlülüğü; herkes tasarım sürecine katılma hakkına sahiptir.
Öğrenme Metotları	Doğa ve teknolojiyi görünür hale getirmektedir.
Sürdürülebilirlik	Kültür ve doğayı potansiyel birliktelik olarak görmektedir. Öncelik belirlemenin ötesinde, insan ve ekosistem sağlığını aktif olarak yeniden oluşturan uygulamalar aramaktadır.

Canan ve Varolgüneş (2017), "Mimari Tasarımda Yerel-Ekoloji İlişkisi" adlı çalışmalarında, geleneksel mimarinin ekolojiye uygun olup olmadığını araştırmak amacı ile ekolojik mimarlık tasarım ölçütlerini saptamışlardır (Çizelge 3.3). Araştırma kapsamında incelenen üçüncü ekolojik değerlendirme yöntemi, "Ekolojik Mimarlık Tasarım Ölçütleri", enerji verimliği, malzeme korunumu, su korunumu, atık yönetimi, ekosistemi koruma ve konfor koşullarının sağlanması kriterlerinden oluşmaktadır.

Çizelge 3.3 Ekolojik Mimarlık Tasarım Ölçütleri (Canan ve Varolgüneş 2017)

Enerji Verimliliği	Yapı formu
	Yapı kabuğu ısı kapasitesi
	Uygun yönlenme
	Enerji etkin peyzaj tasarımı
	Düşük enerjili malzeme kullanımı
	Yerel malzeme kullanımı
	Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı

Çizelge 3.3 Ekolojik Mimarlık Tasarım Ölçütleri (Canan ve Varolgüneş 2017) (devam)

Malzeme Korunumu	Yerel malzeme kullanımı
	Geri dönüştürülebilen malzeme kullanımı
	Doğal malzeme kullanımı
Su Korunumu	Yer altı su seviyesinin korunumu
	Yağmur suyu toplama sistemlerinin oluşturulması
	Su tüketiminde tasarruf sağlayan yöntemlerin oluşturulması
Atık Yönetimi	Atıkların geri dönüşümünün sağlanması
	Güvenli depolama
	Atıkların enerjiye dönüşümünün sağlanması
	Yaşam döngü süresi içinde en alt seviyede atık üreten malzeme kullanımı
Ekosistemi Koruma	Topoğrafyayı bozmayan yerleşimlerin yapılması
	Doğaya az veren malzeme seçimi
	Su kaynaklarının korunması
	Flora ve fauna çeşitliliğinin korunması
	Yeni yerleşim yerleri açmadan var olan arazilerin etkin kullanımı
Konfor Koşullarının Sağlanması	Isıl performansı yüksek yapı elemanlarının kullanılması
	İç mekanda nem oranını dengeleyen malzemenin kullanımı
	Pencereler yolu ile uygun havalandırmanın sağlanması
	İç hava kalitesinin sağlanması
	İşitsel konforun sağlanması
	Dış çevre ile görsel bağlantı ve görsel konforun sağlanması
	İklimsel konforu kontrol eden mimari elemanların kullanılması

Araştırma kapsamında irdelenen üç ekolojik değerlendirme yöntemi; **"Avrupa Birliği Sürdürülebilirlik Ölçütleri", "Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Kriterleri ve Yöntemler"** ve **"Ekolojik Mimarlık Tasarım Ölçütleri"** karşılaştırılarak, ekolojik tasarım ölçütlerini, yalın ama anlamlı sistematik bir biçimde ortaya koyan **"Avrupa Birliği Sürdürülebilirlik Ölçütleri"**ne göre değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

4. Aşama: Değerlendirme

Araştırmanın dördüncü aşamasında, çalışma alanında arazi-etüd çalışmaları gerçekleştirilerek, Midyat Kentsel Sit Alanı **"Avrupa Birliği Sürdürülebilirlik Ölçütleri"**ne göre değerlendirilmiştir.

5. Aşama: Sonuç ve Öneriler

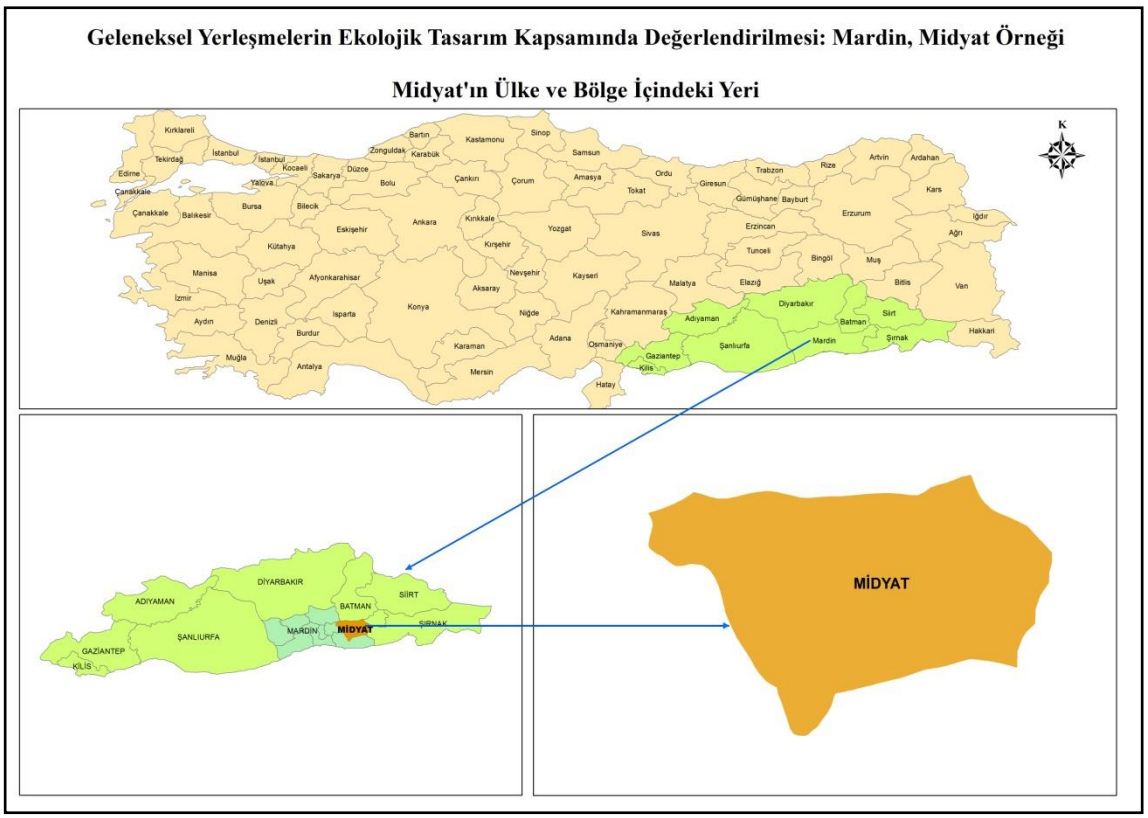
Analiz edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda araştırma alanının ekolojik tasarım kriterlerine uygunluğu saptanarak, Midyat Kentsel Sit Alanı'nın sahip olduğu geleneksel kent dokusunun korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

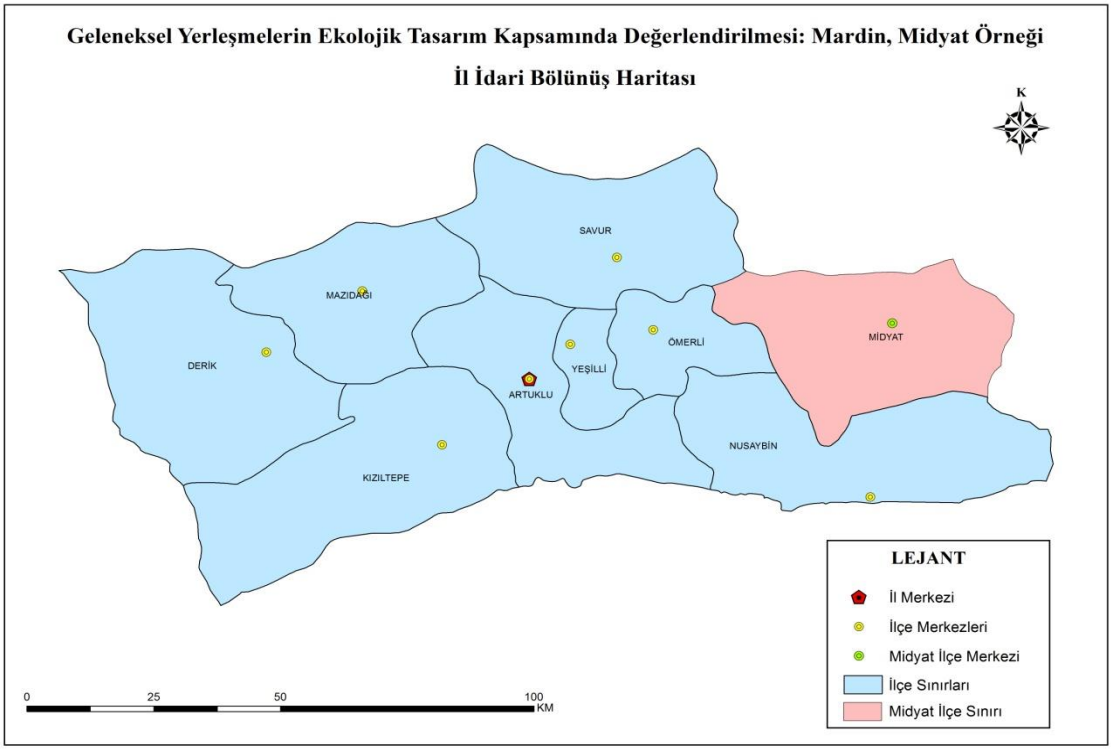
Araştırmanın bu bölümünde Midyat İlçesi incelenerek, araştırma alanı ile ilgili veriler; konum, ulaşım, doğal ve kültürel özellikler, alanının mevcut durumu, sorunları ve olanakları alt başlıkları kapsamında irdelenmiştir.

4.1 Konum

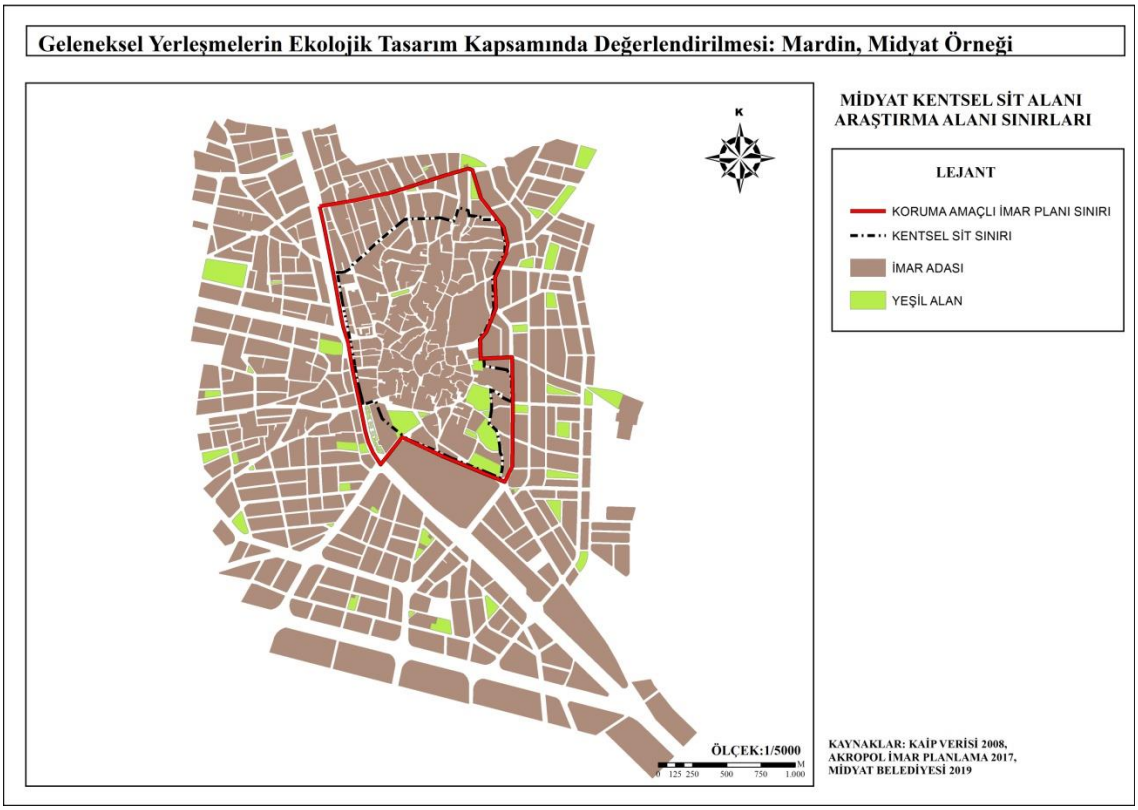
Midyat İlçesi, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Mardin İli'nde 39^0 55' ve 42^0 41' doğu boylamları ile 36^0 54' ve 37^0 47' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Yüzölçümü 1083 km^2 olan Midyat İlçesi'nin güneyinde Nusaybin, güneydoğusunda Şırnak İli'ne bağlı İdil, doğusunda Dargeçit, kuzeyinde Batman İli'ne bağlı Gercüş, kuzeybatısında Savur, batısında ise Ömerli İlçesi yer almaktadır (Şekil 4.1 ve Şekil 4.2). Araştırma alanı olan Midyat Kentsel Sit Alanı Şekil 4.3'te verilmiştir.

Şekil 4.1 Çalışma alanının konumu (KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

Şekil 4.2 Midyat'ın Mardin'deki konumu ((KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

Şekil 4.3 Midyat Kentsel Sit Alanı Sınırları ((KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

4.2 Ulaşım

Midyat İlçesi D-380 kodlu Karayolu ile ulaşım sistemine bağlanmaktadır. Ayrıca Cizre İlçe merkezinden sonra E-90 kodlu Karayoluna bağlanarak Habur Sınır Kapısına ulaşmaktadır. Gercüş İlçesi ve Batman İli D-955 kodlu Karayolu ile Midyat İlçesi'ne bağlanmaktadır. İlçe merkezinden hareket eden otobüsler ile Türkiye'nin büyük kent merkezlerine ulaşmak mümkündür. Midyat İlçesi'nin önemli kentlere olan uzaklığı Çizelge 4.1'de verilmiştir. Midyat İlçesi'ne aynı zamanda Mardin, Batman ve Diyarbakır Havaalanları ile ulaşım sağlanmaktadır.

Çizelge 4.1 Midyat İlçesi'nin önemli merkezlere olan uzaklığı (Anonim 2018)

Kent	**Uzaklık**	**Kent**	**Uzaklık**
Mardin	58 km	Adana	593 km
Batman	79 km	Hakkari	570 km
Diyarbakır	152 km	Ankara	1218 km
Urfa	241 km	İzmir	1494 km
Siirt	222 km	İstanbul	1528 km
Gaziantep	386 km		

4.3 Doğal Peyzaj Özellikleri

Bu bölümde çalışma alanının iklim özellikleri, jeolojik ve jeomorfolojik verileri, toprak yapısı, hidroloji gibi doğal peyzaj özellikleri ele alınmıştır.

4.3.1 İklim

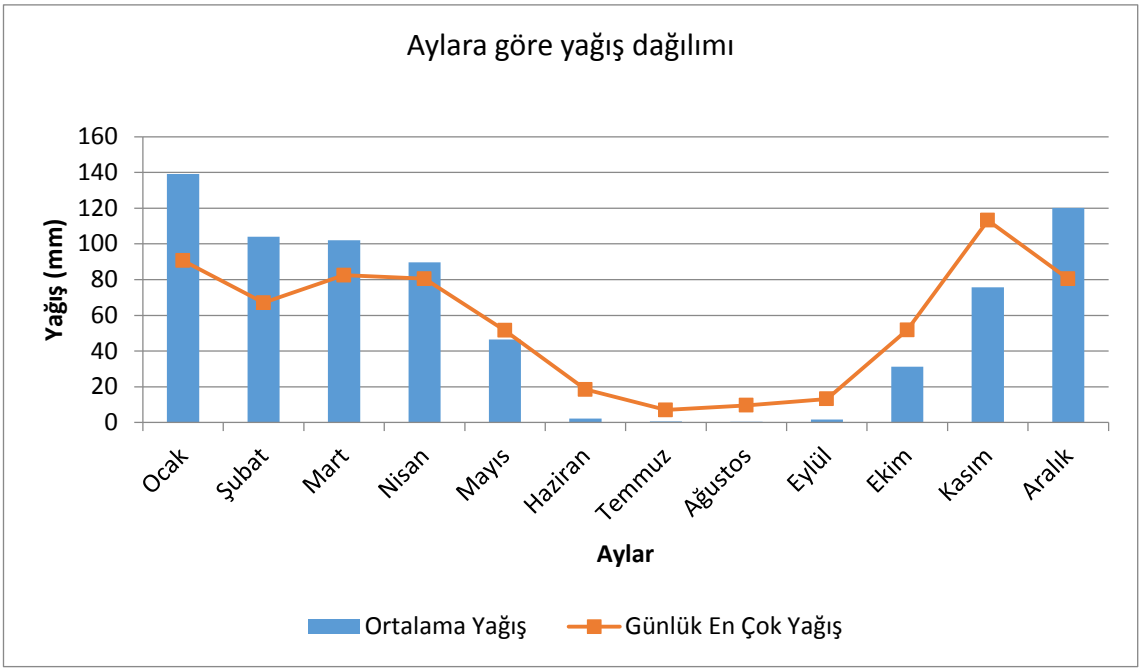
Mardin ve Midyat çevresinde karasal iklim hakimdir. Kışlar yağışlı ve soğuk, yaz mevsimi ise çok sıcak ve kurak geçmektedir. Mardin İli'nin aylık ortalama sıcaklığı 15,8°C'dir. Ocak ayında en düşük sıcaklık 0,2°C iken, Temmuz ayında en yüksek sıcaklık ortalama 34,3°C'ye yükselmektedir. Mardin İli, ılık ve nemli hava kütlelerinin etkisi altında kaldığından, ilde Akdeniz yağış rejimi egemen olmaktadır. Mardin İli'nin yıllık yağış ortalaması 713,4 mm.'dir. Bu yağışın % 41,5'i ilkbaharda, % 50,9'u kış

aylarında, % 15,2'si sonbahar'da, % 0,4'ü ise yaz aylarında gerçekleşmektedir. Ocak ayı 139,2 mm ile en fazla, Ağustos ayı ise 0,4 mm ile en az yağış alan aydır. İlde ortalama rüzgar hızı, 2,6 m/sn. olarak belirlenmiştir. Mardin İli'nde egemen rüzgar yönü yıl içinde toplam 3136 kez esen kuzeydir (yıldız). Bunu güney (kıble) ve kuzeybatı (karayel) rüzgarları izlemektedir. Mardin İli'nde en hızlı rüzgar saniyede 34,6m. hızla esen (kıble) güneydir. Aylık ortalama nispi nem % 52, aylık ortalama buhar basıncı 890,4 mb'dir. Yerleşmede ortalama açık günler sayısı 162,0, ortalama kar yağışlı gün sayısı 7,6; ortalama bulutluluk (0-10) 3,7'dir. Midyat ve çevresi için geçerli olan iklim verileri, Mardin Meteoroloji İstasyonu verilerine göre bir araya getirilerek Çizelge 4.2'de verilmiştir (Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2015).

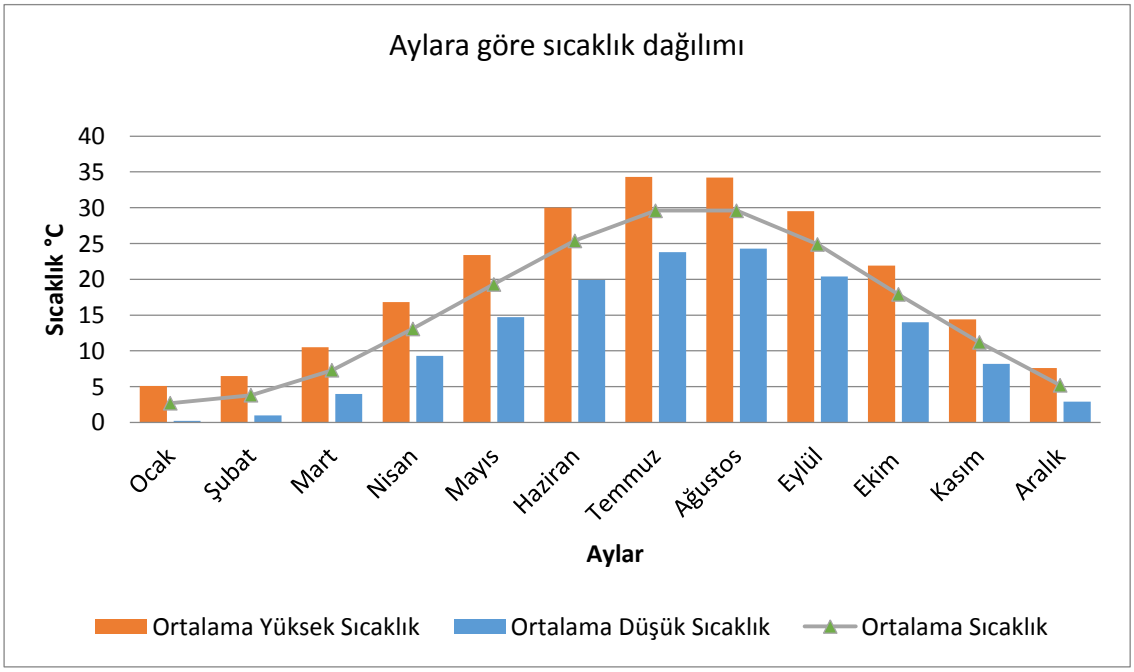
Çizelge 4.2 Midyat iklim verileri (Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2015)

AYLAR	**I**	**II**	**III**	**IV**	**V**	**VI**	**VII**	**VIII**	**IX**	**X**	**XI**	**XII**	**YILLIK**
Ort. Sıcaklık °C	3,6	5	8,8	13,8	19,9	26	30,4	29,9	25,8	18,8	11,9	5,9	16,65
En Yüksek Sıcaklık °C	7,5	9,3	13,7	19,4	26,5	33,5	38,2	37,7	33,5	25,2	17	9,9	22,6
En Düşük Sıcaklık °C	-0,2	0,8	3,9	8,3	13,3	18,5	22,6	22,2	18,2	12,5	6,8	2	10,7
Ort. Nisbi Nem %	76	70	64	57	46	33	30	32	36	47	59	70	52
Ortalama Yağış (mm.)	101	100	102	98	52	6	1	0	3	38	69	100	670
Günlük En Çok Yağış (mm.)	90,6	67	82,5	80,5	51,1	18,5	7	9,6	13,2	51,8	113,2	80,4	113,2
Ortalama Buhar Basıncı (mb.)	892,7	891,9	889,2	889,1	890	886,2	884	885,9	890,5	894,8	896	894,1	890,4
Ortalama Bulutluluk (0-10)	6,2	5,8	5,7	5	3,9	1,3	0,7	0,7	1,2	3,4	4,7	5,8	3,7
Ortalama Açık Gün Sayısı (0.0-1.9)	6,4	6,1	6	6,2	10,5	22,1	26,4	26,5	22,6	12,9	8,7	7,4	162
En Hızlı Rüzgar Yönü ve Hızı m/sec	S 30,7	S,N 29,5	SE 33,9	S 34,6	S 31,4	NNW 31,2	S 28,4	N 23,7	N 28,5	SSE 24,1	S 28,9	S 30,2	S 34,6
En Çok Esen Rüzgar Yönü	S	N	S	N	S	N	N	N	N	N	N	S	N

Midyat ve çevresinde yıl boyu yaşanan yağışların aylara göre dağılımı aşağıdaki Şekil 4.4'de verilirken, aylara göre sıcaklık dağılımı ise Şekil 4.5'de verilmiştir. İklim verileri incelendiğinde, Temmuz ve Ağustos aylarında yağışların neredeyse hiç olmadığı, sıcaklığın da bu aylarda 35°C düzeyine yükseldiği gözlemlenmektedir.

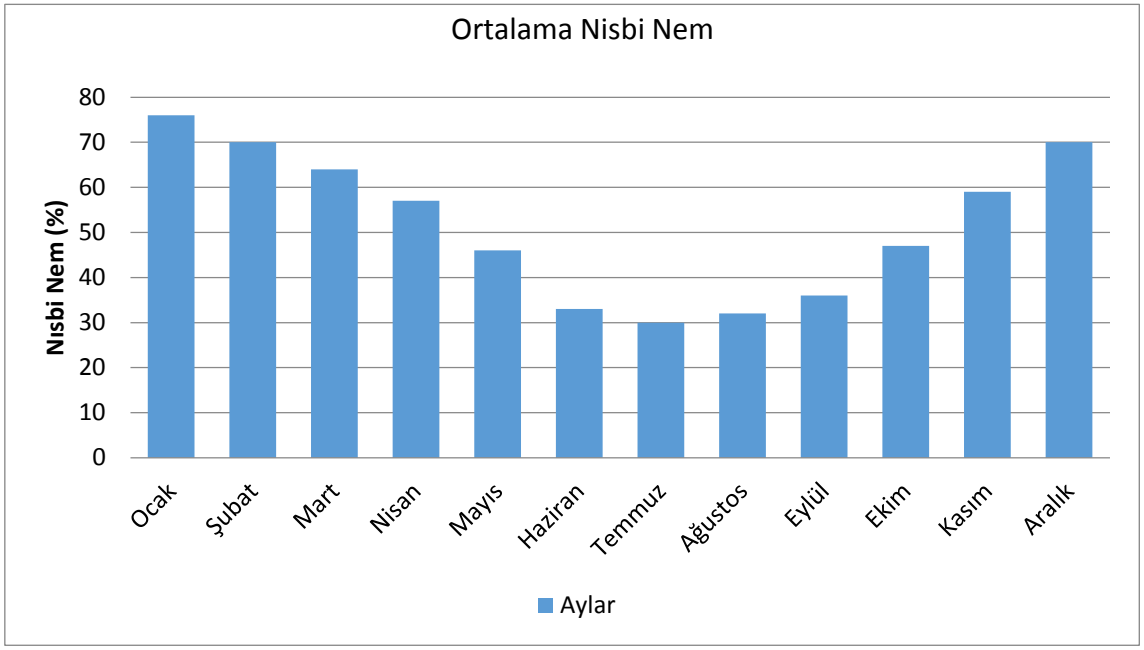

Şekil 4.4 Midyat aylara göre ortalama yağış (Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2015)

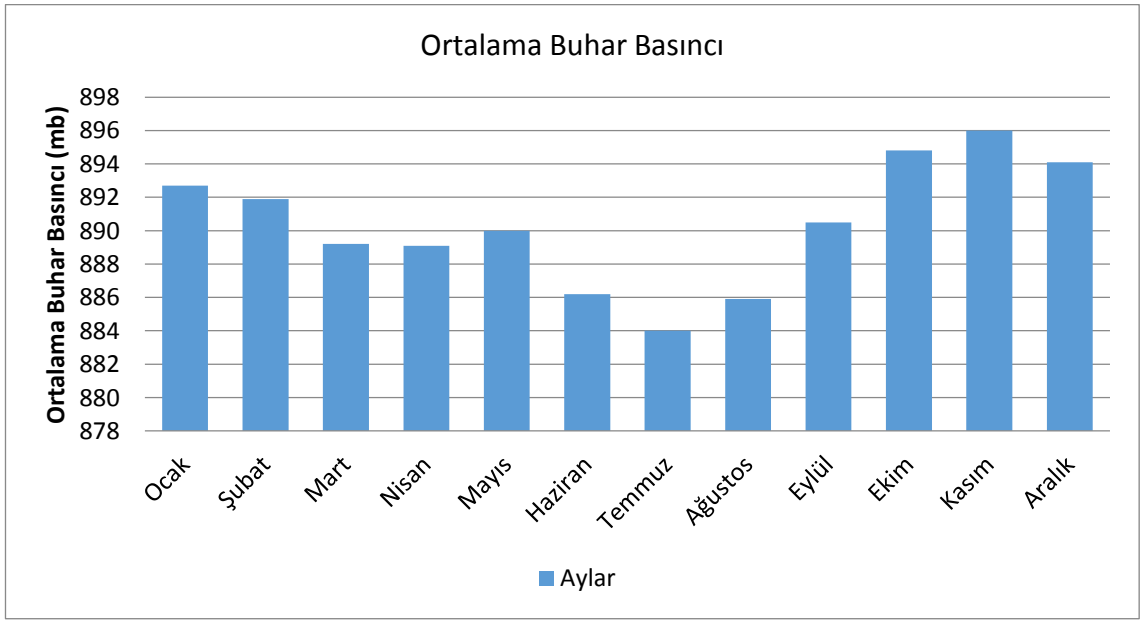

Şekil 4.5 Midyat aylara göre sıcaklık dağılımı (Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2015)

Midyat ve çevresinde aylara göre elde edilen nem oranlarına bakıldığında (Şekil 4.6), Temmuz ayında nem oranlarının en alt düzeye indiği, buhar basıncının da (Şekil 4.7) Temmuz ve Ağustos aylarında en alt seviyelere indiği gözlemlenmektedir.

Şekil 4.6 Midyat aylara göre nisbi nem (Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2015)

Şekil 4.7 Midyat aylara göre ortalama buhar basıncı (Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2015)

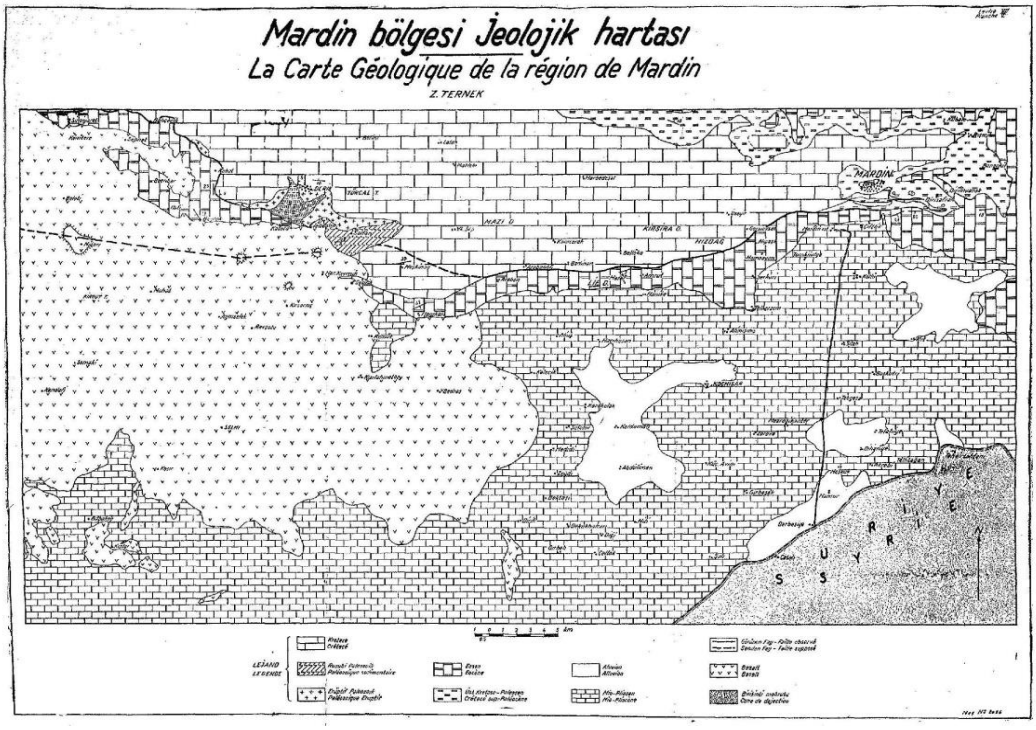
4.3.2 Jeolojik ve jeomorfolojik yapı

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu çeşitli yeryüzü şekilleri, III. zamanda Toros kıvrımları ile birlikte oluşmuştur. Jeolojik zamanların başlangıcından bugüne kadar farklı yaşlarda ve bölgede geniş alanlara yayılmış bir çok stratigrafik birim bulunmaktadır. Bölgedeki ilk detaylı çalışma Tolun ve Ternek (1952) tarafından yapılmıştır (Şekil 4.8). Bu araştırmada bölge, paleozoik fosilli Kambrien'le, muhtemelen Kamforienden yaşlı birimler, Orta ve Üst Kretase kalkerler, Paleosen, Eosen rögresif Oligosen, Miyosen oluşumları, Plio-Kuaterner ise genç erüpsiyonlar, detritik konglomeralarla ve alluviyonlarla temsil edilmiştir (Tolun ve Ternek 1952)

Midyat'ın bulunduğu bölgenin jeolojik yapısı incelendiğinde; yerleşmenin Midyat, Gercüş ve Germav Formasyonu olarak adlandırılan formasyonlar üzerinde yer aldığı görülmektedir (Şekil 4.9). Midyat Ovası Jeoloji Haritası (Mardin) Şekil 4.10'de yer almaktadır.

Bölgede yer alan stratigrafik birimler yaşlıdan gence doğru Üst Kretase-Paleosen yaşlı, 700 metre kalınlığında gri-siyah şisti kil veya killi gre'den oluşan Germav Formasyonu, Alt Eosen yaşlı 250 metre kalınlığında marn, kil, çamurtaşı ve kumtaşından oluşan Gercüş Formasyonu, Eosen 600 metre kalılnlığında Midyat Formasyonu ve Kuvaterner 10 metre kalınlığında alüvyon şeklinde sıralandığı gözlemlenmektedir (Topkaya 1957, Zincir 1976).

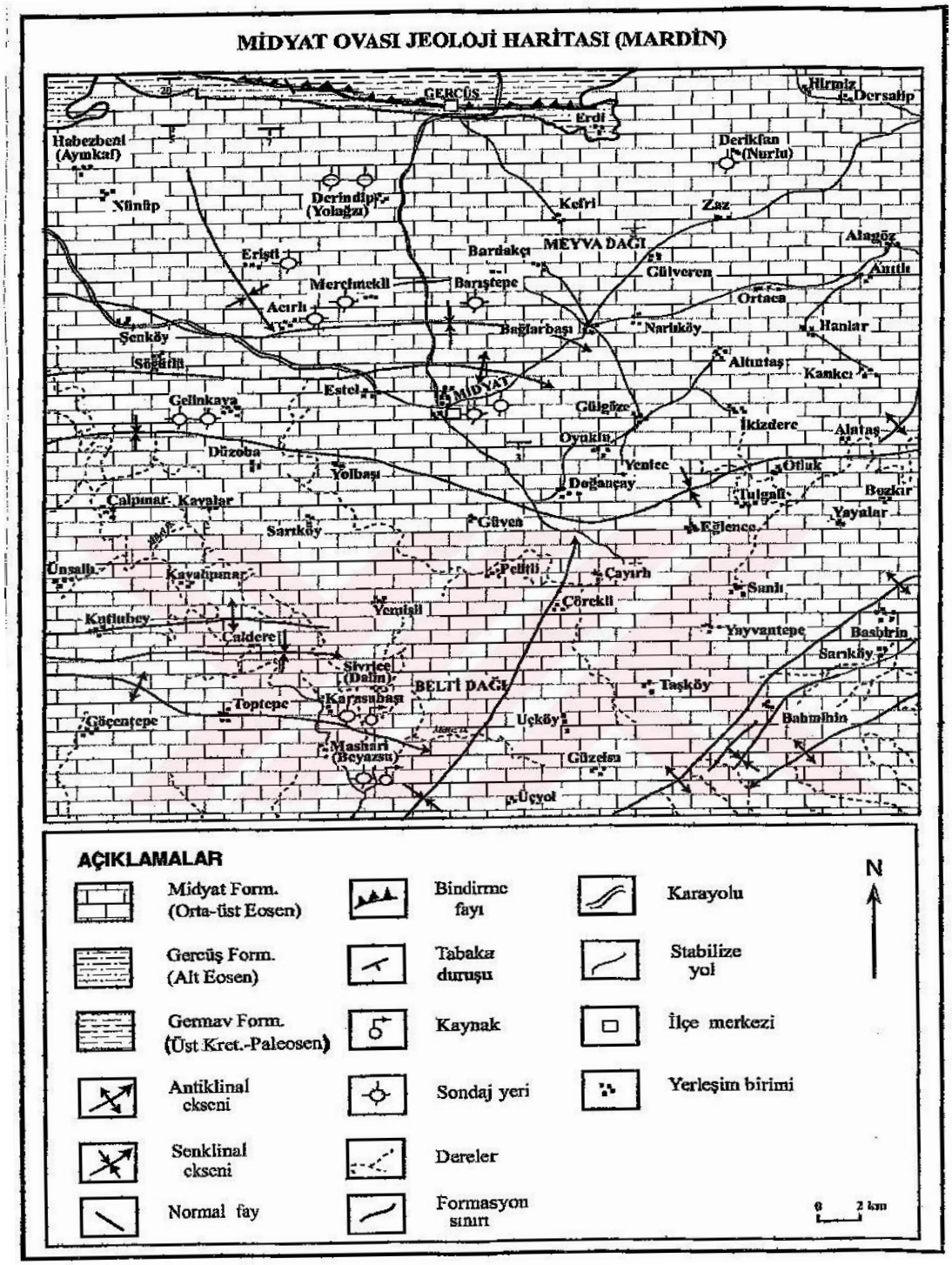
Midyat bölgesinin neredeyse tamamını kaplayan Midyat Formasyonu; açık bej renkli, orta-kalın tabakalı, bazen tebeşirimsi halde tebeşirli kısımlar kalın tabakalı, beyazımsı ve genelde yumuşaktır. Marnlı şeylli kesimlerinin de gözlemlenebildiği bu formasyon Midyat'ın doğu ve batısında hakimdir. Karstik yapıda olan Midyat kireçtaşları kuzeyde ve güneyde yer yer dolomatik seviyeler geliştirmiştir. Ayrıca dere yatakları içinde ve mendereslerde çok kalın olmayan kil, silt, kum ve çakıldan oluşan Alüvyon, Midyat Formasyonu üzerinde yer almaktadır (Özel 2003)

Şekil 4.8 Mardin Bölgesi Jeoloji Haritası (Tolun ve Ternek 1952)

JEOLOJİK ZAMAN BİRİMLERİ			FORMASYON	KALINLIK (m)	STRATİGRAFİ	LİTOLOJİ
ZAMAN	DEVİR	ALT DEVİR				
SENOZOİK	KUVA.		Alüvyon	10		Kum, çakıl
	TERSİYER	EOSEN	Midyat Formasyonu	800		Kireçtaşı kriptokristalin, yer yer tebeşirimsi, marnlı
		ALT EOSEN	Gercüş Formasyonu	250		Kil, marn, kumtaşı, konglomera
		ÜST KRETASE-PALEOSEN	Germav Formasyonu	700		Şeyl İnce tabakalı

Şekil 4.9 Bölgede yer alan birimlerin stratigrafik analizi (Nazik ve Önhon 1987)

Şekil 4.10 Midyat Ovası Jeoloji Haritası (Şimşek 1986)

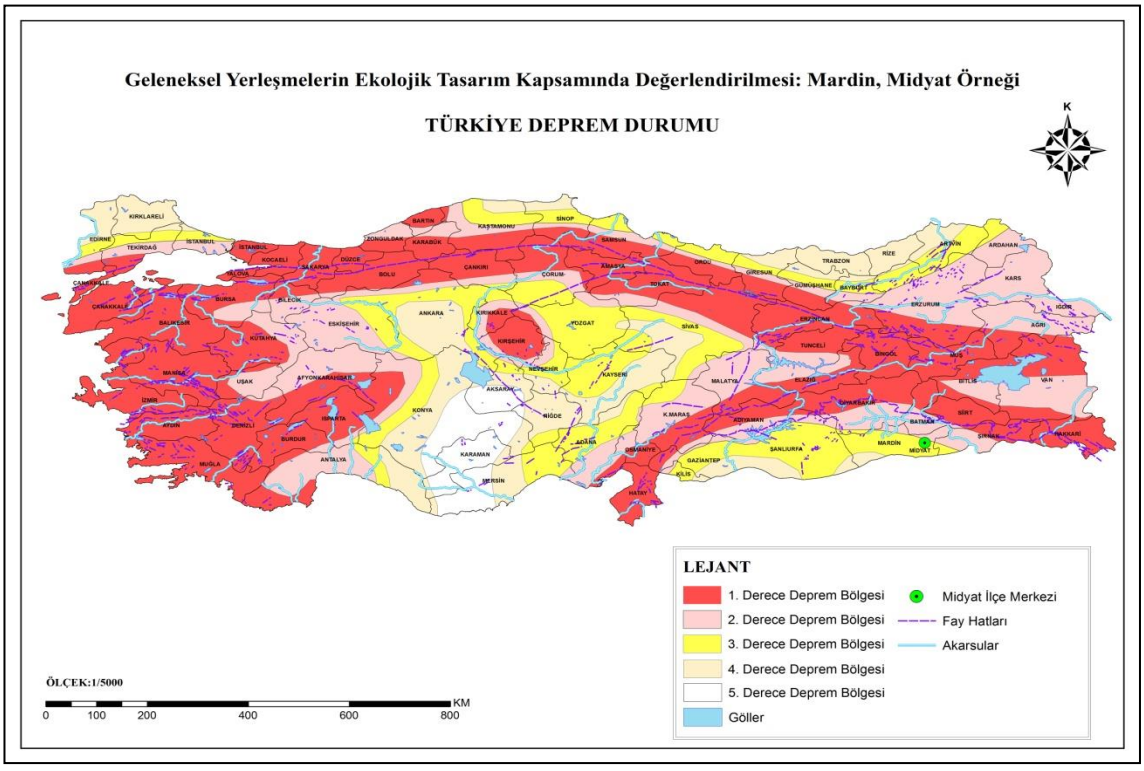
4.3.3 Topografya

Dicle ve Fırat havzalarında bulunan doğu-batı istikametinde uzanan Mardin İli, jeolojik evrimini tamamlarken gerçekleşen yoğun volkanik faaliyetler nedeniyle kentin belirli

bölgelerinde tek tek yükseklikler oluşmuştur. Kentin en yüksek bölgeleri Mardin Kalesi (1150 m.), Kirpim Dağı (1250 m.) ve Mazı Dağı (1836 m.)'dır (Tolun ve Ternek 1952).

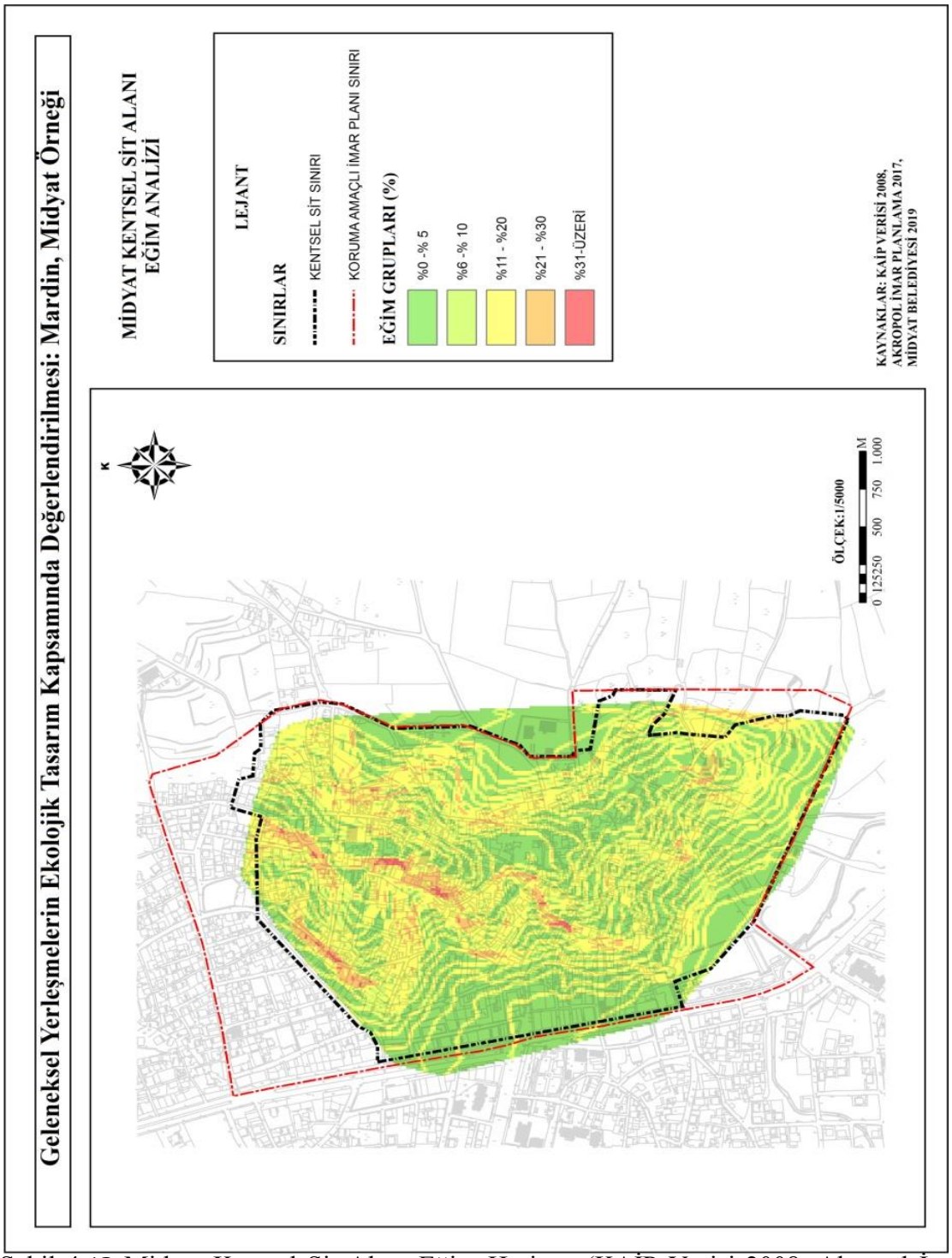
Mardin genelinde vadiler jeomorfolojik açıdan önemli olup, Mardin Dağları'nın güney yamaçlarında çok sayıda küçük vadi yer almaktadır. Vadiler genel olarak ovalara açılmaktadır. Bu ovalar genel olarak IV. zaman alüvyonları ile örtülüdür. Midyat ilçe sınırları içindeki alanlara genel olarak bakıldığında, engebeli bir arazi yapısı göze çarpmaktadır. Her ne kadar engebeli bir arazi yapısına sahip olsa da, ilçe sınırları içinde çok yüksek dağlar yer almamaktadır. Midyat ilçe merkezi ortalama 1000 kotundaki bir yayla üzerinde kurulmuştur. Midyat'ın genel olarak batı yönüne eğimli bir yamaçta kurulduğu görülmektedir. İki kesimi birleştiren doğu-batı yönlenmeli aksın çevresindeki yeni yapılaşmaların bulunduğu alanlar ise genel olarak düz ova niteliğindedir (KAİP 2008).

Midyat İlçe'si ve yakın çevresindeki alanların, depremsellik durumları incelendiğinde, İlçe'nin Türkiye Deprem Durumu Haritası'nda görüldüğü gibi, 3. Derece Deprem Bölgesi'nde yer almaktadır (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Türkiye Deprem Durumu Haritası (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 1996)

Midyat, yaklaşık 1000 m. yüksekliğinde Midyat kalkeri de denilen karstik yapıda kireçli kayalardan oluşmuş kuzeyden güneye doğru hafif eğimli volkanik bir plato üzerinde kurulmuştur. Midyat'ın eğim haritası incelendiğinde çoğunlukla yumuşak, düşük ya da orta eğimli alanların yer aldığı görülmektedir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12 Midyat Kentsel Sit Alanı Eğim Haritası (KAİP Verisi 2008, Akropol İmar Planlama 2017 ve Midyat Belediyesi 2019 sayısal verilerinden üretilmiştir)

4.3.4 Hidroloji

Dicle ve Fırat havzalarının içinde yer alan Mardin İli'nin en önemli akarsuyu Dicle Nehri'dır (Şekil 4.13). Mardin İli'nde yer alan diğer önemli su kaynakları Savur Çayı ve Bağlıca Deresi'dir.

Midyat'ta yer alan Sivrice Köyü arazisinden doğarak Nusaybin Ovası'nı sulayan Beyazsu ve Karasu, ilçenin en önemli yüzey sularıdır. Beyazsu ve Karasu'nun oluşturduğu derenin içinde yer aldığı vadi, Midyat-Nusaybin arasında geçişi sağlayan yol için de kullanılmaktadır. Mardin İli'nde kullanılan tek termal kaynak Midyat ilçe sınırları içinde bulunmaktadır. Dicle kıyısında bir mağara içinde bulunan ve Germiab (Gurm-i ab) Kaplıcası adı verilen bu kaynaktan kükürtlü bir su çıkmaktadır. Kaplıca suyu deri hastalıklarında ve romatizma tedavisinde kullanılmaktadır (KAİP 2008).

Şekil 4.13 Dicle ve Fırat Havza'sı içinde yer alan Mardin İli (Anonim 2007)

4.3.5 Flora ve fauna

Orta kuşağın tipik step alanlarından biri de Anadolu'da bulunmaktadır. Toros Dağları'nın eteklerinden başlayarak Anadolu'nun içlerine kadar sokulan stepler, ova tabanlarından 1000 m'ye kadar olan sahalarda klimaks karakterdedir. Güneydoğu Anadolu'nun alçak düzlükleri, Türkiye'de kuraklığın en fazla hissedildiği sahadır. Buradaki bozkırlar, diğer sahalara göre cılızdır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Midyat ilçe merkezinin de doğal bitki örtüsü steptir. Sahada İran-Turan step elemanlarına ait türler izlenmektedir (Daşdemir 2009). Midyat ve çevresinde, badem ve meşe ağaçları olmak üzere, *Crataegus orientalis* var. *Orientalis* (Alıç), *Celtistournefortii, C. Glabrata* (Çitlenbik), *Eleagnusangustifolia* var. *Orientalis* (Kuş iğdesi), *Capparis spinosa* (Kapari), *Paliurus spina-christii* (Karaçalı), *Pistacia terebinthus* (Menengiç) ve *Juniperus oxycedrus* (Katran ardıcı) gibi ağaçlandırma çalışmalarında öncelikle yararlanılabilecek çok sayıda doğal odunsu takson bulunmaktadır (Yılmaz, Uzun ve Narin 2013). Midyat ve çevresinde doğal olarak bulunan bitki türleri Çizelge 4.3'de verilmiştir.

Çizelge 4.3 Midyat ve çevresinde doğal olarak bulunan bitki türleri (Yılmaz, Uzun ve Narin 2013)

Latince Adı	**Türkçe Adı**
Acer monspessulanum subsp. *microphyllum*	Fransız akçaağacı
Acer monspessulanumsubsp.cinerascens	Fransız akçaağacı
Anagyris foetida	Kokar çalı, Zivircik
Amygdalus communis	Badem
Amygdalus orientalis	Badem, Bayam
Amygdalus arabica	Acı badem
Alhagi mannifera	Deve dikeni
Alhagi pseudalhagi	Deve dikeni
Capparis ovata var. *palaestina*	Kapari, Kebere
Cornus sanguinea subsp. *songuinea*	Yabani kızılcık
Cercis siliquastrum subsp. *hebecarpa*	Erguvan
Cerasus microcarpa subsp. *microcarpa*	Yabani kiraz

Çizelge 4.3 Midyat ve çevresinde doğal olarak bulunan bitki türleri (Yılmaz, Uzun ve Narin 2013) (devam)

Cerasus microcarpa subsp. *tortusa*	Yabani kiraz
Crataegusmonogyna subsp. *monogyna*	Alıç, Geyik dikeni
Crataegusaronia var. *aronia*	Sarı alıç
Celtis tournefortii	Doğuçitlembiği, Dağdağan
Ficus caria	Yabani incir
Fraxinus angustifolia subsp. *syriaca*	Sivri meyveli dişbudak
Lonicera nummulariifolia subsp. *nummulariifolia*	Hanımeli
Lycium depressum	Teke dikeni
Pistacia terebinthus subsp. *palaestina*	Menengiç
Pyrus syriaca var. *microphylla*	Ahlat, Yabani armut
Prunus mahaleb var. *mahaleb*	Mahlep
Prunus divaricata subsp. *divaricata*	Yunus eriği
Prunus spinosa subsp. *dasyphylla*	Çakal eriği
Paliurus spina-christii	Karaçalı
Pistacia khinjuk	Bıttım, Buttum, Gizven
Pistacia eurycarpa	Çeten
Rhus coriaria	Sumak
Rosa canina	Yabani gül, Kuşburnu
Rosa heckeliana subsp. *orientalis*	Yabani gül
Rubus sanctus	Böğürtlen
Salix triandra	Badem yapraklı söğüt
Vitex pseudo-negundo	Hayıt
Quercus infectoria subsp. *boissieri*	Mazı meşesi
Quercus brantii	İran palamut meşesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde fauna üzerine yapılan çalışmalar yeterli değildir. Midyat ve çevresinde tespit edilen türlerin başlıcaları; *Lepus europaeus* (Yaban tavşanı), *Orytolagus cuniculus* (Ada tavşanı), *Martes martes* (Sansar), *Sus scrofa scrofa* (Yaban domuzu), *Canis aureus* (Çakal), *Vulpes vulpes* (Tilki), *Stachys baytopiorum* (Karabaş), *Hyaena hyeaena* (Sırtlan), *Capra aegagrus* (Yaban keçisi), *Canis Lupus* (Kurt), *Ursus arctos* (Ayı), *Meles meles* (Porsuk), *Mustela nivalis* (Gelincik), *Sciurus anomalus* (Anadolu Sincabı)'dır (Midyat Belediyesi 2019).

4.4 Kültürel Özellikler

Bu bölümde çalışma alanının tarihsel gelişim süreci, geleneksel kent dokusu, demografik ve ekonomik yapısı gibi kültürel peyzaj özellikleri irdelenmiştir.

4.4.1 Tarihsel gelişim

1478 yılından beri metropolitik bir yerleşim yeri olan Midyat, çoklu kültürlerin, dinlerin ve dillerin kesiştiği, eski uygarlıklara ev sahipliği yapan Mezopotamya'nın kuzeyinde, Tur Abdin bölgesinde kurulmuştur. Tur Abdin; kuzeyde Hasankeyf, güneyde Nusaybin, doğuda Cizre, batıda Mardin il sınırları içinde kalan bölgenin adı olarak bilinmektedir. Midyat'ın tam olarak ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Kent, Hurri, Mitanni, Assur, Medler, Persler, Urartu, Makedon, Roma, Bizans, Abbasi ve Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Manastır hayatının başlangıcı olarak tanımlanan bölge, tarihin ilk Hıristiyan yerleşim merkezi olarak bilinmektedir. Midyat'ın M.Ö. 9.Yüzyıl Assur tabletlerinde, "Matiate" mağara kenti olarak yer aldığı görülmektedir. 16. Yüzyıl'dan 19. Yüzyıl'ın başlarına kadar köy yerleşimi olan kent, 1839 yılında, 19 bucağı olan bir kaza olarak resmi belgelerde yer almaktadır. 1890 yılında kurulan belediye teşkilatı, 1927 yılında Mardin İli'ne bağlanmıştır, 1930 yılında Estel bölgesindeki belediyenin birleşmesi ile kent Midyat adını almıştır (Midyat Belediyesi 2012).

- **Hurri Dönemi (M.Ö. 2000-1375):** Midyat'ın da içinde olduğu Mardin ve yakın çevresinde yer alan bölgenin M.Ö.3000'den sonra Hurrilerin yerleşim merkezi olduğu bilinmektedir. Fırat, Habur ve Asi ırmakları arasında kalan bölgede yaşamlarını sürdüren Hurriler, M.Ö.3000 sonlarında Kuzey Mezopotamya ve Kuzey Suriye topraklarındaki Subara egemenliğine son vererek bu bölgeyi de egemenlikleri altına almışlardır (Hollerweger 1999).

- **Mitanni Dönemi (M.Ö. 1375-1243):** M.Ö. 16. Yüzyıl'da Güneydoğu Anadolu'da başlayan istila hareketi sonucunda oluşan karmaşa ortamından faydalanan Mitanniler, Güneydoğu Anadolu ile Kuzey Suriye topraklarında bir devlet kurmuş

ve tüm kuzey Suriye'yi ele geçirmişlerdir. Bu tarihlerde Kuzey Suriye'de egemen olan Hurriler, Mitanni Krallığı'nın üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmışlardır. Yapılan kazı çalışmalarında Nusaybin ilçesindeki Girnavaz Tepesi yakınlarındaki Vesige Yerleşimi'nin Mitanni Krallığı'nın başkenti Vassugani olduğu düşünülmektedir (Hollerweger 1999).

- **Assur Dönemi (M.Ö. 1243-612):** Hitit Kralı Suppiluliuma Suriye'ye ilk seferi başarısız olmuştur. Kral Suppiluliuma'nın II. Suriye seferi ise Mitannilerin güç kaybetmesi ve Mitanni Devleti'nin çökmesi ile sonuçlanmıştır. Doğudaki dengelerin tamamen değiştiği bu savaş sonrasında, Assur'lular güç kazanmaya başlamıştır. II. Mursil döneminde Suriye topraklarına doğru ilerleyen Assur Devleti giderek güçlenmiştir. M.Ö. 1305- 1274 yılları arasında hüküm süren Assur kralı I. Tukultininurta, Babil topraklarını ele geçirdikten sonra, Mitanni Devleti'ni ele geçirerek, varlığına son vermiştir. Bu durum Mitanni topraklarının denetiminin Assur Devleti'ne geçmesini sağlamıştır. Böylece, devletin sınırlarının aşılması ve yayılma politikası imparatorluk dönemine geçişini hızlandırmıştır (Hollerweger 1999).

- **Medler Dönemi (M.Ö. 608-550):** Med kralı Keyakseres öncülüğünde güç kazanan Med toplulukları Kimmer-İskit devletleri ile birleşerek Mardin'i M.Ö. 608'de ele geçirmiştir. İskit ve Arami devletleri, Assur devletinin çökmesinin ardından Assur hakimiyeti altındaki bir çok kentin bağımsızlığını ilan etmesini fırsat bilerek, bu kentleri işgal etmişlerdir. Ancak Babil Kralı II. Nabukadnezar M.Ö. 604-562 yıllarında Mardin ve yakın çevresini ele geçirerek İskit ve Arami hakimiyetine son vermiştir (KAİP 2008).

- **Persler Dönemi (M.Ö. 550-331):** Orta Anadolu'ya kadar topraklarını genişleten Med Devleti'nin hakimiyeti Persler tarafından sonlandırılmıştır. Babil Kralı II. Kiros zamanında gücünü yitiren Babil devleti Pers saldırıları sonucunda yıkılmıştır. I. Dareios Dönemi'nde M.Ö. 522-485 yıllarında Pers Devleti yönetsel bölünme sonucunda merkezci bir yapıya dönüşmüş, devlet 23 valiliğe ayrılmıştır. Mardin ve yakın çevresi, yetki sınırları; batıda Kilikya (Adana- Mersin) doğuda Habur Irmağı,

kuzeyde Aras Valiliği ve güneyde Mısır'a kadar uzanan Suriye-Finike-Filistin büyük valiliğine bağlanmıştır (Hollerweger 1999).

- **İskender ve Diadoklar Dönemi (M.Ö. 331-312):** Bölgedeki Pers egemenliği Makedonya Kralı Büyük Mskender'in Pers ordularını M.Ö. 331'de Kuzey Irak'taki Erbil (Gavgamela) yakınlarında yenmesi ile sona ermiştir. Makedonya Kralı Büyük İskender de yönetimi sırasında Persler gibi davranmış, yerel yöneticileri değiştirmemiş, inançlarına karışmamıştır. Ancak Makedonya Kralı Büyük İskender'in ölümü sonrasında komutan ve askeri valiler arasında imparatorluğu paylaşma savaşı başlamıştır. Bu çatısmalar sonrasında Komutan Selevkos batıda Ege ve Marmara'dan doğuda Hindistan'a dek uzanan geniş topraklarda egemenliğini kurmuştur (KAİP 2008).

- **Selökidler Dönemi (M.Ö. 312-129):** Bölgede hakimiyetini sürdürmekte olan Selevkos, M.Ö. 306 da kral unvanını aldıktan sonra Babil kenti olan merkezi Selevkeia kentine ardından da Antiokheia (Antakya) kentine taşımıştır. M.Ö. 250'den sonra, Part akınlarına uğrayan Mardin-Hakkari Bölgesi'ni ellerinde tutmayı başaran Selökidler, M.Ö. 138-129 da Selevkeia kentinin Partlar tarafından ele geçirilmesine engel olamamış ve Fırat Nehri'nin batısına kadar çekilmişlerdir. Abgar Beyliği Dönemi (M.Ö. 129-M.S. 197) Mardin ve yakın çevresinde Selökidler ile Partlar arasında devam eden savaş ve yetki boşluğu nedeniyle Arami halkı, Pers kökenli olduğu sanılan Abgar adlı beyin önderliğinde Edessa (Urfa) - Osroen yöresinde Abgar (Abgerm) Beyliği'ni kurmuştur. Bölgede M.Ö. 88-70 arasında Ermeni Prensi I. Tigran egemenlik kurmuş ve saldırılar düzenleyen Partlar'a karşı direnmiştir. Roma İmparatoru Antonius Otadoğu'yu istila etmek için başlattığı seferlerde karşısında Part Kralı III. Ferhat'ı bulmuşlardır. Roma İmparatoru Septimus Severus, Roma'ya karşı başkaldıran Hıristiyanları M.S.197'de bütünü ile egemenliği altına almıştır (Hollerweger 1999).

- **Roma Dönemi (M.S. 197-395):** 2. Yüzyıl sonrasında, İran Yaylası'nda gelişen Sasanlı askeri güçleri ile Roma İmparatorluğu askeri güçleri arasında çok sık savaş yaşanmıştır. Sasani kralı Sahpur M.S. 241'de Romalı'ları yenilgiye uğratarak

Nusaybin ve Antakya'yı M.S. 260' da ise Kapadokya ve Mazaka'yı (Kayseri) ele geçirmiştir. Daha sonra 283'te savaşta Sasaniler barışı kabullenerek Dicle'yi sınır olarak kabul etmişlerdir. Sasaniler M.S. 359- 360'ta İmparator Constantius döneminde, Amida (Diyarbakır) ve Mardin ile birlikte bütün Suriye'yi istila etmelerine karşın İmparator Julianus Sasanileri Dicle sınırlarına kadar geriletmiştir. Roma Devleti'nin 395'te parçalanması ile, Mardin Doğu Roma sınırları içinde kalmıştır (KAİP 2008).

- **Bizans Dönemi (M.S. 395-640):** Bu dönemde Hıristiyanlık dininin yorumlanmasındaki farklılıklar sonucu ortaya çıkan huzursuzluk ortamı bölgeyi etkileyen en önemli olay olmuştur. Süryanı Arami halkı yasanan çekişmeler sonrasında Antakya'daki piskoposluk merkezini önce Amida'ya, ardından da Nusaybin'e taşımışlardır. Bu oluşum sonrasında Nusaybin'in önemi artmıştır. 524-526'da ve 540-562 yılları arasında Bizans İmparatorluğu ve Sasaniler arasında gerçekleşen çatışmalar sonucunda Sasani Kralı Hüsrev Anisurvan Antakya'yı, 589'da da Nusaybin'i ele geçirmiştir. Sasaniler ile süregelen bu savaşları sonlandırarak kesin hakimiyet kurmak üzere, İmparator Fokas'ın, doğu seferine çıkmasıyla başlayan yeni savaş ortamı 624 yılına dek sürmüştür (KAİP 2008).

- **İslam Uygarlıkları Dönemi:** Araplar, Halife Ömer Dönemi'nde 640 yılında Iyaz bin Ganem komutasındaki ordu ile Mardin'i ele geçirmişlerdir. 750'de Emevi Hanedanı'nın yıkılması ile birlikte çıkan kargaşa ortamından sonra Mardin yöresinde Abbasi yönetimi egemen olmuştur. 863'te kent Bizanslılarca yağmalanmış ve halkın bir bölümü tutsak edilmiştir. Bu tarihten sonra da kent birkaç kez halifeye karsı ayaklanan kişilerce ele geçirilmiştir. Hamdun-i Tağlibi'nin eline geçmesinden sonra Halife el-Mutezid, Mardin'e sefer düzenlemiş ve kenti ele geçirmiştir. Daha sonra Hamdaniler'in egemenliğine geçen kent 969'da bu aile içindeki çekişmelerden faydalanan Bizanslılarca işgal edilmiştir. 990'dan sonra yerleşmeye Mervaniler egemen olmuştur. Mervaniler döneminde Mardin ve yakın çevresi Türkmen saldırılarına uğramış, Cizre ve Nusaybin yağmalanmıştır. (KAİP 2008).

- **Selçuklular ve Beylikler Dönemi:** 1075'te Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulduğu tarihlerde Diyarbakır-Mardin yöresinde hüküm süren Mervaniler zayıf duruma düşmüşlerdir. Selçuklular'ın Diyarbakır ve Mardin'e 1083 yılında düzenledikleri seferler sonunda 1085 yılında üstün gelerek, önce Diyarbakır ve Hısn Keyfa (Hasankeyf)'ı sonra Mardin ve Cizre'yi ele geçirmişlerdir. 1086 yılından Haçlı Seferleri'nin başladığı 1097 yılına kadar bölgede Anadolu Selçukluları, Büyük Selçuklular ve Suriye Selçukluları arasındaki anlaşmazlıklar ve savaşlar hakim olmuştur. I. Haçlı Seferi sonrasında, Kudüs Haçlılar'ın eline geçmiş, Urfa ve Antakya'da Haçlı kontlukları kurulmuştur. Mardin ve yakın çevresinde Uluğsalar ünvanını taşıyan beyin egemenliğini sırasında Urfa Haçlı Kontu Baudouin, Mardin ve Harran'a saldırmış, ancak Artuklu Sökmen ile Musul Valisi Çökermiş Haçlılar'ı yenilgiye uğratmışlardır. Mardin ve çevresindeki yönetim boşluğundan yararlanan Necmettin İlgazi'nin 1108'de Mardin'i kolayca ele geçirmesinin ardından Artuklular'ın Mardin ile Meyyafarıkin kolu kurulmuştur. İlgazi'nin Büyük Selçuklu hükümdarına bağlılık göstermesi ile birlikte yeni bir sürece girilmiştir. Bu tarihten sonra da Mardin ve çevresi çeşitli Türk beylerinin boyundurlukları altında tutmaya çalıştıkları bir bölge varlığını sürdürmüştür. 1147 yılında Musul Atabeyi İmadeddin Zengi'nin oğlu Seyfettin Gazi Mardin'i kuşatmıştır. Bu tarihlerde beylerin kendi içindeki mücadelesi dışında Bizanslılar ve Haçlı seferleri ile de ortak mücadeleleri sürmektedir. 1202 ve 1220 yıllarında Mardin bu kez Eyyübiler tarafınan kuşatma altına alınmıştır. 1231 yılında ise Mardin ve yakın çevresi Moğollarca yakılıp yağmalanmıştır. Moğolların da 1257 yılında kenti kuşatmaları, Mardin Artukoğulları'nın Moğol egemenliğini tanımaları ile sonuçlanmıştır. Bu dönemde Mardin Kalesi İlhanlılar'ın isteği üzerine yıkılmıştır. 1298 yılına gelindiğinde kent bu defa Memlükler'ce yağmalanmıştır. Mardin yöresinde Karakoyunlular ile Akkoyunlular arasındaki mücadele uzun yıllar sürmüştür. 1366 yılında Bayram Hoca komutasındaki Karakoyunlular, Mardin'i kuşattıysa da kenti ele geçirememiştir. Bu sırada Timur'un gücünden korkan yönetim Timur egemenliğini kabul etmiştir. Musul seferinden dönüşte ve 1401 yılında ikinci defa Mardin'i kuşatan Timur ve orduları kenti ele geçirememiştir. Akkoyunlu Osman Bey Mardin'i çeşitli zamanlarda kuşatma altına almıştır. 1432'de Karakoyunlular yönetimindeki kenti ele geçirerek, Mardin'i

Akkoyunlu topraklarına katmıştır. Mardin ve yakın çevresi 1508'de Safevi Devleti'nin egemenliği altına girmiştir (KAİP 2008).

- **Osmanlı Dönemi:** Mardin ve yakın çevresinin Safeviler'in eline geçtiği tarihlerde Osmanlılar'la Safeviler arasındaki çatışmalara devam etmektedir. 1515 yılında Osmanlılar Mardin'i kısa bir süre için ele geçirmelerine karşın komutanlar arasındaki çekişmelerden yararlanan Safeviler kenti yeniden işgal etmişlerdir. Mardin kenti ve yakın çevresi 1517 yılında Osmanlılar'ın eline geçmis, Mardin sancak durumuna getirilerek Diyarbekir Eyaleti'ne bağlanmıştır. Mardin Sancağı, yaşanan küçük çaplı ayaklanmalar dışında 19. Yüzyıl'da oldukça durgun bir dönem geçirmiştir. II. Mahmut'un ıslahat hareketlerine bir tepki olarak ortaya çıkan ve aşiret beyleri tarafından başlatılan bu ayaklanma Reşit Paşa tarafından sonlandırılmıştır. Mardin ve yakın çevresi 20 Yüzyıl başlarında Eyalet-i Diyarbekir sınırları içinde yer alan bir kazadır. 1867 yılındaki Vilayet Nizamnamesi'ne göre Mardin Sancağı Diyarbekir Vilayeti'ne bağlıdır ve Sancağın Merkez, Midyat ve Cizre olmak üzere 3 kazası bulunmaktadır. 1871 yılındaki Diyarbekir Vilayet Salnamesi'ne göre Mardin Sancağı'nın toplam erkek nüfusu 60.844'ü Müslüman ve 13.123'ü de Müslüman olmayanlar olmak üzere 73.967 kişidir. Bu salnameye göre Midyat'ın nüfusu 30.920 kişisi Müslüman, 5.572 kisi ise Müslüman olmayanlar olmak üzere toplam 36.492 kişidir. 1901 yılındaki Diyarbekir Vilayet Salnamesi'ne göre ise Mardin Sancağı'nın toplam nüfusu 308.770 kişidir. Bu salnameye göre Midyat'ın nüfusu 25.793 kişidir (KAİP 2008).

- **Milli Mücadele Dönemi:** Mardin İli ve Midyat İlçesi Milli Mücadele dönemi içinde işgale uğramadığı için Anadolu'da yasanan olaylardan hemen hemen hiç etkilenmemiştir. Ancak mütareke sonrasında İngiliz'lerin Musul'u işgal etmesi ile yaşanan süreçten etkilenmiştir. İngiliz'lerin Musul'u işgal etmelerinin ardından karargahı Musul'da bulunan VI. Ordu Mardin'e çekilmiştir. Milli Mücadele yıllarında Mardin'de yaşanan en önemli olay ise Ali Batı ayaklanmasıdır (KAİP 2008).

4.4.2 Geleneksel kent dokusu

Midyat'ın geleneksel kent dokusu, yakın benzeri olan Mardin örneklerinde olduğu gibi eğimden kaynaklanan çok katlı düzenlemeye sahip değildir. Avlu içinde konumlandırılmış yapılar avlunun teraslanması ile elde edilen alanlara inşa edilmiştir. Arazi eğiminin daha çok sokaklarda çözümlendiği görülmektedir. Zeminin teraslanması ile elde edilen taş avlunun konutun yerleştirileceği bölümünde, kaya oyularak yaklaşık 200 cm. ile 250 cm. arasında yüksekliğe sahip tonozlu, bodrum katı niteliğindeki mekanlar elde edilmektedir. Özellikle yaz aylarında yaşam birimleri olarak da kullanılan bu mekanlar yaz ve kış 18 derecelik sabit ısılarıyla depolama amacına da uygun hacimlerdir. Kentsel sit alanı içinde giriş cephesi doğrudan sokağa bakan yapı oldukça azdır. Sokaklardaki cepheler genel olarak geleneksel yapıların duvarları ile avlu duvarları olarak tanımlanmaktadır. Avlu kapıları da sokaklara bakan cephelerin en önemli öğesi olarak tasarlanmıştır. Yapıların genel olarak avlulara bakan giriş cephelerinde yoğun olarak dekoratif taş işçiliği kullanılmıştır (Dalkılıç ve Aksulu 2004).

- **Kentsel açık yeşil alan ve sokak özellikleri:** Güneydoğu Anadolu'daki geleneksel yerleşmelerin birçoğunun karakteristik ortak özelliği, organik düzendeki sokaklarıdır. Sokakların ne boyutlarında, ne de yönlendirilmelerinde bir önem sırası güdülmüştür. Ancak bazı biçimlenmeler tanımlayıcı özellikler olrak ortaya çıkmaktadır. Bir ya da birkaç eve hizmet veren çıkmaz sokaklar, evlere girişte yapılan sahanlıklar, bazen sokak üstlerinde, altta bir geçit bırakarak, yapılmış odalar (kabaltılar), ortak kullanım alanları ile özel kullanım alanlarının ara kesitlerinde nasıl bir yapılanma içinde olunduğunu göstermektedirler. Sokaklar boyut olarak çağın ulaşım özelliklerinin, yönlendirme olarak da, parselasyonun belirleyiciliğinde biçimlenmiştir. Sanayi öncesi toplumlara özgü olarak yaya ulaşımın önemli bir yer tuttuğu geleneksel yerleşmelerde sokakların boyutları, insan ölçülerinin yanı sıra taşıma hayvanlarının ölçüleri de dikkate alınarak, dar yapılmıştır (Alioğlu 2000).

Yerleşim dokusunda, birden fazla sokağın kesişme noktasında kendiliğinden oluşan ve meydan olarak nitelendirebilecek genişlemeler yer alır. Geleneksel yerleşmenin sokak,

çıkmaz sokak, meydan biçiminde ortaya çıkan ulaşım ağının kendiliğinden oluştuğu izlenimine karşın, hemen hemen bütün boş alanlarda doğal taş döşeme kaplamasından, kabaltı denilen geçitlere ve onların boyutlarına kadar tüm tasarımda, örtük bir planlamanın ya da yerel yapım geleneğinin kurallarının egemen olduğu izlenimi edinilmektedir (Alioğlu 2000).

Kentsel sit alanı içinde yer alan sokaklar topoğrafik yapıya uygun bir şekilde oluşmuştur. Araştırma alanının kuzeybatı sınırlarında yer alan ve nispeten eğimi düze yakın olan bölgelerde yollar diğer bölümlere göre daha geniş ve düzdür (Şekil 4.14). Yapı adaları arasında topografik yapıya uygun olarak gelişim gösteren yollar genelde dardır (Şekil 4.15). Ancak dar olan yollar yer yer genişleyerek meydanların oluşmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca üç veya daha fazla yolun birleştiği noktalarda da küçük meydancıklar oluşmaktadır (KAİP 2008).

Şekil 4.14 Midyat Kentsel Sit Alanı sokak dokusu (Orijinal 2018)

Midyat'ın geleneksel dokusu içinde yolların oluşumu incelendiğinde genel olarak topografya ile uyumlu bir biçimlenme görülmektedir. Geleneksel dokuyu oluşturan sokaklar, yer yer çıkmaz sokaklardan oluşmakta, geleneksel doku içindeki bazı bölümlerde ise sokak üstünde "Abbara" olarak adlandırılan yapılaşmalar (kabaltı) bulunmaktadır (Şekil 4.16 ve Şekil 4.17). Altta bir geçiş bırakarak, üst kısmının konut amaçlı kullanıldığı bu yapılaşmalar nedeni ile ulaşım açısından sokakların belirli bölümlerinde var olan genişlik sınırlamasının yanı sıra yükseklik sınırlamasının oluşmasına neden olmaktadır (Erdoğan 1996).

Şekil 4.15 Midyat Kentsel Sit Alanı sokak dokusu (Orijinal 2018)

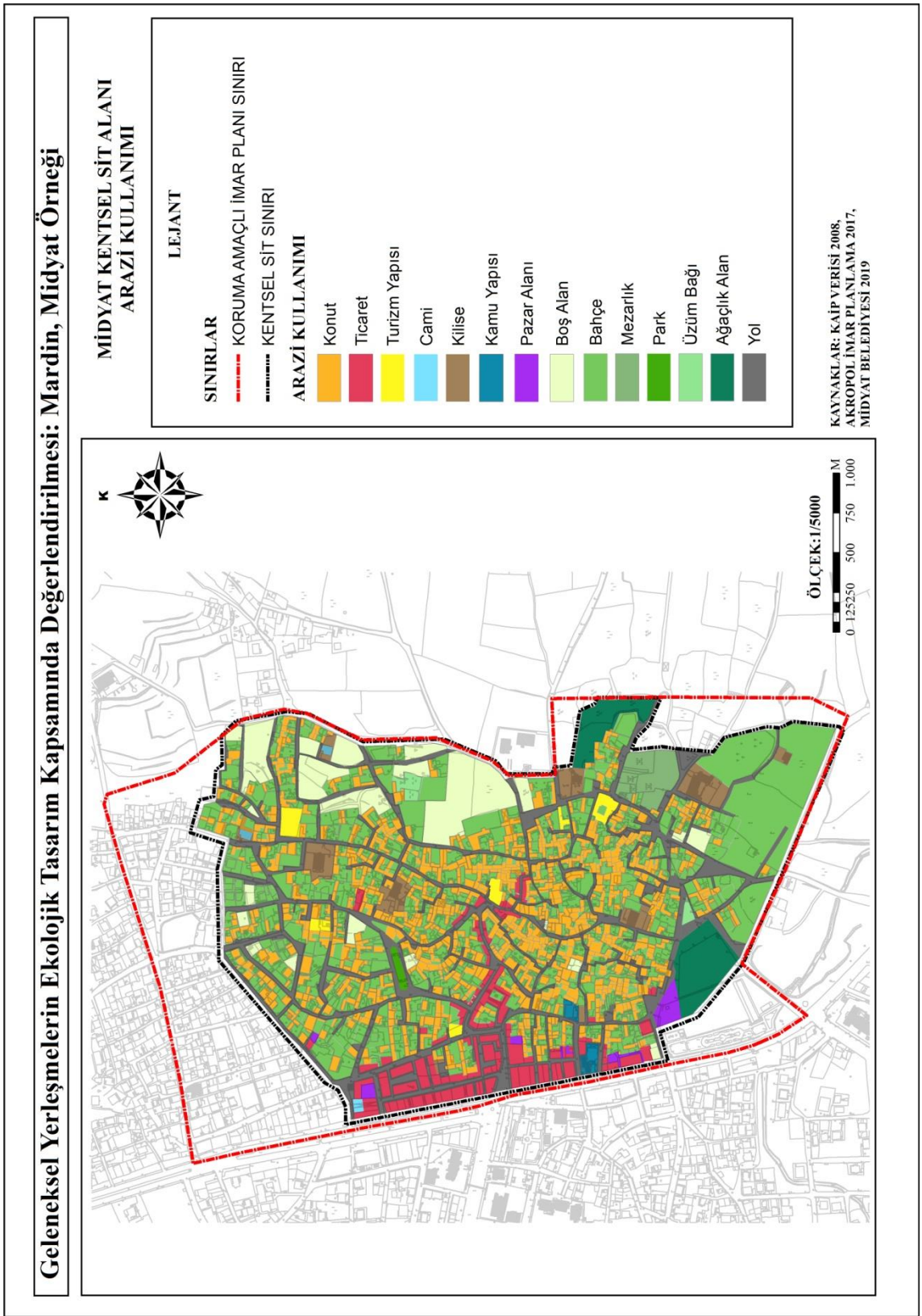

Şekil 4.16 Midyat Kentsel Sit Alanı'ndaki "Abbara" yapısı (Orijinal 2018)

Şekil 4.17 Midyat Kentsel Sit Alanı'ndaki "Abbara" yapısı (Orijinal 2018)

Midyat Kentsel Sit Alanı 518,387 m^{2}'lik bir alanı kapsamaktadır. Ağırlıklı olarak konut yapısına sahip yerleşme, batıda Batman-Cizre Karayolu üzerinde yer almakta ve ticari doku doğrusal olarak yol boyunca gelişim göstermektedir (Şekil 4.18). Midyat'ın arazi kullanımına ilişkin Çizelge 4.4 incelendiğinde, kentsel sit alanının yaklaşık %54'ünün konut alanlarından oluştuğu, yapılaşmamış parsellerin alanın yaklaşık %16'sını oluşturduğu, ticaret alanlarının da alanının yaklaşık %4'ünü oluşturduğu gözlemlenmektedir. Toplam alan içinde yollar yaklaşık %18'lik oranda yer alırken kentsel açık ve yeşil alan yok denecek kadar azdır (Midyat Belediyesi 2019).

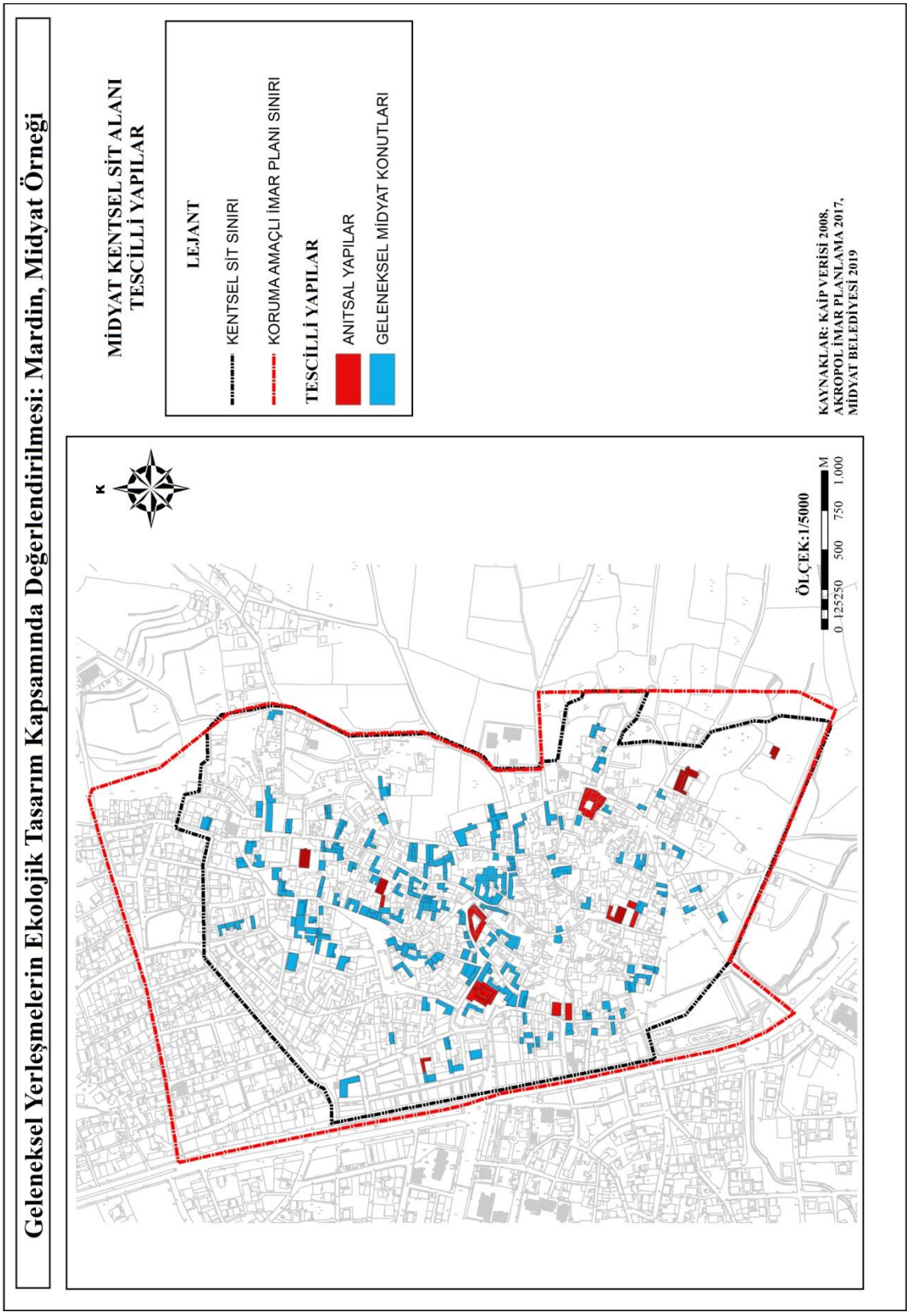

Şekil 4.18 Midyat Kentsel Sit Alanı arazi kullanımı (KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

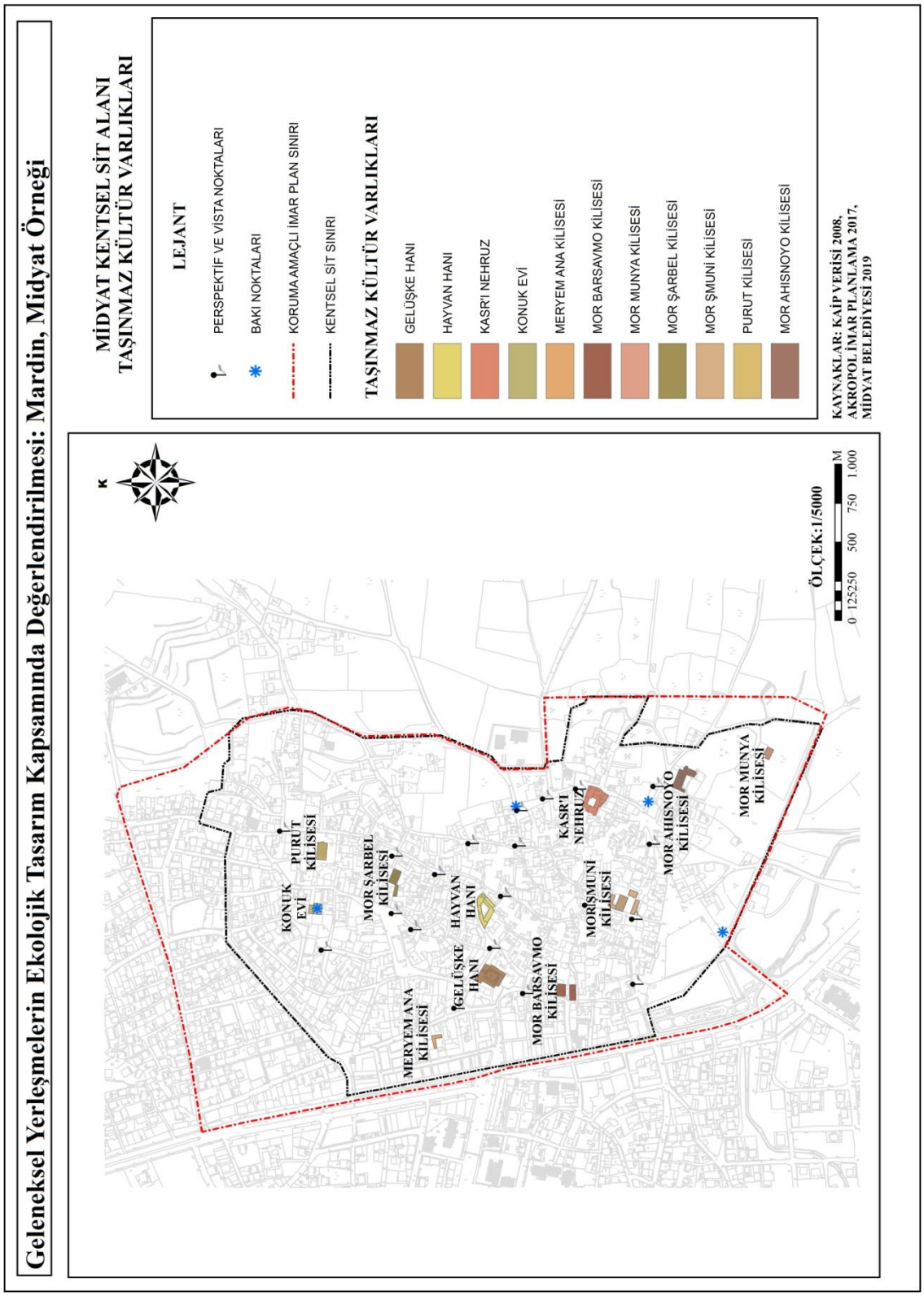
Çizelge 4.4 Midyat Kentsel Sit Alanı arazi kullanımı (KAİP 2008 ve Midyat Belediyesi 2019)

Kullanım	**Arazi (m^2)**	**Oran %**
Konut	278.590,49	53,74
Ticaret	22.406,20	4,32
Pazar	2.891,17	0,55
Kilise	10.797,09	2,08
Cami	3.433.92	0,66
Kamusal Alan	1.161,27	0,22
Konaklama	3.019,62	0,57
Park	1.832,35	0,35
Boş Parsel	74.268,25	16,01
Bağ	2.605,73	0,50
Mezarlık	6.612,07	1,28
Ağaçlık Alan	8.806,90	1,70
Yollar	93.418,92	18,02
Toplam	518.387,09	100,00

Kentsel sit alanı geleneksel konut dokusu ile öne çıkmaktadır. Alanda çok sayıda yer alan tescilli sivil mimarlık ve tescilli anıtsal kültür varlıkları yerleşmenin oluştuğu dönemlerin tüm mimari özelliklerini taşımaktadır (Şekil 4.19). Yığma taş sistemi ile inşa edilmiş yapılar, taş avlu duvarları, yapı cephelerinde yer alan oyma taş işçiliği, kilise çan kuleleri ve minareler kentsel sit alanının baskın imgeleridir. Konutların büyük çoğunluğu avlu kullanımına sahip olmakla birlikte, mekan oluşumları kademeli ve iç içe geçmiş durumdadır. Bu yapılaşma formu, hareketli ve organik sokak dokularına ve çıkmaz sokaklara neden olmuştur. Alanda çok sayıda vista ve bakı noktası bulunmaktadır (Şekil 4.20). Konukevi önemli bakı noktalarından bir tanesidir. Ayrıca yüksek kesimlerde yer alan konutların teras ve damlarından genel kent silüetine ilişkin görünüm sağlanmaktadır.

Şekil 4.19 Midyat Kentsel Sit Alanı tescilli yapılar (KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

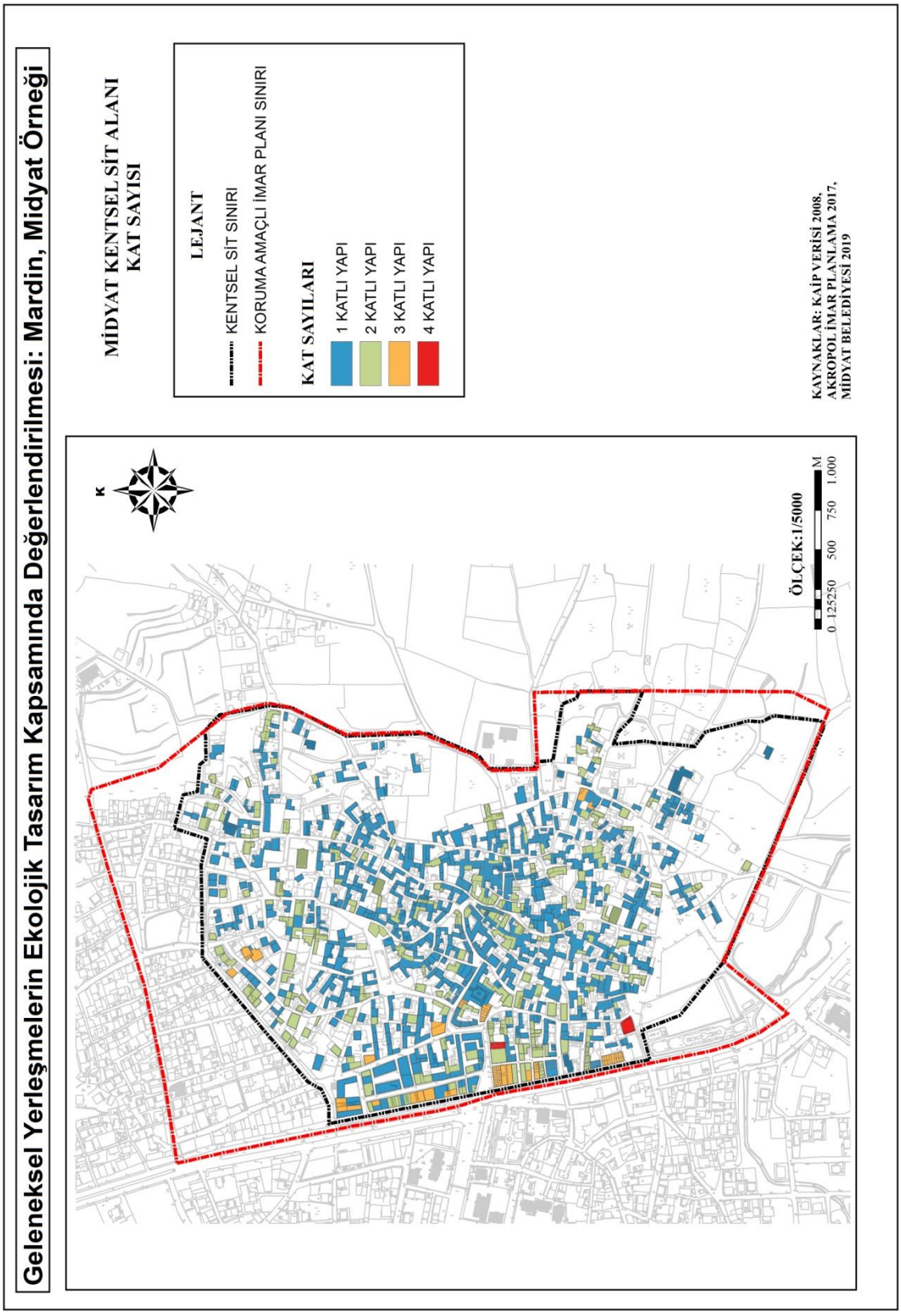
Şekil 4.20 Midyat Kentsel Sit Alanı taşınmaz kültür varlıkları (KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

- **Yapısal Özellikler:** Kentsel sit alanı içinde yer alan geleneksel dokuyu oluşturan yapıların niteliklerine ilişkin çalışmalar, yapıların yüksekliklerinin algılanabilmesi amacıyla oluşturulan kat sayıları, yapıların güncel fiziksel durumunun değerlendirildiği yapısal durum ve kullanılan malzeme ve yapım tekniğinin açıklandığı yapı sistemleri olarak değerlendirilmiştir.

Koruma Amaçlı İmar Planı (2008) ve Midyat Belediyesi'nden (2019) elde edilen veriler sonucunda konutların kat sayıları Çizelge 4.5'te verilmiştir. Kentsel sit alanında yer alan yapıların (konutların) kat sayıları belirlenmiştir. Bu kapsamda bir katlı yapıların büyük bir oranda alana hakim olduğu saptanmıştır (Şekil 4.21).

Çizelge 4.5 Midyat Kentsel Sit Alanı kat sayıları (KAİP 2008 ve Midyat Belediyesi 2019)

Kat Sayısı	**Sayı**	**Sayı Oranı (%)**	**Alan (m^2)**	**Alan Oranı (%)**	**Ortalama Büyüklük(m^2)**
1 Katlı	659	53,66	77019	51,72	116,87
2 Katlı	228	19,06	31,681	21,28	134,54
3 Katlı	25	2,04	6201	4,16	248,04
4 Katlı	3	0,24	888	0,60	296,00

Şekil 4.21 Midyat Kentsel Sit Alanı kat sayıları (KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

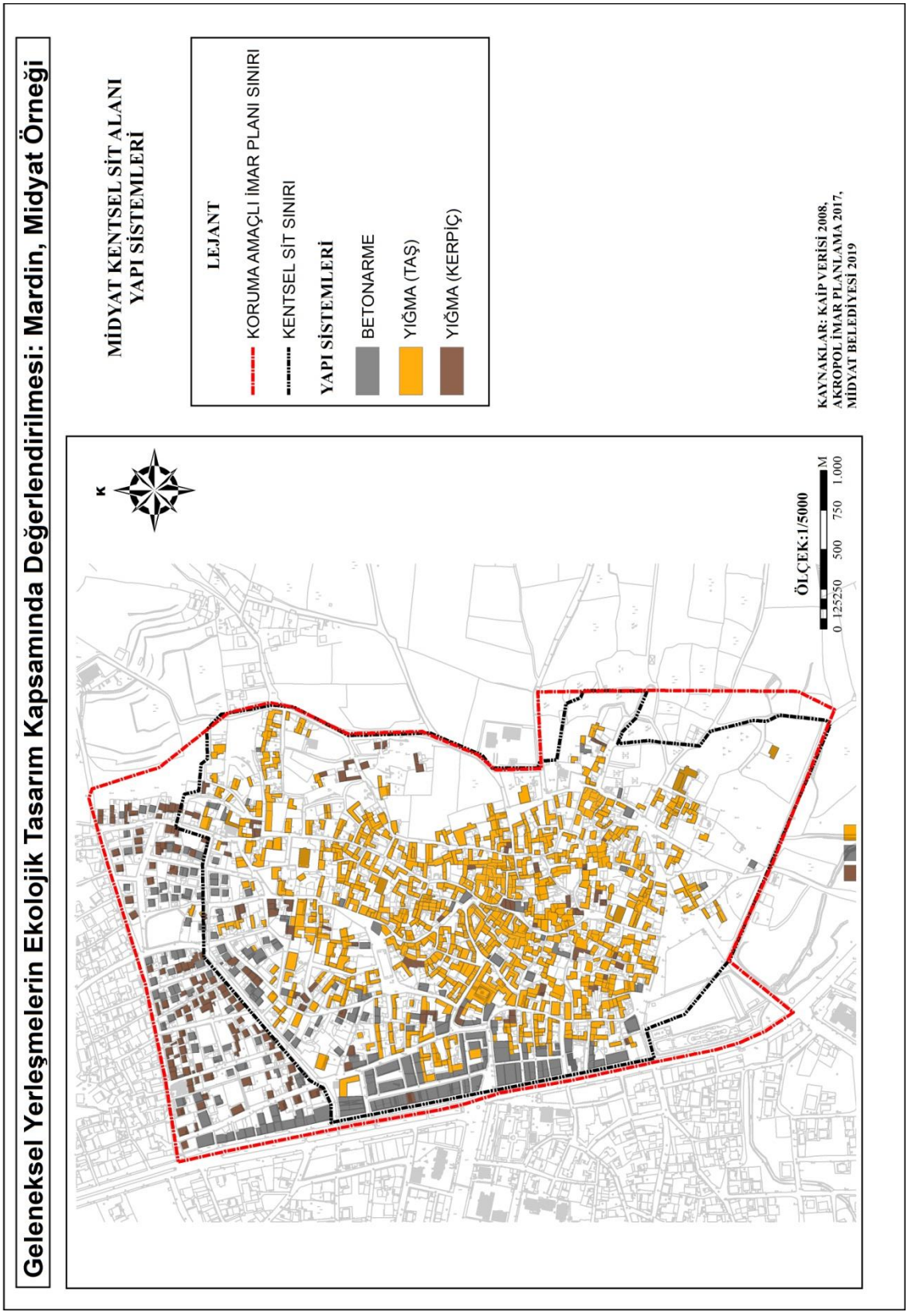
Geleneksel Midyat konutunun asıl yapı malzemesi geleneksel Midyat taşı, yapısal sistemi ise yığmadır. Taş, yapılarda dört biçimde kullanılmıştır. Bunlardan biri taşın, kesme taş olarak örgüye girmesidir. Avluya veya terasa bakan bütün cepheler, tonoz başlangıç seviyesi kadar iç mekan duvarları, bazen de doğu, batı ve kuzey cepheleri kesme taş görünümündedir. Bir diğer taş çeşidi, kabaca yontularak örgüye sokulanıdır. Bir diğer taş çeşidi olan moloz taş, çok önemli olmayan duvar yapımlarında, sandık duvar yapımında iç örgüde ve tonoz ya da kubbe örgüsünde tercih edilen bir taş türüdür. Taşın dördüncü hali ise bezeme amacı ile iç ve dış mekanlarda kullanılmasıdır. Her durumda da yakın çevrede ocakların oldukça bol bulunduğu sarı kalker taşı ana malzemeyi olmuştur. Ancak, yapıma giren ile bezeme olarak kullanılan taşlar, renk ve doku olarak birbirlerinden farklıdır. Strüktürel kullanımda açık sarı ve sert kalker, bezeme amaçlı kullanımda ise ocaktan çıktığında yumuşak olup işlenmesi kolay olan, fakat sonradan sertleşen koyu sarı kalker taşı tercih edilmiştir (Alioğlu 2000).

Koruma Amaçlı İmar Planı (2008) ve Midyat Belediyesi'nden (2019) elde edilen veriler sonucunda yapı sistemleri Çizelge 4.6'te verilmiştir. Kentsel sit alanına ilişkin yapı sistemlerinin değerlendirilmesi sonucunda; geleneksel taş kullanımının alanda ilk sırada yer aldığı gözlemlenmektedir (Şekil 4.22).

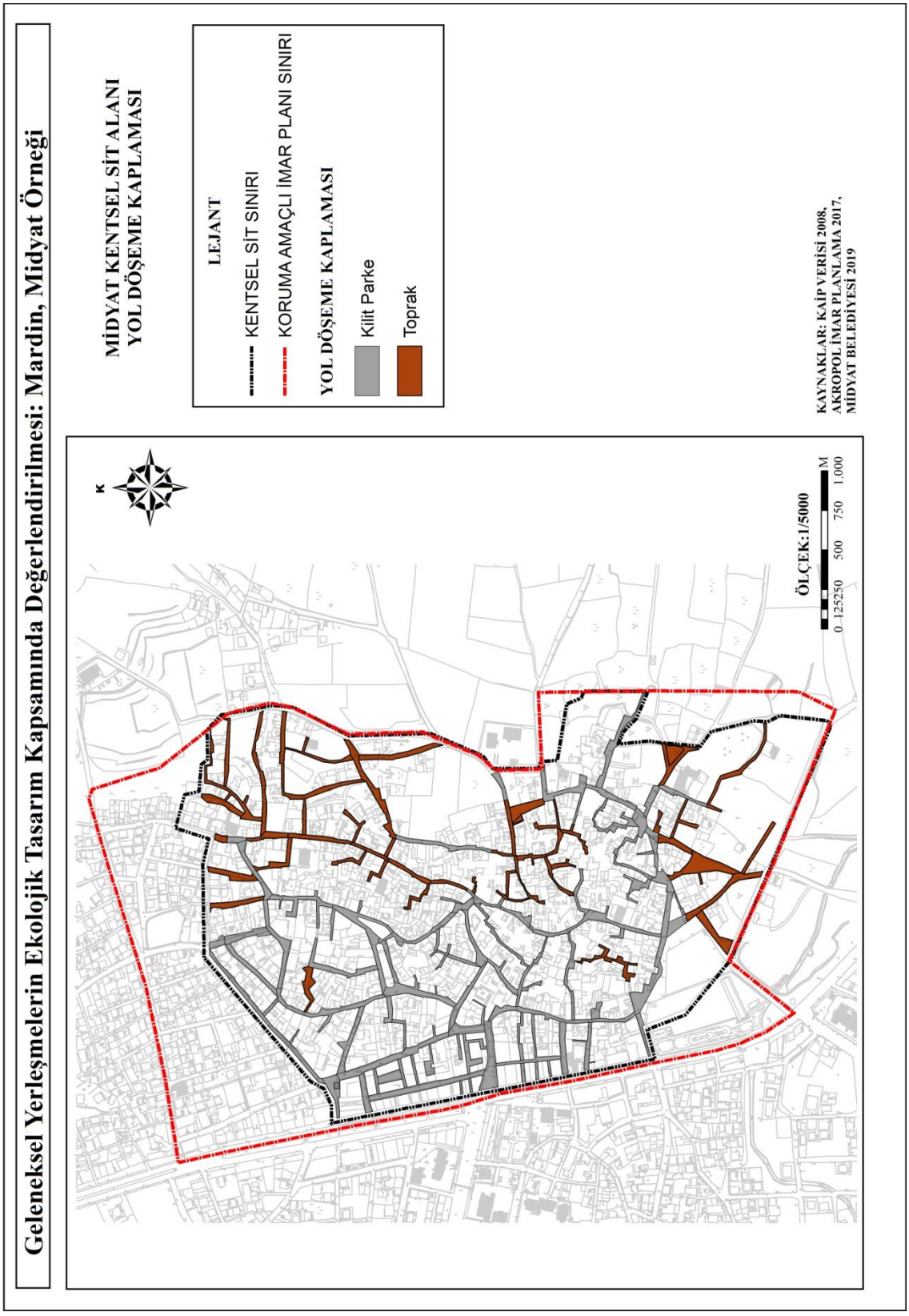
Çizelge 4.6 Midyat Kentsel Sit Alanı yapısal sistem (KAİP 2008 ve Midyat Belediyesi 2019)

Yapı Sistemi	**Adet**	**Adet Oranı (%)**	**Alan (m^2)**	**Alan Oranı (%)**	**Ortalama Büyüklük (m^2)**
Betonarme	214	17,43	35378	23,76	165,32
Yığma(Taş)	526	42,83	59539	39,98	113,19
Yığma (Kerpiç)	175	13,68	18924	12,71	112,64

Kentsel sit alanı içindeki alanların teknik altyapıları incelendiğinde, alanda su ve kanalizasyon altyapısı olanaklarının bulunduğu ancak özellikle atıksulara ilişkin tesis eksikliğinin bazı sokaklarda atıksu kirliliği olarak ortaya çıktığı belirlenmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı (2008) ve Midyat Belediyesi'nden (2019) elde edilen veriler sonucunda yol döşeme kaplamaları (Şekil 4.23) verilmiştir. Kentsel sit alanı içinde yer alan sokakların genellikle kilit parke ile kaplandığı gözlemlenmektedir

Şekil 4.22 Midyat Kentsel Sit Alanı yapısal sistem (KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

Şekil 4.23 Midyat Kentsel Sit Alanı yol döşeme kaplaması (KAİP 2008, Akropol İmar Planlama 2017, Midyat Belediyesi 2019)

4.4.2.1 Camiler

Midyat Kentsel Sit Alanı'nın sınırları içinde tescilli cami bulunmamaktadır. Sit alanının batısında yer alan Cevat Paşa Camii tescilli olup, 1925 yılında Cevat Paşa tarafından yaptırılmıştır.

- **Cevat Paşa Camii:** Kuzey-doğu yönünde konumlanmış olan cami, silindirik gövdeli ve çift şerefeli minareleri kare kaideler üzerine inşa edilmiştir (Şekil 4.24). Cami geleneksel Midyat taşı ile yığma sistemde inşa edilmiştir. Taç kapı ve mihrap bitkisel ve geometrik oyma taş işçiliği ile bezenmiştir. (Dalkılıç 2007).

Şekil 4.24 Cevat Paşa Camii (Orijinal 2019)

4.4.2.2 Hanlar

Osmanlı Devleti ile Anadolu'nun tüm yerleşmelerinde inşa edilmiş olan han yapıları, kentin ticaret merkezlerini belirlemiş ve çevresinde zaman içinde ticari bir bölge oluşturmuştur. Midyat Kentsel Sit Alanı'nın merkezine yakın olan Ulus Cadde'si üzerinde yer alan Gelüşge Hanı ve Hayvan Hanı Midyat'ın geleneksel ticaret merkezi

olarak kabul edilmektedir. Bugün hala bu bölgede ve kentsel sit alanının batısında canlı bir ticari doku varlığını sürdürmektedir.

- **Gelüşge Hanı:** Dikdörtgen bir plan şemasına sahip han tipik Osmanlı dönemi şehir içi hanlarındandır. Bugün restoran olarak kullanılan yapının eyvan şeklinde düzenlenmiş giriş kapısı batı cephede yer almaktadır (Şekil 4.25).

Şekil 4.25 Gelüşge Hanı (Orijinal 2018)

Dikdörtgen bir plan şemasına sahip avlunun (Şekil 4.26) kuzey, doğu, ve güney cephelerinde çapraz tonozlar ile örtülmüş payelere oturan revaklar bulunmaktadır. Sivri kemerli bir düzenlemeye sahip revak kuzey ve güney cephede altı, doğu cephede beş kemer gözünden oluşmaktadır. Yapının zemin katında revaksız giriş cephesi de dahil olmak üzere dört yönde avluya açılan mekanlara sahiptir (Şekil 4.27) Doğu ve batı cephede oda şeklinde kapalı mekan düzenlemesi görülmektedir. Kuzey ve güney cephelerde ise sivri kemerli tonoz ile örtülü büyük birer mekan yer almaktadır (KAİP 2008).

Şekil 4.26 Gelüşge Hanı (Orijinal 2018)

Şekil 4.27 Gelüşge Hanı (Orijinal 2018)

- **Hayvan (Hoso) Hanı:** Gelüşke Hanı'nın kuzeyinde yer alan Hayvan Hanı (Hoso Han), parselden ve eğimden kaynaklanan nedenler ile düzensiz bir plan şemasına sahiptir. Bugün konut olarak kullanılan yapının girişinin de yer aldığı batı cephesi tek katlıdır. Sivri kemerli küçük bir eyvan şeklinde düzenlenmiş girişin her iki tarafında sokağa açılan dükkanlar bulunmaktadır. Dikdörtgen bir yamuk şeklinde düzenlenmiş avlunun kuzey ve doğu cephesi sivri kemerle payelere oturan revaklı bir düzenlemeye sahiptir (Şekil 4.28). Bu bölümlerin altında kaya oyma bir bodrum kat mevcuttur. Batı cephe gibi tek katlı bir düzenlemeye sahip olan doğu cephede revak arkasında bir kapı ve bir pencere düzenlemesine sahip kapalı birimler sıralanmaktadır. Kuzey cephede de revaklı benzer bir düzenleme mevcuttur. Ancak bu cephede, cephenin batısına yerleştirilmis bir merdivenle ulaşılan ikinci kat bulunmaktadır. Bir bölümü revaklı avluya açılan ikinci katın diğer bölümü, yapının kuzey cephesinde kuzeyden güneye doğru mevcut eğim nedeniyle sokağa açılan dükkanlar şeklinde düzenlenmistir. Özellikle avlunun giriş cephesinde ve kuzey cephenin ikinci katında zaman içinde gerçekleşen müdahaleler yapının özgün niteliğini bozmuştur.

Şekil 4.28 Hayvan (Hoso) Hanı (Orijinal 2019)

4.4.2.3 Kiliseler

Midyat Kentsel Sit Alanı'nda toplam sekiz adet kilise ve sit alanı yakınında bir adet manastır bulunmaktadır. Anıtsal yapıların önemli bir kısmını oluşturan kiliseler, geleneksel konut yapılarına kıyasla büyük ölçüde restore edilmiştir.

- **Mor Barsavmo Kilisesi:** 5.Yüzyıl'da inşa edildiği tahmin edilen yapı, başlangıçta Mor Barsavmo Manastırı olarak inşa edilmiştir. 1791 yılına kadar manastır olarak hizmet veren kilise, 1910 yılında restore edilmiştir (Hollerweger 1999).

Şekil 4.29 Mor Barsovmo Kilisesi (Orijinal 2019)

Sokağa açılan taç kapı, iki yanda ikişer sütun üzerine oturan dilimli kemerli bir niş içine yerleştirilen dikdörtgen kapı açıklığı şeklindedir. Kapı açıklığının üzerinde altta dikdörtgen üstte ise yarım daire şekilli kartuş içinde kitabe levhası bulunmaktadır. İki kademeli düz bir silme ile çerçevelenen taç kapının iki yanında cepheden hafif çıkıntı oluşturan düşeyde yerleştirilmiş birer adet süsleme şeridi yer almaktadır. Taç kapının yer aldığı cephe ile kapının merkezinde yer alan haç, kabartmalar ve kare panolardan oluşan süsleme şeritleri onarım kitabesine göre 1969 yılında yaptırılmıştır (Şekil 4.29). Taç kapıdan dikdörtgen bir avluya ulaşılmaktadır. Avlunun kuzeydoğusunda yer alan

kilise, derslikler ve misafir odaları ile aynı avluyu paylaşmaktadır. Taç kapıda görülen süsleme şeritleri hem kilise cephesinde hem de müştemilatın kapı ve pencere açıklıklarının iki yanında aynı şekilde uygulanmıştır. Kilisenin dekoratif girişi, güneybatı ucundadır. Kilise 1910 ve 1991 yılları olmak üzere iki kere restore edilmiştir Yapının en özenli bölümü Midyat taş işçiliğinin en özgün örneklerinden biri olan ve altıgen kaide üzerinde yer alan sütunlu baldaken çan kulesidir (Şekil 4.30) (Keser 2002).

Şekil 4.30 Mor Barsovmo Kilisesi (Orijinal 2019)

- **Mort (Azize) Şmuni Kilisesi**: 7.Yüzyıl'da inşa edildiği tahmin edilen kilise bugün de aktif olarak kullanılmaktadır. Midyat Kentsel Sit Alanı'nda yer alan çoğu kilise önemli din adamlarının (Mor, Aziz) isimlerine sahiptir. Yalnız Şmuni Kilisesi adını, İ.Ö. 300'lerde yaşamış ve Tanrı'ya olan inancı sebebiyle Roma İmparatoru Antiakos tarafından yedi çocuğu ile birlikte öldürülmüş bir anneden Mort (Azize) Şmuni almaktadır. Turabdin Bölgesi'nin metropolitlik merkezi olarak bilinen bu kilisede, hıristiyanlık inancının önemli bayramları doğuş ve kıyam kutlanmaktadır Bir yerleşim alanının metropolitlik kilisesi, patriğin ve metropolitin, o yerleşim alanını ziyaretinde ibadet ettiği ve kaldığı kilisedir. Avluya açılan dikdörtgen şekilli taç kapı dilimli kemerli bir nişin içine oturtulmuştur. Bu iki unsur iki yanda birer sütunla oturan üçgen alınlıkla sonlanmaktadır (Şekil 4.31). Taç kapı ile ulaşılan avlunun sol tarafında kilisenin ibadet odası ve çan kulesi bulunmaktadır (Şekil 4.32) (Hollerweger, 1999).

  Kilise, geniş avlunun kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. Kilisenin cephesi, taşların arasına sıva doldurmak suretiyle yenilenmiştir. Çan kulesi eski halini korumaktadır. Naos, sivri kemerli arkatlarla birbirinden ayrılmış üç beşik tonozlu neften oluşmaktadır. Arkat kemerleri, 1.5 m'ye 1 m olan ve geniş tarafı doğu-batı aksında uzayan kolonlara basmaktadır. Naosun güney ve kuzey duvarlarında iç mekanı aydınlatan pencereler bulunmaktadır. Naosun doğusundaki üç bölümlü mezbah, üç çapraz tonozla örtülmüştür. Mezbahın orta kısmı, yüksek, sivri bir kemerle nefe bağlanmaktadır. Bu mekanın yerleri seramik kaplanmış, beyaz boyalı duvarları, Mort Şmuni'nin hikayesini anlatan ikonalarla süslenmiştir (Keser, 2002)

Şekil 4.31 Mort Şmuni Kilisesi (Orijinal 2019)

Şekil 4.32 Mort Şmuni Kilisesi ve Avlusu (Orijinal 2019)

- **Mor Ahısnoyo Kilisesi**: Midyat'ta yer alan en eski kilisedir (Şekil 4.33). Heraklis Tapınağı olarak inşa edilen kilise, M.S. 2. ve 3. Yüzyıllar'da Hıristiyanlığı kabul eden halk tarafından Beth-İl (Allah'ın evi) adı verilerek kiliseye dönüştürülmüştür. M.S. 538 yılında inşa edilen ibadet bölümüne Mor Ahısnoyo adı verilmiştir (Hollerweger 1999).

Şekil 4.33 Mor Ahısnoyo Kilisesi (Orijinal 2019)

Kilise içinde aynı zamanda çok sayıda aile mezarı ve önemli din adamlarının anıt mezarları bulunmaktadır (Şekil 4.34). Küçük bir tepenin üzerinde yer alan kilisenin çan kulesi altıgen kaide üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.35).

Şekil 4.34 Mor Ahısnoyo Kilisesi'nde yer alan mezarlar (Orijinal 2019)

Şekil 4.35 Mor Ahısnoyo Kilisesi Çan Kulesi (Orijinal 2019)

- **Meryamana (Keldani) Kilisesi:** 1395 yılında Moğol lideri Timur'un Mardin Bölgesi'nin işgali sırasında Mor Ahısnoyo Kilisesi'nin büyük bir kısmı yıkılmıştır. Bu nedenle halk günlük dini ibadetlerini yerine getirebilmek için Meryamana Kilisesi'ni inşa etmiştir (Hollerweger, 1999). Mor Ahısnoyo Kilise'sine konum

olarak yakın olan kilise, çevresinde yer alan konutlardan ve sahip olduğu yüksek avlu duvarından dolayı bugün dışarıdan algılanmamaktadır ve bugün kullanılmamaktadır (Şekil 4.36).

Şekil 4.36 Meryemana Kilisesi (Orijinal 2019)

- **Mor Şarbel Kilisesi:** 1954 yılında kentsel sit alanı ve çevresinde inşa edilmiş olan son kilisedir (Şekil 4.37). Kilisenin avluya bakan cephesi, taş işçiliğinin özgün örneklerindendir (Şekil 4.38). Hala aktif olan kilise, günlük dualar, ziyaretler ve kilise korosu için açık bir Süryani Ortodoks Kilisesi'dir (Hollerweger, 1999). L şeklindeki avlu kiliseyi çevrelemektedir. Güney cephesi çok süslüdür. Bu cephede, biri kadınlara, diğeri erkeklere ayrılmış iki kapı bulunmaktadır. Pencerelerin etrafındaki taş işemeler çok incedir. Kilisenin doğu cephesi ise üç pencereden oluşan sade bir cephedir. Kilisenin naousu, dokuz kare birimden oluşmuş büyük kare bir mekandır. Ortadaki kare mekanı örten yarım küre hariç, kilise düz çatılıdır. Tavan yüksekliği yaklaşık dokuz metredir. Doğu bölümde üç bölümlü mezbah, kemerlerle neften ayrılmıştır. Kilisenin kadınlar için ayrılmış batı ucunun üzerinde ise duayı izlemeleri için misafirlere ayrılmış asma kat bulunmaktadır. Mor Şarbel Kilisesi Tur Abdin Bölgesi'ndeki geleneksel kilise olan tipinin 20.Yüzyıl'a uyarlanışının örneği olması açısından önemlidir. Naos, ince kolonlarla ayrılmış

olmasına rağmen, yine üç neflidir. Üç bölümlü mezbah, kemerlerle naostan ayrılmıştır. Bu ana mantık dışında, mekan örtüsü değişmiştir. Tonozların yerini, düz beton döşeme almıştır (Keser, 2002).

Şekil 4.37 Mor Şarbel Kilisesi (Orijinal 2019)

Şekil 4.38 Mor Şarbel Kilisesi (Orijinal 2019)

- **Beth İl (Purut) Protestan Kilisesi:** Kentsel sit sınırları içinde yer alan kilise, Midyat'ın en yüksek tepesi üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.39). Bugün cemaati olmadığı için kullanılmayan kilise 1912 yılında inşa edilmiştir. Dışarıdan iki katlı bir düzenlemeye sahip olan yapıda, giriş katı geriye çekilerek sivri kemerlere sahip payelere oturan bir revak düzenlemesine yer verilmiştir (KAİP 2008).

Şekil 4.39 Beth İl (Purut) Protestan Kilisesi (Orijinal 2019)

- **Mor Munya Kilisesi:** Midyat Kentsel Sit Alanı'nın güney sınırında yer alan kilise hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Restore edildiği anlaşılan kilise bugün kullanılmamaktadır (Şekil 4.40).

- **Mor Şemun (Kasr-ı Nehruz) Kilisesi:** Geçmişte "meditasyon ve inziva kulesi" olarak kullanılan kilise Nehrözler Evi'nin bir bölümünü oluşturmaktadır. Kilise'nin tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Şekil 4.41).

Şekil 4.40 Mor Munya Kilisesi (Orijinal 2019)

Şekil 4.41 Mor Şemun (Kasr-ı Nehruz) Kilisesi (Orijinal 2019)

- **Mor Hobel ve Mor Abrohom Manastırı:** Midyat Kentsel Sit Alanı'nın dışında yer alan manastır aktif olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.42). Manastır, teoloji öğrenimini Mor Gabriyel Manastırı'nda tamamladıktan sonra, Manastır sınırları içinde kalan Estuno'da (meditasyon ve inziva kulesi) inzivaya çekilen Aziz Hobel ve Aziz Abrohom'a ithafen M.S. 481 yılında inşa edilmiştir (Hollerweger 1999).

- Mor Hobel ve Mor Abrohom Manastırı, Midyat Kentsel Sit Alanı'nın doğusunda yer almaktadır. Manastır arazisini yaklaşık 6 metre yüksekliğinde duvarlar çevrelemektedir. Bölgedeki birçok kilise ve manastır gibi, dışarıdan içeriye görsel geçiş yoktur. Avlunun güneyinde yer alan mezarlık ve mezar taşları, taş işçiliğinin özgün örneklerinin yer aldığı açık yeşil alan niteliğindedir.

- Avlunun doğusunda, manastırın üç kilisesi yan yana sıralanmaktadır. Mor Abrohom Kilisesi, kuzey-güney aksında uzayan, üç bölümlü mezbahı olan bir kilisedir. Mekanı örten beşik tonoz sıvayla kaplanmıştır. Mor Abrohom Kilisesi'nin batısındaki narteks, Mor Hobel Kilisesi'ne kadar uzanır. Mor Hobel Kilisesi'nin kuzey, güney ve batı duvarlarında mezar nişleri vardır. Bu nişlerin üzerinde at nalı tipi kemerler bulunur. Üçüncü kilise, manastırın güneydoğusunda yer alan Meryem Ana Kilisesi'dir. Bu kilise küçük, kubbeli, tek başına duran bir kilisedir. Mor Abrohom'un manastır işlevlerini yerine getirecek mekanları yoktur, ancak manastırda birden fazla kilise bulunması, bir zamanlar bu yapı grubunun manastır olarak kullanıldığını göstermektedir (Keser, 2002

Şekil 4.42 Mor Hobel ve Mor Abrohom Manastırı (Orijinal 2019)

4.4.2.4 Geleneksel Midyat Konutları

Midyat kentsel sit sınırları içinde bulunan konutlar zaman içinde çeşitli onarımlar geçirmiş olsalar da büyük ölçüde özgünlüklerini korumuş yapılardır. Uygulanan plan düzeni ve mekanların işlevi, özellikle Urfa, Diyarbakır ve Mardin konut mimarisi ile yakın benzerliklere sahiptir. Bölge kültürünün bir parçası olan Midyat, geçmiş medeniyetlerin mimari özelliklerini bugüne taşıyabilmiştir. Midyat konutları kuzeyden güneye doğru eğimli bir yerleşim alanı üzerinde kurulmuştur (Şekil 4.43).

Şekil 4.43 Midyat Kentsel Sit Alanı geleneksel konut dokusu (Orijinal 2019)

Konutların yer aldığı parseller genellikle eğime ve sokak dokusuna göre şekillenmiştir. Bu nedenle çaplı ve düzgün bir parsel oluşumu oldukça azdır. Dolayısı ile de özellikle zemin kat planları parselin sınırlarına göre şekillenmiş, ikinci katlarda ise çıkmalarla daha düzgün hacimler oluşturulmuştur. Kentsel sit alanında yer alan konutlar genellikle bitişik nizam ve iki kat olarak inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra yine parselin konumuna

göre bitişik nizam ve bağımsız konutlar da bulunmaktadır. Sokağa cephesi olan yapıların zemin katlarında dışa açıklıklar oldukça kısıtlıdır. Zorunlu haller dışında bu cephelerde açıklıklara yer verilmemiştir. İki katlı yapıların ikinci katlarında yer alan pencereler çoğunlukla avlu cephesinde (ana cephe) yer alan pencere ölçülerindedir. Bazı yapılarda bu açıklıkların daha sade ve farklı bir düzenlemeye sahip olduğu görülmektedir. Yapının giriş aralıklarının yer aldığı avlu duvarları genellikle mahremiyet göz önünde bulundurularak yüksek tutulmuştur. Diğer kapı açıklıkları ile karşılaştırıldığında ulaşımı rahatlatmak için daha geniş tasarlandığı görülen avlu girişleri basık ve yuvarlak kemerli kapılara sahiptir. İç içe iki kademeli kemer örgü sisteminin yaygın kullanıldığı avlu girişleri gösterişsiz açıklıklardır. Bununla birlikte yerleşim alanında avlusuz konutlar da bulunmaktadır (Şekil 4.44) (Dalkılıç 2007).

Şekil 4.44 Geleneksel konut dokusu cephe girişleri (Orijinal 2019)

Midyat evlerinde yapıların en gösterişli cepheleri genelde güneye; dolayısı ile de avluya bakan cepheleridir. Tek katlı inşa edilen evlerde avluya bakan cephe revaksız, diğer yapılarda da olduğu gibi özenli ve gösterişlidir. İki ve daha çok katlı yapılarda zemin

katın önünde genellikle yuvarlak veya sivri kemerli revaklar bulunmaktadır. Söz konusu revak uygulaması, zemin katta yarı açık bir mekan oluşturmasının yanında yapının ikinci katında yer alan eyvanın önünde bir geçiş, dolaşım mekanı olarak kullanılan terasa ulaşım sağlamaktadır. Bu uygulama zemin katta genellikle revak ile çözümlenmiş, bazı örneklerde ise bu amaçla zemin kat planı ikinci kata göre daha geniş inşa edilmiştir. Zemin katta arkada revağa açılan kapılar, cephenin sağına ya da soluna yerleştirilmiş ikinci kat merdiveni, ikinci katta teras olarak kullanılan revak üstü ve iki yanında odaların sıralandığı eyvan ya da eyvanlar genel mekanları oluşturmaktadır (Şekil 4.45)

Şekil 4.45 Revaklı ve iki katlı geleneksel konut örneği (Orijinal 2019)

Midyat Kentsel Sit Alanı'nda yer alan özellikle ticaretin yoğun olduğu bölgelerde, iki katlı inşa edilen yapıların sokağa açılan zemin katları konuttan bağımsız olarak dükkan şeklinde düzenlenmiştir. Bakkal, berber, bakırcı gibi değişik meslek dallarının faaliyet gösterdiği konut altı dükkanlar bugün de mahalle bakkalları olarak işlevini sürdürmektedir. Genellikle bir kapı ve genişçe bir pencere ile dışa açılan dükkanlardan

bazıları ortada kapı ve iki yanda küçük pencerelerden oluşan bir cephe düzenlemesine sahiptir (Şekil 4.46).

Şekil 4.46 Konut ve ticaret yapıları (Orijinal 2019)

Ticaret yapıları, tek katlı bitişik düzen ya da bağımsız inşa edilmiş yapılardır. İnşaat tekniği ve malzeme açısından diğer yapılar ile aynı özelliklere sahip ticaret yapıları ön cephelerinde geniş kemerli açıklıkları ile özgün yapılardır (Şekil 4.47).

Şekil 4.47 Ticaret yapıları (Orijinal 2019)

- **Geleneksel Midyat Konutu Tipleri ve Mekansal Özellikleri:** Midyat, tarihi geçmişi ve barındırdığı farklı kültürler ile Türk konut mimarisinde önemli bir yere sahiptir. Halen bu özelliklerini koruyan Midyat, ilk kurulduğu dönemlerde "Matiate" adı verilen mağara evleri ile bilinmektedir. Geleneksel Midyat evlerinin genellikle kaya oyma birimlerin üzerine inşa edildiği görülmektedir. Yaz aylarında yörede çok tercih edilen bu mekanlar, yakın zamanlarda inşa edilen bazı yapılarda da uygulanmaktadır. Bodrum katı olarak değerlendirilen mağara yapılarına ulaşım çoğunlukla avludan sağlanmaktadır. Işık ve havalandırma kanalları, söz konusu birimlerin birer yaşama alanı olarak da kullanıldığını göstermektedir.

Geleneksel Midyat Konutları genelde tek ya da iki katlı olarak inşa edilmiştir. Ancak zamanla ortaya çıkan konut ihtiyacı mevcut örneklerin dikey ve yatay olarak genişlemesine neden olmuştur. Midyat konutlarında başlıca beş ana plan şeması bulunmaktadır. "I", "L", "T", "U" ve "E" tipi olarak gruplandırılabilecek plan tipleri kendi içinde değişim göstermektedir (Şekil 4.48) (Dalkılıç 2007).

"I" planlı konutlarda yapı kitlesi dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. İki katlı örneklerde dikdörtgen yapı kitlesinin önünde genellikle yapı cephesi boyunca uzanan revak düzenlemesi bulunmaktadır (Şekil 4.49).

İki dikdörtgen planlı yapının kısa kenarlarından birleşmis şekline sahip "L" planlı yapılarda avluya bakan ceplerin birini veya her ikisini de kapsayan teras yer almaktadır (Şekil 4.50).

"U" planlı konutlar "L" plan tipinin gelişmis halidir. Dikdörtgen plan şemasının önüne her iki kısa kenarda yeni mekanların eklenmesi ile oluşturulan bu plan tipinde teras üç yönden kapalı durumdadır (Şekil 4.51).

"T" ve "E" plan tipi konut örneklerine çok sık rastlanmamaktadır. "T" plan tipi şemanın daha çok ana yapı kitlesine daha sonra yapılan mekan eklemeleri ile oluşturulmuştur. Bitişik düzende inşa edilen "U" planlı yapıların oluşturduğu bu plan

şemasında “E” kolları içinde kalan boşluklar birbirinden bağımsız iki teras şeklinde düzenlenmiştir (Dalkılıç 2007).

Şekil 4.48 Geleneksel Midyat Konutu plan tipleri (Dalkılıç 2007)

Şekil 4.49 “I” planlı iki katlı konut (Orijinal 2019)

Şekil 4.50 “L” planlı tek katlı konut (Orijinal 2019)

Şekil 4.51 “U” planlı iki katlı konut (Orijinal 2019)

Geleneksel Midyat konutuun tüm katlarında kapalı ve yarı açık mekanlar, biçimsel ve işlevsel özellikleri ile tasarıma katılmaktadırlar. İçinde yaşanan odaları, işlikleri, mutfak, ahır, mahzen, kiler, tuvalet olarak kullanılan hacimleri ile kapalı mekanlar; dışarı açık olma, iç ve dış mekanlar arasında yer alma, kapalı mekanlara dağılımı gibi özellikleri ile yarı açık mekanlar geleneksel konutun planlamasını belirlemişlerdir (Alioğlu 2000).

Kapalı ve yarı açık mekanların planlamada ilginç sonuçlara neden olan verilerinden biri, onların boyutlarındaki standartlaşmanın izleridir. Bu bağlamda, bütün kapalı mekanların kare ya da kareye yakın bir modül veya tekrarından oluştuğu gözlenmektedir. Gerek organik bir dış çizgiye sahip giriş katlarında, gerekse bu düzgün olmayan yapının gönye ve düz çıkmalar ile düzeltildiği üst katlarda, neredeyse bir dama planı etkisi verecek kadar güçlü bir modülasyonun varlığı söz konusudur. Kapalı mekanlardaki bu olgu, planlamalarda birlikte yer aldığı yarı açık mekanları da etkileyerek eyvanın derinlik, revakın ise ön açıklık boyutlarını belirlemiştir (Alioğlu 2000).

- **Kapalı mekanlar-yaşama birimleri:** Kapalı mekanlar arasında, mimarisi nedeniyle tasarımı yönlendiren temel mekan "yaşama birimi"dir. Bunlar, iç biçimlenmesi ile ataerkil aile bütününün bir parçası olan "çekirdek ailenin" gereksinimlerini karşılayacak donatıya sahiptir. Servis mekanları kapsamında yer alan, giriş katındaki mutfak, ahır, depo, mahzen kiler, tuvalet; üst katlardaki mutfak, mahzen, kiler, tuvalet işlevleri olan hacimler, diğer kapalı mekanlardır. Bazen tek başlarına avlu ya da teras duvarlarına bitişik olurlarsa da çoğu kez özellikli mekanlara bitişik ya da bu mekanların arkasında bulunurlar. Bu nedenle de boyutları, üzerinde bulundukları parselin büyüklüğüne, arkasında yer aldıkları yaşama birimlerine ve yarı açık mekanlara göre oluşmuştur (Alioğlu 2000).

- **Yarı açık mekanlar-eyvan, revak:** Mardin evi planında tasarımı belirleyen iki yarı açık mekan vardır. Bunlardan biri "eyvan" diğeri ise "revak"tır.

Eyvanlar, geleneksel Midyat konutlarının ana unsurlardan biridir. Güneydoğu Anadolu'nun karakteristik bir mekan biçimlenmesi olan eyvanlı konutlar coğrafya ve iklim şartlarının zorunlu kıldığı bir uygulama niteliğindedir. Plan tipi ve yapının boyutlarına göre açıklıkları farklılıklar gösteren eyvanlar konutların avlu ile ilişkili vazgeçilmez mekanlarıdır (Şekil 4.52). Beşik tonoz ile örtülü eyvanların derinlikleri iki yanında bulanan mekanlar ile aynıdır. Genellikle yapının cephe yönü de dikkate alınarak güneşin açısına göre konumlandırılan eyvanlar çok amaçlı kullanılan mekanlardır.

Eyvan, bazen "iki kapalı mekan arasında bir açık mekan" ilkesine uygun olarak planlamada yer almıştır. Bazen de sırtını kuzeye dayamış güneye cepheli mevcut bir yapı blokuna ek yapılmak istendiğinde kullanılan bir ara mekan olmuştur. Bu durumda mevcut yapıya, doğu ya da batı ucundan güneye uzanan bir başka yaşama birimi eklenirken, geçiş mekanı olarak eyvan yapılmıştır. Bu uygulama da doğal olarak "iki kapalı mekan arasında bir açık mekan" ilkesine uygunluk göstermektedir. Burada eyvanın işlevi, bir anlamda odalara dağılımı sağlamaktır. Bu tip eyvanın yaşama birimleri ile çeşitli biçimlerde bir araya gelerek tasarımı belirlediği görülür. Eyvanın, genellikle kare ve dikdörtgen yaşama birimleri ile birlikteliği söz konusudur. Dağılım

mekanı işlevine sahip olmasının yanında eyvan, yaz mevsimi için gölgeli, serin bir dinlenme yeridir. Uzun süren yaz aylarında güneşin çeşitli açılarına karşı önlem alma zorunluluğu, eyvanın iklimsel kaygılar ile yönlendirilmesini gerektirmiştir. Güneye ve doğuya bakan eyvanlar akşam güneşine karşı iklimi uygun mekanlar oluşturmuştur. Akşam güneşinin etkisi altındaki batı cephesinde ise eyvanın –bir dağılım ya da giriş mekanı dışında- yapımına daha az önem verilmiştir (Alioğlu 2000).

Şekil 4.52 Geleneksel Midyat konutunda eyvan (Orijinal 2019)

Diğer bir yarı açık mekan revaktır. Üç tarafı ve üstü kapalı, önü bir veya birden fazla sütun ile iki veya daha fazla açıklığa bölünmüş revaklara Midyat evlerinde oldukça sık rastlanır. Özellikle giriş katlarında, yapılanma alanının izin verdiğince çok sayıda modülü içeren revak yapılmıştır. Günlük, mevsimlik işlerin yoğunluk kazandığı bu katlardaki, revaklar serin ve gölgeli alanlar yaratmıştır. Giriş katındaki revakın önemli yönlendiricisi parselin boyutudur. Kapalı mekanlar ve avludan arta kalan alan uygunsa, mutlaka revak yapımına gidilmiştir. Bu kattaki örnekleri, tipoloji çıkarmaya imkan vermeyecek çeşitliliktedir Revak diğer katlardaki kullanımlarında belli karakteristik özellikler sunmaktadır. Revak, üst katlarda sırtını kuzeye dayamış, güneye cephelenen, bazen planlamasında eyvan da olan bir yapı kitlesinin önüne iki ya da üç açıklıklı olarak yapılmıştır. Enine gelişmiş bir şema sunan bu yarı açık mekanın iki yanındaki sağır duvarlar, cepheye doğru hafifçe dönerek birer kanat oluştururlar. Bazen bu kanatların yerini, güneye doğru uzanan dikdörtgen yaşama birimleri almıştır. Revak da eyvan gibi kısmen planlamadaki modüle bağlı olarak boyutlandırılmıştır. Buna göre, revak ön açıklığını, tasarımdaki egemen birim modül belirlemiştir. Derinliği ise, geçerli modülden daha az yapılmıştır (Alioğlu 2000).

Açık mekanlar- avlu ve teras: Geleneksel Midyat Konutları'nı Anadolu'nun diğer bölgelerinde yer alan örneklerden işlevsel olarak ayıran en önemli özellik avlu kurgusudur. (Şekil 4.53) Yüksek tutulan avlu duvarına bitişik ve avluyu çevreleyecek şekilde yerleştirilmiş ahır, kiler, ocak (mutfak) ve tuvalet gibi servis mekanları tüm yörelerde izlenen Anadolu konut mimarisinde görüldüğü gibi zemin katta yer almaktadır. Midyat evlerindeki bu uygulama, konutların zemin katlarının zamanın büyük bölümünün geçirildiği iklim açısından da işlevsel olan yaşam alanları olarak kullanılmasını sağlamıştır. Bu nedenle ihtiyaçları karşıladığı ölçüde ilk uygulamaların tek katlı yapılar olduğu görülmektedir Açık mekan olarak üst katlarda, giriş katındaki avlunun yerini teras alır. Üst kattaki yapının, bir alt katın yapı alanı sınırından geri çekilerek inşa edilmesi ile elde edilen teras, belli sayıda modül içeren kapalı ve yarı açık mekanların üzerinde yer alarak aynı düzenden doğal olarak etkilenmiştir. Teras ve en üst katın damı, mevsimlik yiyeceklerin hazırlandığı ve yaz geceleri yatmak için kullanılan alanlardır (Alioğlu 2000).

Şekil 4.53 Geleneksel Midyat konutunda avlular (Orijinal 2019)

4.4.3 Demografik özellikler

2015 yılında gerçekleştirilen Türkiye nüfus sayımı sonuçlarına göre Mardin İl'i nüfusu 796.591 kişidir (Şekil 4.55) (Dika 2017). Midyat İlçesi Mardin il sınırları içinde toplam nüfus büyüklüğü açısından üçüncü, kentsel nüfus yoğunluğu açısından ise dördüncü sırada yer almaktadır (Şekil 4.56).

İl/Bölge	Yıl	Toplam Nüfus	Kadın		Erkek		Nüfus Yoğunluğu (kişi/km²)	Nüfus Artış Hızı	
			Nüfus	Oran (%)	Nüfus	Oran (%)		Dönem	Hız (‰)
TR	2011	74.724.269	37.191.315	49,8	37.532.954	50,2	97,0	2010-2011	13,5
	2012	75.627.384	37.671.216	49,8	37.956.168	50,2	98,0	2011-2012	12,0
	2013	76.667.864	38.194.504	49,8	38.473.360	50,2	100,0	2012-2013	13,7
	2014	77.695.904	38.711.602	49,8	38.984.302	50,2	101,0	2013-2014	13,7
	2015	78.741.053	39.229.862	49,8	39.511.191	50,2	102,0	2014-2015	13,4
TRC3	2011	2.056.997	1.006.622	48,9	1.050.375	51,1	79,0	2010-2011	35,3
	2012	2.085.092	1.022.381	49,0	1.062.711	51,0	80,0	2011-2012	13,6
	2013	2.116.727	1.041.820	49,2	1.074.907	50,8	81,0	2012-2013	14,0
	2014	2.153.921	1.058.625	49,1	1.095.296	50,9	83,0	2013-2014	17,4
	2015	2.173.759	1.066.852	49,1	1.106.907	50,9	83,0	2014-2015	9,2
Mardin	2011	764.033	379.298	49,6	384.735	50,4	87,0	2010-2011	25,8
	2012	773.026	384.290	49,7	388.736	50,3	88,0	2011-2012	11,7
	2013	779.738	388.316	49,8	391.422	50,2	89,0	2012-2013	8,6
	2014	788.996	393.028	49,8	395.968	50,2	90,0	2013-2014	11,8
	2015	796.591	396.113	49,7	400.478	50,3	90,0	2014-2015	9,6

Şekil 4.55 Mardin İli'nin yıllar içindeki nüfus değişimi ve nüfus yoğunluğu (Dika 2017)

İl/Bölge	Bölge Alanı (2002)	Nüfus (2015)			Nüfus Yoğunluğu (kişi/km²)
	Alan (göl hariç, km²)	Kadın	Erkek	Toplam	
TR	769.604	39.229.862	39.511.191	78.741.053	102,3
TRC3	26.090	1.066.852	1.106.907	2.173.759	83,3
Mardin	8.806	396.113	400.478	796.591	90,5
Artuklu	969	77.203	79.457	156.660	161,7
Dargeçit	539	14.126	13.596	27.722	51,4
Derik	1.323	31.286	30.889	62.175	47,0
Kızıltepe	1.416	117.750	119.944	237.694	167,8
Mazıdağı	855	16.683	17.247	33.930	39,7
Midyat	1.054	52.835	53.117	105.952	100,5
Nusaybin	1.169	57.020	56.574	113.594	97,2
Ömerli	400	7.077	7.408	14.485	36,2
Savur	1.032	14.131	13.996	28.127	27,3
Yeşilli	48	8.002	8.250	16.252	337,9

Şekil 4.56 Mardin İlçeleri'nin yıllar içindeki nüfus değişimi ve nüfus yoğunluğu (Dika 2017)

Midyat Kentsel Sit Alanı geçmişte ağırlıklı olarak Hıristiyan yerleşmesi iken, bugün Müslüman nüfusu daha fazladır. Midyat'ta etnik çeşitlilik söz konusu olup, Sünni Araplar, Kürtler ve Türkler Müslüman kesimi oluşturmakta, Hıristiyanların ise büyük bölümünü Ortodoks mezhebini oluşturmaktadır. Hıristiyan kesimi içinde aynı zamanda Katolik, Protestan ve Keldani mezheplerine bağlı olan topluluklar da bulunmaktadır. "Şemsilik" şeytanı melek olarak kabul eden Yezidilerin nüfusu ise giderek azalmaktadır. Midyat İlçesi'nde konuşulan diller ise Arapça, Kürtçe, Süryanice ve Türkçe'dir (Dalkılıç, 2014).

4.4.4 Ekonomi

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen "2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri"ne göre Mardin İli'nde 12 yaş üstü nüfus 444.388 kişi, toplam işgücü 245.042 kişi, istihdam edilen nüfus 213.155 kişi ve işsiz 31.887 kişi olarak tespit edilmiştir (Çizelge 4.7). Bu verilere göre Mardin İli'ndeki işgücüne katılım oranı % 55.1 olarak tespit edilmiştir.

Mardin İli'nde toplam isgücünün %86.99'u bir iste istihdam edilirken % 13.01'i de herhangi bir işte istihdam edilmemektedir.

Çizelge 4.7 Mardin il geneli işgücü durumu (Tüik, 2000)

	Nüfus (kişi)			**Toplam Nüfusa Oranı (%)**	**İşgücüne Oranı (%)**
12 Yaş Altı Nüfus	260.710	260.710	260.710	36.98	
12 Yaş ve Üstü Nüfus			444.388		
İşgücü		245.042			
İstihdam	213.155			30.23	86.99
İşsiz	31.887			4.52	13.01
İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	199.333	199.333		28.27	
Toplam Nüfus	705.098	705.098	705.098	100.00	

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen "2000 yılı Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri" ne göre Mardin İli'nde istihdam edilen nüfus olan 213.155 kişinin ekonomik faaliyetlere göre dağılımı incelendiğinde; tarım sektörünün %69.9 oranı ile ilk sırayı aldığı ikinci sırayı da % 24.8'lik oranla hizmetler sektörünün aldığı gözlenmektedir (Çizelge 4.7). Mardin İli'nde ekonomik faaliyetler göre istihdam edilen nüfus verilerine göre sanayi sektörü %2.4 ile son sırayı almaktadır.

Çizelge 4.8'deki veriler incelendiğinde Mardin İli ekonomisinin büyük oranda tarım sektörüne dayandığı, hizmetler sektörünün nispeten gelişmiş olduğu ancak sanayi sektörünün hemen hemen hiç gelişmediği görülmektedir.

Çizelge 4.8 Mardin il geneli ekonomik faaliyetler kapsamında istihdam edilen nüfus (Tüik 2000)

Ekonomik Faaliyetler	**Nüfus (kişi)**	**Oran(%)**
Tarım	149.046	69.9
Sanayi	5.048	2.4
İnşaat	5.697	2.7
Hizmet	52.911	24.8
Tanımlanmamış Faaliyetler	453	0.2
Toplam İstihdam	213.155	100

Midyat İlçesi geneli de idari açıdan bağlı olduğu Mardin İli ile benzer ekonomik özellikler sergilemektedir (Çizelge 4.9). Ancak Midyat İlçe Merkezine ait ekonomik faaliyete göre istihdam edilen nüfus verileri il genelinden farklılıklar içermektedir.

Çizelge 4.9 Midyat İlçesi ekonomik faaliyetler ile istihdam edilen nüfus (Tüik 2000)

Ekonomik Faaliyetler	**Nüfus (kişi)**	**Oran(%)**
Tarım	582	6.58
İmalat Sanayi	680	7.69
İnşaat	858	9.70
Mali Hizmetler	256	2.89
Toplumsal Hizmetler	4759	53.79
Madencilik	6	0.07

Çizelge 4.9 Midyat İlçesi ekonomik faaliyetlere göre istihdam edilen nüfus (TÜİK 2000) (devam)

Ulaştırma	491	5.55
Elektrik-Gaz-Su	57	0.64
Ticaret	1115	12.60
Tanımlanmamış Faaliyetler	44	0.50
Toplam	8848	100

4.5 Midyat Kentsel Sit Alanının Ekolojik Tasarım Kriterleri Kapsamında Değerlendirilmesi

Midyat Kentsel Sit Alanı ve yakın çevresinde yer alan geleneksel kent dokusunun koruma açısından önemli ekolojik değerlere sahip olması korumacı potansiyel yaklaşımını desteklemektedir. Midyat geleneksel kent dokusu Avrupa Birliği Kentsel Sürdürülebilirlik Ölçütleri kapsamında değerlendirilmiştir. Avrupa Birliği Kentsel Sürdürülebilirlik Ölçütleri; sürdürülebilir alan kullanımı, kamu hizmetlerine ve kamusal alanlara erişilebilirlik, sürdürülebilir kentsel hareketlilik ve ulaşım, hava kalitesi, atık yönetimi, gürültü kirliliği, yerel yönetim ve kurumların sürdürülebilir yönetimi, sürdürülebilirliği destekleyecek uygulamalar, ekoloji için halkın katılımı, halkın memnuniyeti, enerji kaynaklarının etkin kullanımı, teknoloji kullanımı olmak üzere 12 adet göstergeyi kapsamaktadır. Araştırma alanının geleneksel yerleşim dokusu göz önüne alınarak; Avrupa Birliği Kentsel Sürdürülebilirlik Ölçütleri'ne "geleneksel yerleşim dokusu" ölçütü de eklenmiş ve araştırma alanının mevcut durumu toplam 13 ölçüt kapsamında değerlendirilmiştir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10 Midyat Kentsel Sit Alanı'nın Avrupa Birliği kentsel sürdürülebilirlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi

AB ÖLÇÜTLERİ	MİDYAT KENTSEL SİT ALANI MEVCUT DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ
Geleneksel Yerleşim Dokusu	Geleneksel Midyat yapılarında "Katori" adı verilen kolay işlenebilir, iklim şartlarına dayanıklı, doğal bir yapı malzemesi olan sarı renkli volkanik Midyat taşı kullanılmıştır. Midyat ve çevresinden elde edilen bu taş ile inşa edilmiş yapılarda Süryani taş işçiliği görülmektedir. Geleneksel Midyat mimarisinde güneş etkilerinden korunmak ve gölge sağlamak için çoğu zaman revak ve eyvan gibi yarı açık veya açık mekanlar kullanılarak ekolojik ve estetik açıdan özgün alanlar oluşturulmuştur. Ayrıca çoğu yapıda görülen yüksek duvarların sınırladığı avlular aracılığı ile sosyo-kültürel bir unsur olan mahremiyet sağlanmaktadır. Bütün bu doğal ve kültürel özelliklere sahip geleneksel kent dokusunda, tasarımın iki önemli bileşeni işlevsellik ve estetik bir arada kullanılmıştır.
Sürdürülebilir Alan Kullanımı	Ekolojik tasarımda topografya ile uyumlu tasarımlar, yapıların bulundukları çevre ve doğa ile ilişkileri analiz edilerek, yapıların doğal çevresi ile bütünleşmesini sağlamaktadır. Midyat Kentsel Sit Alanı'ndaki geleneksel kent dokusu genel olarak topografya ile uyumlu bir şekilde biçimlenme göstermiştir. Eğimin başarılı bir şekilde çözümlendiği geleneksel kent dokusunda, ayrıca güneşlenme, rüzgar, manzara da konutların yerleşim yönlerinde etkili olmuştur. Kentsel sit alanı sınırları içinde kalan Akçakaya ve Işıklar mahalleleri yaklaşık 7433 nüfusa sahip olmakla birlikte bu rakam yaz aylarında artmaktadır. Kentsel sit alanında yeşil alan miktarı 16.072 m^2'dir. Kentsel sit alanını oluşturan geleneksel doku içinde belirlenmiş kişi başına düşen 2,16 m^2 kentsel yeşil alan miktarının ulusal imar kanunu yönetmeliğine göre belirlenen sınır değerinin (10 m^2) altında olduğu tespit edilmiştir. Geleneksel konut mimarisinde yapılar inşa edilirken ihtiyaç oldukça yeni bölümler eklenmesi nedeni ile etkin şekilde gerçekleştirilmiştir.
Kamu Hizmetlerine ve Kamusal Alanlara Erişilebilirlik	Kentsel sit alanında yaşayan yerel halk, çalışma, ticaret, alışveriş olanakları, posta hizmetleri, banka, pazar, açık ve yeşil alanlara yürüme mesafesindedir. Birçok servise yaya erişimi etkin olarak sağlanmaktadır. Bu hizmetlerin yanı sıra hastane, kaymakamlık, belediye gibi kamu hizmetlerine ulaşım toplu taşıma ile sağlanmaktadır. Kentsel sit alanında herhangi bir eğitim yapısı bulunmadığı için öğrenciler çoğunlukla okul servisleri ile okullara ulaşım sağlamaktadır.

Çizelge 4.10 Midyat Kentsel Sit Alanı'nın Avrupa Birliği kentsel sürdürülebilirlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi (devam)

Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik ve Ulaşım	Kentsel sit alanında, dar ve çıkmaz sokakların dışında tüm yollar taşıt kullanımına açıktır. Kentsel sit alanı ile diğer kent merkezleri arasında ulaşım toplu taşıma ile sağlanmaktadır. Ayrıca 2017 yılında Midyat Belediyesi ve GAP idaresi tarafından gerçekleştirilen "Bisiklet Yolu Projesi" ile Midyat Kentsel Sit Alanı ve Estel Kentsel Sit Alanı arasında, bisiklet kullanımının yoğun olduğu Cumhuriyet Bulvarı, Nusaybin Caddesi ve Devlet Hastanesi Bulvarı olmak üzere 6 km bisiklet yolu inşa edilerek, sürdürülebilir kentsel ulaşım olanakları artırılmıştır.
Hava Kalitesi	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ulusal Hava Kalitesi İzleme Ağına bağlı Mardin Hava Kalitesi Ölçüm İstasyonu'ndan güncel olarak elde edilen verilere göre son on yılda Mardin İli ve çevresi için hava kalitesi, Avrupa Birliği Üye Ülkeleri sınır değeri olan 50 $\mu g/m^3$ altında kalarak, ortalama 26 $\mu g/m^3$ olarak hesaplanmış ve hava kalitesi indeksi "iyi, orta, hassas, sağlıksız, kötü ve tehlikeli" değerlerinden "iyi" olarak saptanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2020). Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nin 2018 yılına ait çevre durum raporunda Midyat İlçesi için hava kirliliğini önlemek adına, sanayi kuruluşlarının emisyon izni almaları, motorlu taşıtların egzoz gazı ölçümleri, yeşil alanların artırılması, denetim, bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmıştır (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü 2019). Ancak kentsel sit alanında ısınma ihtiyacını gidermek amacı ile kullanılan geleneksel ısınma yöntemleri ve kalitesiz yakıt kullanılması kış aylarında geçici hava kirliliğine neden olabilmektedir.
Atık Yönetimi	Kentsel sit alanı sınırları içinde kalan Akçakaya ve Işıklar Mahallelerinden günlük yaklaşık olarak 12 ton katı atık toplanmakta ve Cizre Caddesi üzerinde yer alan Vahşi Depolama Alanı'na taşınmaktadır. Ayrıca ilçede metal hurda geri dönüşüm tesisi bulunmakta ve bu tesiste atık elektrikli ve elektronik eşyaların geri dönüşüm işlemleri sağlanmaktadır. Midyat İlçesi'nde atıksu arıtma tesisi ve katı atık düzenli depolama tesisi bulunmamaktadır. "Hafriyat Toprağı ve İnşaat/Yıkıntı Atıklarının Kontrolu Yönetmeliği" kapsamında; kentsel sit alanından elde edilen inşaat/ yıkıntı atıkları ve hafriyat toprakları genellikle saha düzenlemesi ve yol dolgu malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 4.10 Midyat Kentsel Sit Alanı'nın Avrupa Birliği kentsel sürdürülebilirlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi (devam)

Gürültü Kirliliği	Kentsel sit alanı içinde yoğun bir trafik oluşmadığından, motorlu araç kullanımından kaynaklı gürültü bulunmamaktadır. Kentsel sit alanında izinsiz gerçekleştirilen sokak düğünleri zaman zaman gürültü kaynağı olabilmektedir.
Yerel Yönetim ve Kurumların Sürdürülebilir Yönetimi	Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA), Mardin Müzesi ve Tarih Vakfı tarafından 2017 yılında başlatılan "Yukarı Dicle Vadisi Somut Olmayan Kültürel Mirasını Koruma ve Farkındalık Yaratma Projesi" ile etnik ve dini gruplara ait somut olmayan kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır. 2018 yılında Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) tarafından başlatılan "Midyat Tarihi Çarşıları Canlandırma" projesi ile Midyat Kentsel Sit Alanı'nda yer alan tarihi çarşıların, yapıların ve sokakların sağlıklaştırması ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bugün kullanılmayan tarihi dükkanların dış cepheleri geleneksel kent dokusuna uygun bir şekilde Midyat taşı ile kaplanarak yapıların özgün dokusuna kavuşmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca Midyat Belediyesi ve Midyat Kaymakamlığı tarafından ilk olarak 2018 yılında düzenlenen "Uluslararası Midyat Kültür ve Sanat Festivali" ile ilçenin kültürel değerleri, sanat, yaşam, yemek, geleneksel el sanatları, bugüne kadar korunmuş tarihi dokusu, gümüş ve taş işçiliğinin tanıtılması amaçlanmaktadır.
Sürdürülebilirliği Destekleyecek Uygulamalar	Midyat İlçesi'nde Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM), Almanya Ankara Büyükelçiliği, GAP İdaresi, Midyat Kaymakamlığı, Midyat Belediyesi tarafından düzenlenen projelerde, yaşam kalitesinin yükseltilmesi yolu ile toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin gerçekleşmesine katkıda bulunmak, kadını güçlendirerek kamusal alana ve ekonomik yaşama aktif katılımını sağlamak, geleneksel el sanatlarının yaşatılması ve yerel ekonomiye katkı sağlama hedeflenmiştir. Bu projeler ile el nakışı, makine nakışı, biçki dikiş, iğne oyası, ahşap boyama, takı tasarımı ve kumaş boyama gibi el sanatları uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA), Midyat Kaymakamlığı ve Midyat Meslek Yüksekokulu Kuyumculuk ve Takı Tasarımı Bölümü işbirliğinde gerçekleştirilen Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi güdümlü projesi kapsamında geleneksel bir sanat olan telkarinin kültürel, toplumsal, estetik yönlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Çizelge 4.10 Midyat Kentsel Sit Alanı'nın Avrupa Birliği kentsel sürdürülebilirlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi (devam)

Yerel Halkın Katılımı	Mardin Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı, Midyat Belediyesi ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen öğrenciler ve yerel halka yönelik "Her Atık Çöp Değildir" ve "Sıfır Atık" projeleri ile geri dönüşümü desteklemeye yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca Midyat Belediyesi ve Mardin Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından "Hava Kirliliği Nedenleri ve Önlemleri", "Çevre Koruma" seminerleri düzenlenerek doğal değerlerin ve ekolojik yapının korunması amaçlanmaktadır.
Halkın Memnuniyeti	İl genelinde 2018 yılında Çevre Yönetim ve Denetim Şube Müdürlüğüne gelen hava, su, toprak, atık, kimyasallar, gürültü, ÇED konusunda toplam 166 şikayetin 77'si denetimle sonuçlandırılmıştır (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü 2019).
Enerji Kaynaklarının Etkin Kullanımı	Geleneksel kent dokusunda kullanılan Midyat taşının sahip olduğu doğal özellikler, eyvan, revak ve kabaltı uygulamaları, dar sokak yapısı ve yüksek avlular, güneşlenme, hakim rüzgar yönü ve iklim koşulları dikkate alınarak tasarlanmış güneye konumlanan konutlar önemli oranda enerji tasarrufu sağlamaktadır. Midyat konutlarındaki mağara yapıları, konutların zemin katlarının zamanın büyük bölümünün geçirildiği iklim açısından da işlevsel olan yaşam alanları olarak kullanılmasını sağlamakta, yazın ve kışın sahip olduğu sabit sıcaklık nedeni ile buzdolabı gereksinimini azaltmaktadır. Geleneksel konutlarda yaygın olarak sıcak su temin etmek amacı ile yenilenebilir güneş enerjisinden yararlanılmakta, çok az oranda klima kullanılmaktadır. Ayrıca geleneksel konutlarda kuşluk adı verilen küçük tepe pencereleri yer almaktadır. Yaz aylarında doğal havalandırma sağlayan bu boşluklar, diğer pencerelere göre küçük olup hava sirkülasyonunu sağlamaktadır.
Teknoloji	Konutlarda yaygın olarak telefon, cep telefonu ve internet kullanımı bulunmaktadır. Konutların çoğu güncel teknolojik kullanımlara sahiptir.

Midyat Kentsel Sit Alanı'nın **"Avrupa Birliği Sürdürülebilirlik Ölçütleri"**ne göre değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda araştırma alanının ekolojik tasarım kriterlerine uygun olduğu saptanmıştır. Midyat Kentsel Sit Alanı'na ilişkin sorunlar ve olanaklar tespit edilerek, yerleşmenin sahip olduğu geleneksel kent dokusunun korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

4.6 Midyat Kentsel Sit Alanına İlişkin Sorunlar ve Olanaklar

Midyat Kentsel Sit Alanı'nda gerçekleştiren arazi çalışmalarında belirlenen sorunlar:

- Kentsel sit alanı ve çevresindeki yeni dönem betonarme yapılaşmaları, yerleşmenin geleneksel dokusu ile uyumsuz ve aykırı nitelikler taşımaktadır (Şekil 4.56).

Şekil 4.56 Geleneksel kent dokusuna aykırı yapılar (Orijinal 2019)

- Kentsel sit alanındaki geleneksel yapıların sahipleri tarafından terk edilerek sit alanı sınırları dışında yapılmış olan yeni yapıları tercih etmeleri, kentsel sit alanı geleneksel dokusunun yeni yapılaşmalar ile bozulmasını engellerken, diğer yandan geleneksel konutların bakımsızlıktan zarar görmesine yol açmaktadır.

- Geleneksel yapılara son yıllarda özellikle PVC, beton gibi taş dışında yapım malzemeleri kullanılarak yapılmış olan ekler görsel açıdan kirlilik oluşturmaktadır.

- Midyat konutlarında berlirlenen en büyük sorunlardan biri sonradan kapatılan eyvanlardır. Özellikle yapıların ikinci katlarında cephe estetiğinin en önemli öğesi

olan eyvanlar, kapalı bir mekan elde edebilmek amacıyla kimi zaman tuğla duvar örülerek, kimi zaman da yine geleneksel Midyat taşı ile kapatılmış ve yapısal bütünlük bozulmuştur.

- Avlu duvarlarının üst kesimlerinde ve yapıların damları etrafında kimi örnekte boyanmış biriket kullanımı ve genel cephe silüetini bozan elektrik direkleri ve telefon kabloları, uydu alıcıları, kentsel doku ile uyumsuz kentsel donatı elemanları, güneş enerjisinden yararlanmak için kullanılan güneş kolektörleri görsel kirlilik oluşturmaktadır (Şekil 4.57).

Şekil 4.57 Geleneksel doku ile uyumsuz kentsel donatılar (Orijinal 2019)

- Geleneksel yapıların cepheleri ve avlu duvarları tebeşir, yağlı boya, sprey boya ile yazı yazarak, karalayarak ve şekiller çizilerek kirletilmekte, verilen tahribat sonucu oluşan görüntüler görsel kirliliğe neden olmaktadır (Şekil 4.59).

- Geleneksel yapıların özgünlüğünü bozan, yanlış restorasyon ve rekonstrüksiyon uygulamaları, geleneksel kent dokusunun bütünlüğünü bozmaktadır (Şekil 4.60).

Şekil 4.58 Sokakları sınırlayan yapı cephelerindeki görsel kirlilik (Orijinal 2019)

Şekil 4.59 Mor Barsavmo Kilisesi'nde 2018 yılında gerçekleştirilen restorasyon çalışması sonucu kilisenin özgün yapısının bozulması (Orijinal 2019)

- Geleneksel kent dokusunda sokağa ve geleneksel yapıların avlularına gelişigüzel park edilmiş arabaların yarattığı görsel kirlilik önemli bir sorundur (Şekil 4.61).

Şekil 4.60 Geleneksel yerleşim dokusunda hemen her yere park edilmiş araçların neden olduğu görsel kirlilik (Orijinal 2019)

Midyat Kentsel Sit Alanı'nda gerçekleştiren arazi çalışmalarında belirlenen olanaklar:

- Midyat'ın içinde bulunduğu coğrafyanın sahip olduğu kültürel zenginlik turizm olanaklarını da beraberinde getirmektedir. Midyat; tarihi, kültürel ve dini mekanları ile inanç ve kültür turizminin odak noktalarındandır. Ancak turizm yatırımları bugüne kadar çok kısıtlı bir çerçevede gelişimini sürdürmüştür. İlçede yapımına başlanan turizm tesislerinin niteliklerinin iyileşmesi ile beraber turizm etkinliğinin de artacağı düşünülmektedir. Artan turizm etkinliği, kentsel sit alanı ve çevresinde ticari ekonomik da önemli gelişmelere yol açması söz konusu olacaktır.

- Korumaya ilişkin mevzuatta son yıllarda yapılan yeni düzenlemeler ile yeni kaynakların oluşturulması ve kaynakların düzenli hale getirilmesi, koruma açısından yeni finansal olanakların oluşmasının sağlanması,

- Midyat Belediyesi'nin Tarihi Kentler Birliği'nin üyesi olması, koruma konusunda yerel yönetimde artan bilinç, geleneksel dokunun korunması açısından önemli bir olanaktır**.**

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Anadolu'nun her bölgesinde görülen geleneksel Anadolu yerleşmeleri ve burada yer alan anıtsal yapı ve konutlar, taşıdığı sürdürülebilir yapı tasarım özellikleri ile önemli potansiyel alanlardır. Geleneksel yerleşmeler insan ihtiyaçlarını doğal ve kültürel çevrelerin taşıma kapasitesi doğrultusunda dengeleyen, yöreden kolayca sağlanabilen doğal/sürdürülebilir malzeme ile inşa edilmiş, enerjisinin bir bölümünü yenilenebilir kaynaklardan sağlayan, yörenin doğası ve topografik verileri ile uyumlu, kültürel ve sosyal olayların biçimlendirdiği ekolojik olarak dengeli yerleşmelerdir (Erdoğan, 1996).

Geleneksel mimari ile ekolojik tasarım yaklaşımı arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Ekolojik tasarımın birçok ölçütü, geleneksel mimarinin tasarım çözümlemelerinde bulunmaktadır. Yapılacak çalışmalarda öncelikle fiziksel yerleşimin sahip olduğu çevre kaynakları, topografya, iklim gibi doğal özelliklerin, yapı tasarımında göz önünde bulundurulması gerekmektedir Midyat Kentsel Sit Alanı'nın geleneksel yerleşim dokusu ve konut yapıları incelendiğinde, iklim koşullarına uyum sağlayan yapı çözümleri ve strüktürel özellikleri, yerel malzeme kullanımı, form ve plan kurgusu ile ekolojik tasarım ölçütlerine sahip oldukları belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında Midyat Kentsel Sit Alanı'nın doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacı ile arazi-etüd çalışmaları gerçekleştirilmiş; Midyat geleneksel kent dokusu, Avrupa Birliği kentsel sürdürülebilirlik ölçütlerine göre değerlendirilmiş; çalışma alanına ilişkin sorun ve olanaklar ortaya konmuştur.

Midyat Kentsel Sit Alanı, geleneksel kent dokusu ekolojik tasarım ve peyzaj mimarlığı kapsamında değerlendirildiğinde, Geleneksel Midyat yapılarında kolay işlenebilir, iklim şartlarına dayanıklı, uzun ömürlü, doğal bir yapı malzemesi Midyat taşının kullanıldığı, yerleşmenin genel karakterini yansıtan revak, eyvan, avlu ve dam gibi yarı açık veya açık mekanların kullanıldığı, ekolojik ve estetik açıdan özgün alanların oluşturulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Midyat Kentsel Sit Alanı'nda var olan kilise, cami ve hanlar yerleşmenin önemli kültürel ve tarihi değerleridir. Cemaati olmayan kiliselerin bir

bölümünün bakımsızlığı önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Hanlar son yıllarda restoran gibi yeni işlevler verilerek kullanılmaya başlanmıştır. Sokak-yapı ilişkisinin avlu aracılığı ile sağlandığı geleneksel konutlarda, avlular, teraslar ve damlar günlük hayatta en yoğun kullanılan mekanlardır. Ancak geleneksel konutlarda son yıllarda güncel gereksinimler nedeni ile yapılarda eklentiler artmıştır. Bu eklentiler genel olarak mutfak, banyo ve tuvalet ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile yapılmıştır. Bunların yanı sıra, konfor olanaklarının arttırılması, yapının ısıtılması, yeni oda kazanılması gibi nedenlerle de yapılarda değişiklikler yapılmıştır. Geleneksel doku ile uyumsuz kentsel donatı elemanları, avlu duvarlarına ve yapı cephelerine verilen tahribat ve park halindeki araçların yarattığı görsel kirlilik yerleşmenin özgün karakterine zarar vermektedir.

Midyat Kentsel Sit Alanı, sürdürülebilir alan kullanımı açısından değerlendirildiğinde, geleneksel kent dokusunun topoğrafya ile uyumlu bir şekilde biçimlenme gösterdiği ve eğimin başarı bir şekilde çözümlendiği görülmektedir. Geleneksel konut mimarisinde ihtiyaç duyuldukça yeni bölümlerin eklenmesi etkin arazi kullanımında sürdürülebilirliği desteklemektedir.

Midyat Kentsel Sit Alanı, sürdürülebilir kentsel hareketlilik ve ulaşım açısından değerlendirildiğinde; geleneksel yerleşim alanlarındaki dar ve çıkmaz sokakların dışında tüm yolların taşıt kullanımına açık olduğu görülmektedir. Kentsel sit alanı ile diğer kent merkezleri arasında ulaşımın toplu taşıma ile sağlanması ve bisiklet kullanımının teşvik edilmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar ile sürdürülebilir kentsel ulaşım olanakları artırılmaya çalışılmaktadır.

Midyat Kentsel Sit Alanı'nda atık yönetimi; Midyat Belediyesi ve diğer yerel yönetimler aracılığı ile sağlanmaktadır. Ancak ilçede hala katı atık düzenli depolama alanı ve atıksu arıtma tesisinin olmaması ve atıkların düzensiz depolama yöntemi ile uzaklaştırılması çevreye zarar vermektedir. Proje aşamasında olan katı atık düzenli depolama alanı için Midyat Belediyesi tarafından uygun yer tespit edilmiş olup finansal ve ekonomik bütçe temin çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca proje aşamasında olan

atıksu arıtma tesisinin en kısa zamanda hayata geçirilmesi için Mardin Büyükşehir Belediyesi ve Midyat Belediyesi tarafından gerekli çalışmalar yürütülmektedir.

Midyat Kentsel Sit Alanı, enerji kaynaklarının etkin kullanımı kapsamında değerlendirildiğinde; geleneksel yapıların tasarımında yenilenebilir enerji kaynaklarından güneş ve rüzgâr enerjisinden etkin biçimde yararlanıldığı görülmektedir. Ayrıca yazın serin kışın sıcak tutarak, ısı yalıtım özelliği sağlayan Midyat taşının kullanıldığı geleneksel yapılar önemli oranda enerji tasarrufu sağlamaktadır.

Bu değerlendirmeler sonucunda, araştırma alanının geleneksel mimari yapısından kaynaklanan ekolojik özelliklerinin korunduğu saptanmıştır. Bu kapsamda Midyat'ın sahip olduğu ekolojik özelliklerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi amacı ile geleneksel yerleşim alanlarının özünde var olan ekolojik tasarım ilkeleri ile Midyat koruma amaçlı imar planı da dikkate alınarak çalışma alanına yönelik planlama ve tasarım ölçeğinde öneriler geliştirilmiştir.

- Kentsel sit alanı içinde yaşayan yerel halkın, yaşadığı çevre ile barışık, koruma bilincine erişmiş bir kullanıcı profiline sahip olmasını sağlayacak kararların geliştirilmesi, yaratılacak olanaklarla geleneksel yapıların bugünün koşullarında kullanım sorunlarının ve eksikliklerinin giderilmesi, sit sınırları içinde yaşayan yerel halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi, toplumların daha sürdürülebilir olmaya yönelik gelişimlerini destekleyen çalışmaların plancılar, mimarlar, peyzaj mimarlarını da kapsayan çok disiplinli bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Ekolojik farkındalık yaratmak adına yerel halkın ekolojik kaynakları kavramalarına destek olmak, Midyat'ın sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel değerleri ve çevreye karşı sorumluluklarını anlamalarına yardım etmek için sosyal sorumluluk ve bütünlüğün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda devlet kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin, yerel halkın bilinç düzeyini yükseltecek eğitim olanaklarını sağlaması gerekmektedir.

- Yerleşimler, doğal ekosistemler üzerinde gelişen kültürel alanlar ve mekanlar bütünü olduğu için ekolojik özelliklerini koruduğu ve geliştirdiği ölçüde

sürdürülebilir nitelik kazanmaktadır. Bu kapsamda; ekolojik ve kentsel sürdürülebilirlik hem kendi içlerinde hem de karşılıklı etkileşim içinde olup; her ikisinin de sağlıklı, kaliteli ve işlevsel varlığı birbirlerine bağlıdır. Kentsel sürdürülebilirlik için geliştirilen tasarım önerileri (Çizelge 5.1), ekolojik sürdürülebilirlik için taban oluşturmaktadır (Aklanoğlu 2009). Midyat Kentsel Sit Alanı'nda katı atık düzenli depolama alanı ve atıksu arıtma tesisinin olmaması ekolojik sürdürülebilirlik için tehlike oluşturmaktadır. Proje aşamasında olan katı atık düzenli depolama alanı tamamlandıktan sonra, Cizre Caddesi üzerinde yer alan vahşi depolama alanında gerekli peyzaj onarım çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda, alandaki bitki materyali seçiminde, doğal bitki örtüsünde yer alan türlerin kullanılması peyzaj onarım çalışmasının başarısını artıcaktır.

Çizelge 5.1 Ekolojik döngüleri destekleyen tasarım önerileri ve ekosisteme katkıları (Aklanoğlu 2009)

Madde döngüsü	**Öneriler**	**Ekosisteme katkısı**
Su döngüsü	Ayrık ekosistem kanalizasyon şebekesi	Ekosistemde su döngüsünün tekrar sağlanması
	Yağmur suyu toplama kanalı	
	Yüzey akışını kontrol altına alma	
	Geçirimli yüzey oluşturma	
Karbon döngüsü	Yaya ve bisiklet ulaşımı	Karbon ayak izini azaltma
	Güneş ve rüzgar enerjisi kullanımı	
	Bitkisel yüzeylerin arttırılması	Buharlaşma ile su döngüsüne katkı sağlanması, bitkilerin karbonu kullanması
Azot döngüsü	Bitki miktarının arttırılması	Besin zincirine katkı sağlama
Besin zinciri	Organik atıklardan kompost yapımı	Atıkların değerlendirilerek organik atıkların besin zincirine kazandırılması, toprağın yapısını iyileştirme
Enerji akışı	Bitki miktarının arttırılması	Besin zincirine katkı sağlama

- Yerleşme genelinde doluluk-boşluk oranlarının korunması, geleneksel dokuyu oluşturan ana unsurların ve sokak dokusunun korunması, yapılara sonradan eklenen ve yapıya zarar veren eklentilerin kaldırılması, görsel kirliliğe yol açan yapı malzemesi ve kentsel donatı elemanlarının kullanımının engellenmesi, yapıların sahip olduğu taş işçiliği özelliklerin öne çıkarılması, kentsel sit alanındaki yeni yapılaşmaların (Şekil 5.1) kontrollü bir şekilde, geleneksel dokuyu oluşturan diğer yapılar ile uyum içinde gerçekleştirilmelidir.

Şekil 5.1 Kentsel sit alanı ve çevresinde yeni yapılaşma ve restorasyon çalışmaları (Orijinal 2019)

- Kentsel sit alanındaki sivil mimarlık örneklerinin ve anıtsal yapıların yoğun olarak yer aldığı Cumhuriyet Caddesi, 126.Sokak ve 2018 yılında Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) tarafından başlatılan "Midyat Tarihi Çarşıları Canlandırma" projesi ile Midyat Kentsel Sit Alanı'nda yer alan tarihi çarşıların, yapıların bulunduğu 122.Sokağı (Şekil 5.2) kapsayan "Midyat Tarih ve Kültür Sokağı" oluşturulmalıdır. Bu güzergah üzerindeki belirli noktalara ve kentsel sit alanı ve çevresi için dinlenme

olanağı sağlayan geleneksel dokuya uyumlu Midyat taşından yapılmış oturma birimleri tasarlanmalıdır.

Şekil 5.2 “Midyat Tarihi Çarşıları Canlandırma” Projesi, 122.Sokak (Orijinal 2019)

- Midyat’ın sahip olduğu doğal ve kültürel değerler, turizmin kontrollü bir şekilde desteklenmesi ve buna bağlı olarak gelişecek ekonomik hareketlilik yerleşim alanında önemli ekonomik değişimlerin önünü açacaktır. Bu kapsamda, yöreye özgü yerel üretim biçimlerinin desteklenmesi, yörede üretilen ürünlerin pazarlama olanaklarının arttırılması da önem kazanmaktadır. Geçmisten bugüne ulaşan gümüş telkari işçiliği başta olmak üzere yerel el sanatlarının desteklenmesi ve geleneksel doku içinde bu ürünlerin satışının sağlanması gerekmektedir. Gümüş işçiliğinin yanı sıra, ev yapımı şarap üretiminin de desteklenmesi, pazarlama olanaklarının arttırılması yerel ekonomiye önemli bir katkı sağlayacaktır. Yerel halkın katılımını artıracak bu uygulamalar ile korumada sürdürülebilirlik büyük oranda sağlanabilecektir.

- Sürdürülebilir mimari yaklaşımda tüm yapılar ve çevreler gelecek yüzyıllarda da işlevlerini sürdürmek üzere planlanmalıdır. Sürdürülebilir yerleşmeler doğal çevreye yerleşimin bir parçası olarak yaklaşırken, doğru yapı malzemesinin kullanımını da öngörmektedir. Kullanılan malzeme ve yapım teknolojisinin çevreye duyarlı olmasının yanı sıra estetik ve işlevsel açıdan çevresi ile uyum sağlamalıdır (Şekil 5.3) (Erdoğan, 1996). Kentsel sit alanında döşeme malzemesi olarak kullanılan kilit parke, asfalt ve toprak yüzeyler yerleşimin özgün karakteri ile uyum sağlamadığından dolayı, döşeme malzemesi olarak sadece geleneksel Midyat taşının kullanımı sağlanmalıdır.

Şekil 5.3 Tarihi yerleşim alanlarında geleneksel kent dokusu ile uyumlu doğal taş kullanımı (Orijinal 2019)

- Tarihi nitelik taşıyan geleneksel yerleşmelerin biçimlenmesinde mekânı oluşturan ve belirleyen ögeler olarak bitkisel materyalin kullanımı büyük önem taşımaktadır.

Bu nedenle özellikle tarihi nitelik taşıyan geleneksel yerleşmelerde, kentin farklı ölçek ve kullanım alanlarında bitkilerin estetik, fonksiyonel ve ekolojik özellikleri dikkate alınarak yapılan çevre düzenleme ve yenileme projeleri ile bu çalışmaların tarihi kent merkezlerinin özgün niteliklerine uygun olarak gerçekleştirilmesi konusuna önem verilmesi gerekmektedir (Kuter ve Erdoğan 2010). Kentsel sit alanı ve çevresindeki açık yeşil alanlar arasında ilişki kurularak, geleneksel kent dokusunun özgün yapısına zarar vermeyecek şekilde, Midyat ve çevresinde doğal olarak bulunan bitki türleri bitkisel tasarım çalışmalarında kullanılmalıdır

Midyat Kentsel Sit Alanı'nda, "kentsel sit" niteliklerinin gereği olan, "koruma, yaşatma, geliştirme" ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilecek peyzaj tasarım çalışmaları, alana yönelik baskıları ve tahribatı önleyecek koruma ve geliştirme kararlarının oluşturulması, bugüne kadar ulaşabilmiş geleneksel kent dokusunun korunması ve bu dokuya uyumlu yapısal ve mekansal gelişiminin desteklenmesi gerekmektedir. Yerleşmenin sahip olduğu kültürel birikimi, geleceğe taşınması gereken bir miras olarak kabul eden bir anlayış ile yeni yapılaşma kurallarının oluşturulması, bugünün koşullarına uygun yaşanabilir bir çevreye dönüştürülmesi ve korumada sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmelidir. Bu amaçla gerçekleştirilecek ekolojik temele dayalı kentsel peyzaj tasarımında; plancılar, mimarlar, peyzaj mimarlarını da kapsayan çok disiplinli bir çalışmanın yanı sıra Midyat Belediyesi, Mardin Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü, DİKA (Dicle Kalkınma Ajansı), GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi), ÇATOM (Çok Amaçlı Toplum Merkezleri) gibi kamu kurum ve kuruluşlarının desteği ile yerel halkın etkin bir biçimde katılımı sağlanmalıdır. Yerel halkın katılımını artıracak uygulamalar ile bölge ekonomisinin desteklenmesi, korumada sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. Yem yayınevi, İstanbul 1996.

Akkoyunlu, Z. 1989. Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

Aklanoğlu, F. 2009. Geleneksel Yerleşmelerin Sürdürülebilirliği ve Ekolojik Tasarım: Konya-Sille Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2009.

Alioğlu, E.F. 2000. Mardin Şehir Dokusu ve Evler, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 2000.

Anonim 2007. Fırat- Dicle Haritası. Web Sitesi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dicle Erişim Tarihi: 18.10.2019.

Anonim 2018. Midyat İlçesi'nin önemli merkezlere olan uzaklığı. Web Sitesi: https://www.sanayi.gov.tr/Handlers/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=45efc998-7e41-4a21-a1ef-0754340e496a Erişim Tarihi: 07.11.2019.

Anonim 2019. Gelibolu Yarımadası. Web Sitesi: http://www.egedesonsoz.com/haber/Gelibolu-Yarimadasi-icin-hassas-karar/1010612 Erişim Tarihi: 03.02.2020.

Asquith, L., Vellinga, M. 2006. Vernacular Architecture in the Twenty-First Century, Taylor&Francis Publication, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, London, 2006.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 1996. Deprem Bölgeleri Haritası, Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi, Ankara, 1996.

Bozkurt, G., Altınçekiç H., 2013. Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Yıl:2013, Cilt:63, Sayı:1, Sayfa:69-91, İstanbul

Bulut, A. 2012. Geleneksel Midyat konutu, Midyat Belediyesi Arşivi, 2012.

Canan F., Varolgüneş, F., 2017. Mimari Tasarımda Yerel-Ekoloji İlişkisi "Gökçeada Penceresinden Bakmak", Yapı Dergisi, Yıl:2017 Sayı:422, İstanbul.

Cığal, H. 2009. Geleneksel Mardin Konutu, Web Sitesi: https://www.flickr.com/photos/hasancigal/4170153848/ Erişim Tarihi: 01.02.2020

Dalkılıç, N., 2007. Midyat, Kültürel Zenginliğin Korunması, Çekül Vakfı Yayınları, İstanbul 2007.

Dalkılıç, N., Aksulu, I., 2004. Midyat Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Yıl:2004, Cilt:19, Sayı:3, Sayfa:313-326, Ankara.

Daşdemir, D. 2009. Midyat İlçe Merkezi'nin Coğrafyası, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2009.

Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2015. İllere ait genel istatistik verileri, Mardin İli, https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceleristatistik.aspx?k =undefined&m=MARDIN, Erişim Tarihi: 28.09.2019

Dika 2017. İstatistiklerle Mardin, Nüfus ve NüfusYoğunluğu Tüik verileri,Web Sitesi: https://dikanet.dika.org.tr/FileContainer/Web/files/51f1adbd-b98d-44fd-a46e-b9e4452203c8.pdf Erişim Tarihi: 19.11.2019

Duru, B., 2010. Avrupa Birliği Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine, Mülkiye Dergisi, Yıl:2005 Cilt:29 Sayı:246 Sayfa:59-76, Ankara.

Erdoğan, E., 1996. Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Günay, R., 1998. "Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri", Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1998.

Harris, J. M. (2000). Basic Principles of Sustainable Development. Global Development and Environment Institute, Tufts University, USA, 2000.

Hollerweger, H., 1999. "Turabdin, Lebendiges Kulturerbe, Living Cultural Heritage, Canlı Kültür Mirası" Freunde des Tur Abdin, Bethlehemstraße 20, A-4020 Linz, Österreich, 1999.

Hoyer, K.G., Naess P., 1990. "What is Urban Ecology?", ECE Working Party on Urban Planning and Research Colloquium, Piestany, Czechoslovakia, 1990.

ICOMOS Geleneksel Mimari Tüzüğü 1999. Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi, Web Sitesi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf Erişim Tarihi: 25.05.2019

ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013. Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi, Web Sitesi: http://www.icomos.org.tr/ Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf Erişim Tarihi: 25.05.2019

KAİP 2008. Midyat İlçesi Koruma Amaçlı İmar Planı ve Plan Kararları, Midyat Belediyesi, Mardin.

Keser, E. 2002. Tur Abdin Süryani Ortodoks Dini Mimarisi. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, ISBN 975-7306-86-X İstanbul, Ocak 2002.

Krier, R., 2006. Town Spaces: Contemporary Interpretations in Traditional Urbanism, Birkhäuser-Publishers for Architecture, P.O.Box 133, CH-4010 Basel, Switzerland 2006.

Kuter, N., Erdoğan, E., 2010. Çankırı kentsel sit alanının bitki varlığı açısından değerlendirilmesi, Tekirdağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 7 (2): 105.

Makhzoumi, J., Pungetti, G., 1999. Ecological Landscape Design & Planning: The Mediterranean Context, E & FN Spon Press, Routledge 11 New Fetter Lane, London 1999.

Makhzoumi, J., 2000. Landscape Ecology as a Foundation for Landscape Architecture: Applications in Malta, Landscape and Urban Planning, 2000.

Midyat Belediyesi, 2012. Dinler ve Diller Diyarı: Midyat, Midyat Belediyesi, Cumhuriyet Bulvarı Estel, Midyat/Mardin, 2012.

Midyat Belediyesi, 2019. İmar İşleri Müdürlüğü, Sayısal veriler, Midyat/Mardin, 2019.

Nazik, M., Önhon, E., 1987. Mardin-Nusaybin Beyazsu ve Karasu Kaynaklarının Geliştirme İmkanlarının Araştırılması Karst Hidrojeolojisi Ön İnceleme Raporu, DSİ, Ankara, 1987.

Oliver, P. 2003. Dwellings: The Vernacular House World Wide, Rev. Ed. Phaidon, London, 2003.

Öncü, F. 2010. Diyarbakır Evi. Web Sitesi: https://www.flickr.com/photos/ hurehnifiratoncu/4343442649/, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

Özel, E., 2003. Midyat (Mardin) Ovası Su Kimyası İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2003.

Özmehmet, E., 2007. Avrupa ve Türkiye'deki Sürdürülebilir Mimarlık Anlayışına Eleştirel Bir Bakış, Journal of Yaşar University, Yıl:2007, Cilt:2, Sayı:7 Sayfa:809-826, İzmir.

Porritt, J., 1986. Yeşil Politika, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Rapoport, A. 2005. Culture, Architecture, and Design, Architectural and Planning Research Book Series, Locke Science Publication Co, Chicago, 2005.

Rottle, N., Yocom K., 2010. Basics Landscape Architecture: Ecological Design, AVA Publishing SA, Rue des Fontenailles 16, Case Postale, 1000 Lausanne 6, Switzerland, 2010.

Ryan, C., 2011. Traditional Construction for a Sustainable Future, Spon Press, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4RN 2011.

Ryn S., Cowan S., 2007. Ecological Design, Tenth Anniversary Edition, Island Press, Suite 300, 1718 Connecticut Ave., NW, Washington, DC 20009, 2007.

Şimşek, R., 1986. 1/100000 ölçekli jeoloji haritası, Mardin Paftası, DSİ, Diyarbakır. (yayımlanmamış).

Tolun, N., Ternek, Z., 1952 Mardin Bölgesinin Jeolojisi, Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, Cilt:3, Sayı:4, 1952.

Topkaya, M., 1957. Midyat Ovası Hidrojeolojik Etüdü, Sayfa:33

Tüik, 2000. Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Mardin İli İstatistikleri), Ankara

Valetta İlkeleri 2011. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi ile İlgili Valetta İlkeleri, Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi, Web Sitesi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_ tr0592931001536912260.pdf Erişim Tarihi: 25.05.201

Vellinga, M., Oliver P., Bridge, A., 2007. Atlas of Vernacular Architecture of the World, Routledge, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4RN 2007

Washington Tüzüğü 1987. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi, Web Sitesi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf Erişim Tarihi: 25.05.2019

Weber, W., Yannas, S., 2014. Lessons from Vernacular Architecture, Routledge, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4RN 2014.

Wong, I. 2008. Mardin Evleri. Web Sitesi: https://www.flickr.com/photos/wonglloyd/ 3462212427/in/photostream/ Erişim Tarihi: 01.02.2020.

Yanar, N., 2017. Mimari Tasarımda "Sürdürülebilirlik ve Ekoloji" Anlayışının Konya Bağlamında İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2017.

Yaren, S. 1995. Planlama ve Tasarıma Ekolojik Yaklaşım, Mimar Sinan Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kentsel Planlama Disiplin Kurulu, 1995.

Yeang, K., 2009. Eco Master Planning. John Wiley&Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, P019 8SQ, United Kingdom, 2009.

Yeang, K., Woo, L., 2010. Dictionary of Ecodesign: An Illustrated Reference, Routledge, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2010.

Yılmaz, M., Uzun, S., Narin, T., 2013. Mardin Yöresindeki Ağaçlandırmaların Ekolojik Restorasyon Bakımından Değerlendirilmesi, KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi Cilt: 16 Sayı:1, Kahramanmaraş, 2013.

Yücel, F., 2003. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Çevre Korumanın ve Ekonomik Kalkınmanın Karşıtlığı ve Birlikteliği, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1 Sayı:11, 2003.

Zincir, A., 1976. Mardin-Midyat Ovası Jeofizik Etüd Raporu, DSİ, Ankara, 1976.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	: Ayşe OLCAY
Doğum Yeri	: Midyat
Doğum Tarihi	: 27.04.1990
Medeni Hali	: Bekar
Yabancı Dili	: İngilizce, Almanca

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise	: Şehit Erkan Özcan Lisesi (2006)
Önlisans	: Muğla Üniversitesi Fethiye Ali Sıtkı Mefharet Koçman Meslek Yüksekokulu Peyzaj Programı (2010)
Lisans	: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü (2014)
Yüksek Lisans	: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (2020)

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (2011-2017)